

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КОМІСАРОВ О.Г., СКРИПКА О.Ю., СОБАКАРЬ А.О.

**ПЕРВИННИЙ ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ У СФЕРІ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ
(ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ
ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І ФІНАНСУВАННЮ
ТЕРОРИЗМУ**

Монографія

Дніпропетровськ – 2015

УДК 347.734 (477)
ББК 65.9(4Укр)26+67.9(4Укр)308
К632

*Рекомендовано до друку Вченою радою Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 2 від 27 жовтня 2015 року)*

Рецензенти:

Галай Андрій Олександрович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін Національної академії прокуратури України;

Калаянов Дмитро Петрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ.

Комісаров О.Г., Скрипка О.Ю., Собакарь А.О.

Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : монографія / Комісаров О.Г., Скрипка О.Ю., Собакарь А.О. – Дніпропетровськ, 2015. – 184 с.

ISBN 978-966-7166-31-1

У монографії охарактеризовано національну систему запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Визначено принципи та предмет первинного фінансового моніторингу, основні завдання і функції його суб'єктів, особливості регулювання і нагляду за їх діяльністю. Висвітлено правовий статус працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за його проведення. Систематизовано зарубіжний досвід організації та здійснення первинного фінансового моніторингу. Встановлено закономірності правових відносин, що виникають під час взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу з правоохоронними та іншими державними органами. Обґрунтовано пропозиції для вдосконалення правових актів, що регулюють здійснення первинного фінансового моніторингу, та практики діяльності відповідних суб'єктів.

Книга буде цікавою і корисною для наукових і практичних працівників, викладачів і курсантів (студентів, ад'юнктів, аспірантів) та всіх, хто цікавиться проблематикою здійснення первинного фінансового моніторингу.

ISBN 978-966-7166-31-1

© Скрипка О.Ю., Собакарь А.О., 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	10
1.1. Загальна характеристика національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або розповсюдженню зброї масового знищення	10
1.2. Поняття, сутність і зміст первинного фінансового моніторингу.....	30
1.3. Принципи та предмет первинного фінансового моніторингу.....	42
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ	53
2.1. Система суб'єктів первинного фінансового моніторингу та їх функції	53
2.2. Правовий статус працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за його проведення.....	67
2.3. Особливості регулювання і контролю діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму	84

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ	114
3.1. Зарубіжний досвід організації та здійснення первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму	114
3.2. Взаємодія суб'єктів первинного фінансового моніторингу з правоохоронними та іншими державними органами у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму	136
ВИСНОВКИ.....	163
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	168

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

APG – The Asia/Pacific Group on Money Laundering

FATF – Financial Action Task Force

Держфінмоніторинг України – Державна служба фінансового моніторингу України

ДФС – Державна фіскальна служба України

ЄАГ – Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму

ЄДІС – Єдина державна інформаційна система у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму

КК – Кримінальний кодекс

КНР – Китайська Народна Республіка

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

Мінфін – Міністерство фінансів України

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

МВФ – Міжнародний валютний фонд

Мінекономрозвитку України – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

Нацкомфінпослуг – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг

ОВС – орган внутрішніх справ

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПФМ – первинний фінансовий моніторинг

ПФР – підрозділ фінансової розвідки

РФ – Російська Федерація

СНД – Співдружність Незалежних Держав

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

ВСТУП

В умовах світової фінансової кризи зростає частка тіньових, злочинних коштів, власники яких намагаються надати їм законного походження. Наслідком є проникнення таких коштів до різних галузей економіки, зокрема до кредитно-фінансового й банківського секторів; крім того, зростає ймовірність використання таких коштів терористичними угрупованнями. Проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму набуває глобальних масштабів та викликає стурбованість світової спільноти. Для України вона ускладнюється надзвичайно гострою політичною кризою, тривалим існуванням тіньового ринку капіталів, переважна кількість яких зберігається поза кордонами нашої держави.

Серед багатьох інструментів подолання цього негативного для країни явища особливо виразно виділяється фінансовий моніторинг як найефективніший захід з мінімізації та реальної протидії організованих злочинності, корупції та легалізації «брудних» грошей. Так, завдяки цілеспрямованій діяльності Державної служби фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг) протягом 2014 року було підготовлено 774 узагальнені матеріали до Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, на суму 267,4 млрд. грн., а також з учиненням інших злочинів, визначених Кримінальним кодексом України, на суму 52,6 млрд. гривень. Не менш значущою є роль фінансового моніторингу у визначенні та блокуванні доходів осіб, які фінансують тероризм або публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, зміни меж території або державного кордону України (зокрема, виявлено та заблоковано кошти на загальну суму 2,05 млрд. гривень).

Водночас виключно державним органам не під силу подолати злочинність у сфері фінансів, тому існує об'єктивна необхідність у проведенні первинного

фінансового моніторингу, суб'єктами якого мають виступати фінансово-кредитні інститути та спеціально призначені для цього суб'єкти. Останні мають безпосередній контакт з особами, які можуть здійснювати операції з легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, точно ідентифікувати та досліджувати діяльність таких осіб, вести облік підозрілих операцій та відомостей про їх учасників.

Зважаючи на те, що первинний фінансовий моніторинг як один з ефективних способів забезпечення економічної безпеки держави та усунення будь-яких можливостей легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, отримав поширення, визначення його сутності та особливостей, підстав, змісту та процедур має велике як теоретичне, так і практичне значення.

Науково-теоретичне підґрунтя монографії склали праці вчених-юристів відповідних галузевих наук, зокрема: В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, А.І. Берлача, Ю.П. Битяка, Л.К. Воронової, В.М. Гаращука, О.П. Гетманець, Є.В. Додіна, С.В. Ківалова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Копана, О.Є. Користіна, С.О. Кузніченка, О.В. Кузьменко, А.М. Куліша, О.П. Рябченко, Л.А. Савченко, С.Г. Стеценка, Н.П. Христинченко та ін.

Попри те, що різні аспекти фінансового моніторингу як правового явища комплексного характеру розглядалися в роботах Л.І. Аркуші, А.С. Беніцького, М.В. Бондаревої, С.А. Буткевича, Л.В. Воронової, В.П. Головіної, Ю.В. Дубка, В.П. Ємельянова, Л.М. Касьяненко, А.О. Клименка, І.В. Коломієць, І.Є. Мезенцевої, Л.В. Новікової, Є.В. Павліченко, С.В. Симов'яна, Л.М. Чуніхіної та інших учених, проблематика організації та здійснення первинного фінансового моніторингу в наукових працях згаданих учених висвітлювалась фрагментарно і на фундаментальному рівні не досліджувалась. Саме тому комплексне дослідження організаційно-правових засад первинного фінансового моніторингу в сучасних умовах набуває виняткової гостроти й актуальності.

Головна мета монографічного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та узагальнення практики його

реалізації визначити організаційно-правові засади первинного фінансового моніторингу і розробити науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо їх вдосконалення. Вказана мета зумовила постановку та вирішення таких задач:

- охарактеризувати національну систему запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

- з'ясувати сутність та розкрити правову природу первинного фінансового моніторингу;

- визначити принципи та предмет первинного фінансового моніторингу;

- уточнити коло суб'єктів первинного фінансового моніторингу та їх функції;

- запропонувати шляхи вдосконалення правового статусу працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за його проведення;

- окреслити систему органів державного регулювання і контролю за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу та шляхи її оптимізації;

- систематизувати зарубіжний досвід організації та здійснення первинного фінансового моніторингу;

- визначити особливості взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу з правоохоронними та іншими державними органами;

- виробити конкретні пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення організаційно-правових засад здійснення первинного фінансового моніторингу.

Монографія є однією із перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правничої науки визначити організаційно-правові засади первинного фінансового моніторингу, а також шляхи їх удосконалення.

Викладені у монографії положення, звичайно, не претендують на винятковість, однак авторами висловлюються сподівання, що вони

вивчатимуться та обговорюватимуться як практиками, так і науковою спільнотою.

Автори вдячні доктору юридичних наук, доценту Галаю Андрію Олександровичу та доктору юридичних наук, професору Каляянову Дмитру Петровичу, а також усім колегам, які своїми порадами, відгуками та зауваженнями сприяли підготовці й виданню цієї книги.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Загальна характеристика національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або розповсюдженню зброї масового знищення

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, сьогодні є одним з основних напрямків діяльності організованих груп і злочинних організацій, які мають транснаціональний характер і спричиняють тяжкі наслідки для економіки будь-якої країни.

Проблема боротьби з відмиванням «брудних» грошей стала актуальною для більшості країн світу ще на початку ХХ ст. Однак подальша глобалізація соціальних та економічних процесів наприкінці цього ж століття породила й глобалізацію злочинності, перетворивши її на організовану й транснаціональну. Злочинні співтовариства в рази швидше за державні системи різних країн реагують на розвиток усіх видів комунікацій, пом'якшення прикордонного контролю й полегшення переміщення, що, у свою чергу, відбивається і на такому негативному явищі, як легалізація злочинних доходів [53, с. 3].

Економічний елемент організованої злочинності можна назвати системоутворюючим. Без нього неможливо підтримувати внутрішню дисципліну та порядок у групі, забезпечувати корупційну складову, а головне – без нього втрачається основний стимул участі в організованій злочинній групі у будь-якій якості – стимул наживи, матеріального збагачення. Тобто нині легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є заключним етапом трансформації злочинності у високодохідне й ефективне виробництво, в ході якого відбувається небезпечна для суспільства концентрація економічної, а

слідом за нею – і політичної влади в руках неконтрольованої групи осіб [58, с. 4].

Окрім заподіяння невідомої шкоди нормальному функціонуванню ринкових сил, підриву здатності органів державної влади й управління контролювати та керувати фінансовою системою держави, вкладення в легальну економіку значної грошової маси, одержаної злочинним шляхом, і пов'язаний з цим процес її легалізації сприяють укриттю первинного злочину та ускладнюють притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних в його скоєнні, тобто перешкоджають досягненню мети правосуддя.

Отже, забезпечення економічної безпеки залежить від того, наскільки ефективною буде діяльність контролюючих суб'єктів щодо виявлення власників грошових коштів або інших матеріальних цінностей і майнових прав, що створюють доходи від злочинності діяльності. Широкі можливості щодо отримання вигоди з розпорядження вказаними матеріальними благами, їх капіталізація є вкрай негативним аспектом переходу від адміністративно-командної системи до ринкових відносин. Тому проблема експансії національної економічної системи з боку кримінального капіталу в сучасних умовах постає достатньо гостро [14, с. 17-18].

З набуттям незалежності проблемні питання забезпечення економічної безпеки розглядаються Україною як актуальні, такі, що вимагають постійної уваги з боку вчених різних галузей науки: юриспруденції, економіки, політології, філософії [7; 11; 12; 24; 31; 38; 51; 57; 60-62; 69; 70-72; 76; 79; 85-88; 94; 98; 103; 114; 116; 117; 232; 235; 236; 248]. Водночас зміни, що відбуваються в суспільно-політичній і соціально-економічній сферах, сприяли появі й розвитку нових, раніше невідомих суспільно небезпечних діянь, у тому числі легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Таке явище, як відмивання доходів, вкрай негативно впливає на суспільство, оскільки порушує інтереси легального бізнесу та репутацію окремих його сегментів і учасників, підриває довіру суспільства до всієї фінансової системи, загрожує нормальному функціонуванню кредитно-

фінансових установ країн, знижує інвестиційну привабливість будь-якої з них. Більше того, воно створює загрозу економічній безпеці держави, оскільки має транскордонний характер [65, с. 1].

Втім, виникнення будь-якого соціального явища обумовлено історичним розвитком конкретного суспільства. Наприклад, протиправне посягання на життя людини завжди сприймалося людством як негативне, суспільно неприйнятне явище саме через заподіяння шкоди підвалинам соціального співжиття. Однак його правова оцінка на різних етапах розвитку цивілізації була різною.

На початку 1990-х рр. в Україні та інших країнах пострадянського простору сформувались передумови переходу економіки від тоталітарної, адміністративно-командної до ринкової системи господарювання. Відбулась зміна суспільного ладу, було внесено якісні зміни як до економічних відносин, так і до самого способу життя населення. Результатом цих змін стала трансформація відносин власності, що потягла за собою й значні соціально-економічні зрушення. Водночас зазначений період характеризується послабленням ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів, відставанням законотворчої діяльності від потреб державного контролю із урахуванням державних інтересів та основної маси населення [85, с. 40].

За оцінками фахівців, боротьба з відмиванням «брудних» грошей є одним з найефективніших механізмів протидії кримінальній економічній системі, що завдає значної шкоди легальній економіці та підриває фінансову стабільність будь-якої держави. Саме легалізований «тіньовий» капітал дає змогу організованій злочинності купувати всі види власності та встановлювати контроль над економічною, а далі – і над політичною системою країни [53, с. 3].

Таким чином, запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму є невід'ємними умовами забезпечення цілісності фінансової системи держави, але для успіху цієї діяльності традиційні методи правоохоронних органів повинні підкріплюватися участю самої фінансової системи. Це передусім пов'язано з

тим, що фінансові установи володіють найважливішою інформацією про операції, за якими можуть приховуватися злочинні плани [249, с. 5].

Отже, вирішення складного завдання з реформування державного управління в будь-якій країні неможливе без відповідних заходів з контролю за перебігом реформ [52, с. 28].

Питання контролю завжди цікавили вчених-правознавців, але проблеми розвитку та функціонування системи фінансового моніторингу в контексті заходів щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму у вітчизняній юридичній літературі наразі не знайшли належного відображення [52, с. 28].

Серед чинників, які сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, зазвичай виокремлюють такі:

– економічного характеру, що безпосередньо пов'язані з «тіньовою» економікою. Разом зі зростанням останньої під прикриттям побудови ринкової моделі економіки прямо пропорційно збільшується кількість випадків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. З тіньовою економікою тісно пов'язаний такий фактор, як великий обсяг неконтрольованих готівкових коштів, а її детермінантою є недостатня захищеність фінансово-кредитних організацій. Разом з цим до чинників цієї групи належать: незаконне виведення капіталів за кордон; наявність офшорних фінансових центрів; кримінальний бізнес організованої злочинності тощо;

– політичного характеру: передусім це корупція, яка є не тільки джерелом злочинних доходів, але і засобом їх відмивання. Крім цього, це порушення представниками владних структур режиму конфіденційності комерційно значущої інформації; лобювання посадовими особами інтересів комерційних структур, що відмивають злочинні доходи; обмеження можливості контролю за господарською діяльністю на політичному та законодавчому рівнях. Зазначене суттєво ускладнює боротьбу з досліджуваними правопорушеннями;

– організаційно-управлінського характеру, що пов'язані з недостатньою увагою з боку держави за створенням і функціонуванням юридичних осіб будь-

якої форми власності та їх фінансовими операціями. Це породжує діяльність «чорних» банків, фірм-одноденок, конвертаційних центрів та ін., які є невід'ємною ланкою процесу відмивання злочинних доходів. Водночас слід вказати на відсутність належної взаємодії між правоохоронними, контрольними, наглядовими, фіскальними та іншими органами, а також належних знань, кваліфікації і професійної підготовки їх працівників у цій сфері;

- правового характеру, тобто недосконалість антилегалізаційного законодавства, про що йтиметься у наступних підрозділах;

- соціально-морального характеру, що пов'язані насамперед з суспільними суперечностями. До факторів цієї групи також належать: втрата довіри населення до органів державної влади й управління; низький рівень етики провадження комерційної діяльності, правової культури; правовий нігілізм; пропаганда розкішного образу життя, нехтуванням будь-якими засобами його досягнення; глибока моральна деградація населення, а головне – державних службовців [16, с. 18-20].

На думку С.А. Буткевича, підґрунтям для здійснення протизаконних фінансових операцій в Україні також є: висока питома вага неофіційних доходів населення; обмежена можливість обміну фінансовою інформацією з міжнародними контролюючими та правоохоронними органами; прорахунки в регулюванні операцій з готівкою, широке використання юридичними та фізичними особами можливості здійснення фінансових операцій через офшорні зони та ін. [11, с. 99].

Як слушно зауважує О.Є. Користін, відсутність державного контролю неминуче призводить до зростання злочинності у сфері економічної діяльності, зокрема до відмивання коштів, незаконного вивезення капіталу, розширеного відтворення економічного потенціалу злочинних угруповань і, як результат, до порушення врівноваженого стану господарської системи, підриву соціальної рівноваги. Це стає поштовхом до різкого соціального розшарування та диференціації населення за рівнем доходів, зростає кількість випадків антисоціальної поведінки, активізується боротьба між соціальними групами, що

проходить за межами правового поля, тощо. За відсутності послідовних соціальних реформ відбувається зубожіння, люмпенізація та маргіналізація значної частини населення. Це спричиняє різкий соціальний диспаритет із величезним криміногенним потенціалом [86, с. 40-41].

Розбудова України на шляху до євроінтеграції зумовила запровадження комплексу заходів щодо подолання явищ, пов'язаних з тривалою економічною кризою та криміналізацією економіки.

Зокрема, із набуттям Україною членства в Раді Європи (1995 р.) було розпочато процес приєднання до ряду конвенцій ЄС, що встановлюють засади провадження кримінального судочинства. Так, постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України № 1124 від 28.08.2001 органам виконавчої влади, банківським та іншим фінансовим установам було доручено керуватися у своїй діяльності Сорока рекомендаціями FATF [223]. У 2002 р. Україна ратифікувала Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом 1977 р. [220].

Протягом 2000-2001 рр. у зв'язку з ратифікацією зазначених міжнародних договорів Україна вживала заходів з імплементації їхніх норм, зокрема: встановлення кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, включення до законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та «Про банки і банківську діяльність» окремих розділів щодо запобігання використанню фінансової системи з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, інші заходи з детінізації економіки [126; 221; 230].

Втім, законодавство України залишалося таким, що не повністю відповідає міжнародним рекомендаціям. Зокрема, у вересні 2001 р. FATF:

- визнала, що вжиті Україною заходи з боротьби у сфері відмивання кримінальних доходів є недостатніми;
- Україну визначено країною, що не співпрацює у сфері боротьби з відмиванням коштів;

- вказано на необхідність суттєвого поліпшення системи протидії відмиванню коштів;
- відзначено неефективність державної системи доведення інформації про операції, що підлягають фінансовому моніторингу, до уповноваженого органу – ПФР;
- визнано за необхідне удосконалити процедуру ідентифікації клієнта;
- наголошено на потребі у належному фінансуванні боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- рекомендовано запровадити спеціальний закон, спрямований на боротьбу з відмиванням коштів [58, с. 11-12].

Становлення ПФР України як окремої структури розпочалося у грудні 2001 р. Так, Президент України своїм Указом № 1199 від 10.12.2001 доручив Кабінету Міністрів утворити у складі Мінфіну Державний департамент фінансового моніторингу зі статусом урядового органу державного управління, затвердити відповідне положення та вирішити питання, пов'язані із забезпеченням його діяльності [202].

На виконання цього Указу постановою Кабінету Міністрів України № 35 від 10.01.2002 утворено Державний департамент фінансового моніторингу, що діяв у складі Мінфіну України [227], а постановою № 194 від 18.02.2002 – затверджено положення про цей урядовий орган державного управління [164].

Починаючи з 2002 р. унормовується система координації спільної діяльності запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Зокрема, спільними рішеннями Кабінету Міністрів і Національного банку України затверджуються відповідні щорічні програми (плани), що передбачають систему заходів нормативно-правового, організаційного та методичного характеру з метою забезпечення імплементації Сорока рекомендацій FATF в національне законодавство, створення умов для співробітництва правоохоронних органів з фінансовими установами, а також міжнародного співробітництва [160-162; 197; 198].

Результатом кропіткої роботи законотворців і практиків стало прийняття наприкінці 2002 р. Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [153], що у цілому містив основні міжнародні стандарти боротьби з кримінальними доходами, закріплені у Віденській і Страсбурзькій конвенціях, директивах ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей, Базельських принципах тощо.

Зазначені заходи забезпечили відповідність вітчизняного законодавства рекомендаціям FATF та сприяли усуненню недоліків, визначених Критеріями 1, 5-8, 10, 11, 13-16 і 25, що спричинили включення нашої держави до «чорного списку».

Законом України від 06.02.2003 «Про внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» було встановлено вимоги щодо правил та програм внутрішнього фінансового моніторингу банків та інших фінансових установ, заборони анонімних (номерних) рахунків. Банкам надано повноваження отримувати для ідентифікації клієнтів дані як від самих клієнтів, так і від державних органів, а також встановлено п'ятирічний строк зберігання документів про здійснення підозрілих фінансових операцій та результати ідентифікації їх учасників [133].

Водночас з метою вдосконалення антилегалізаційного законодавства та приведення деяких законів України у відповідність до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», а також недопущення використання банків та інших фінансових установ з метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму було внесено зміни й до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [126].

КУпАП також було доповнено новою ст. 166⁹, яка встановила адміністративну відповідальність за порушення законодавства щодо запобігання

та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [76; 158].

Було внесено зміни та доповнення й до КК України. Зокрема, ст. 209 викладено в новій редакції (розширено ознаки злочину «легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»). Також Кодекс доповнено новою ст. 209¹ «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [92].

Згідно зі змінами до ст. 112 КПК України у справах про умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, досудове слідство стало провадитися слідчими ОВС, прокуратури, органів Служби безпеки України та податкової міліції [91; 134], а пізніше досудове слідство за злочинами терористичної спрямованості віднесено до компетенції слідчих органів Служби безпеки України.

З метою реалізації положень Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» було прийнято ряд нормативних актів [155-157; 166; 175; 192; 210], які створили підґрунтя для набрання чинності и запровадження положень вказаного Закону.

Методологічне супроводження Закону забезпечувалося й Міжвідомчою робочою групою з дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, створеною постановою Кабінету Міністрів України № 1565 від 02.10.2003 [228]. Також у 2004 р. почалося створення ЄДІС шляхом об'єднання відповідних інформаційних ресурсів баз даних державних органів.

Важливим кроком на шляху розбудови антилегалізаційної системи стало утворення Державного департаменту фінансового моніторингу як «урядового органу державного управління, який діє у складі Міністерства фінансів України». З 1 січня 2005 р. він припинив свою діяльність, а замість нього було створено Державний комітет фінансового моніторингу України як «центральный орган виконавчої влади із спеціальним статусом» [139].

Урядом України прийнято постанову № 1081 від 25.08.2004 щодо розбудови територіальних структурних підрозділів Державного департаменту фінансового моніторингу та збільшення чисельності його штату до 338 осіб [60]. Утворення регіональних підрозділів мало за мету покращити ефективність взаємодії ПФР з правоохоронними та іншими державними органами на місцях [51, с. 196].

Згідно з указами Президента України № 1144/2004 від 28.09.2004 та № 1527/2004 від 24.12.2004 Державний департамент фінансового моніторингу став центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України; спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу [65, с. 190-196; 139; 142; 212].

Постановою Кабінету Міністрів України № 100 від 31.01.2007 відновлено організаційні засади діяльності ПФР [138]. Завдяки зміні адміністративно-правового статусу йому було забезпечено максимальну незалежність та незаангажованість у прийнятті рішень [38, с. 185].

Відповідно до Указу Президента № 1085 від 09.12.2010 Державний комітет фінансового моніторингу реорганізовано у Держфінмоніторинг, що посів центральне місце в системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [208; 214]. Сьогодні Держфінмоніторинг України продовжує виконувати свої основні завдання, зокрема активно відслідковувати можливі факти легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму і розповсюдження зброї масового ураження [215].

Отже, необхідність якісно нової системи контролю за фінансовими операціями в Україні в 2002 р. стала не лише вимогою часу, а й кроком до інтеграції України у світову фінансову систему.

Аналіз світового досвіду свідчить, що злочинні угруповання та окремі особи, які фінансують тероризм, використовують для досягнення своїх цілей будь-які недоліки фінансових систем, де немає прозорого й ефективного

контролю фінансових потоків [10, с. 184-187]. Подальший розвиток національної економіки, фінансово-кредитної системи, затвердження правових засад діяльності контролюючих і правоохоронних органів значною мірою залежать від належного організаційно-правового забезпечення системи фінансового моніторингу [25, с. 120]. На нашу думку, зниження кримінального впливу на економіку неможливо без започаткування такого організаційно-правового механізму, що не лише дозволить відстежувати ризиковані фінансові операції, але й уникнути легалізації брудних капіталів, незважаючи на зусилля кримінального співтовариства.

У цьому підрозділі ми також зупинимося на понятійному апараті, що використовуватиметься далі.

Терміни «відмивання грошей» («money laundering») та «брудні гроші» («dirty money») почали вживатися в США у 1920-ті рр., спочатку як жаргонні вислови чиказьких гангстерів часів «сухого» закону. Американські злочинці легалізовували свої доходи від незаконного на той час алкогольного бізнесу переважно через лазні та пральні, тобто «відмивали». До того ж самі купюри часто були брудними у прямому сенсі, адже переховували їх у потаємних місцях – у підвалах, землі, виробничих приміщеннях. Існує дуже багато визначень цього терміна, проте «відмивання» є завжди похідним, вторинним злочином, а первинним – процес, унаслідок якого гроші були одержані [31, с. 70].

Слід звернути увагу на відсутність уніфікованого поняття «відмивання грошей». Втім, цей процес невід’ємно пов’язаний з такими різновидами злочинної діяльності, як наркоторгівля, торгівля зброєю й людьми, контрабандними та краденими товарами, шахрайство, терористична (екстремістська) діяльність тощо, адже будь-який корисливий злочин завжди супроводжується легалізацією злочинного доходу [52, с. 28].

Визначення легалізації (відмивання) доходів від злочинної діяльності вперше було надано Віденською конвенцією ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988,

яка справила великий вплив на розвиток відповідного законодавства західних країн. У цьому документі злочином визначено відмивання грошей, одержаних від незаконного обігу наркотиків. Водночас поширення сфери впливу організованої злочинності сприяє збільшенню доходів кримінальних спільнот й в інших галузях злочинної діяльності. При цьому необхідність забезпечення тривалого існування, розширення територій впливу визначає потребу у відмиванні та легалізації значної частки цього прибутку.

Тому вважаємо за доцільне використовувати термін «відмивання доходів», спираючись на термінологію, наведену в Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990 р.), згідно з якою під «доходами» розуміється будь-яка економічна вигода, набута злочинним шляхом. Вона може складатися з будь-якої власності, тобто матеріальної власності чи власності, вираженої у правах, рухомого чи нерухомого майна і правових документів або документів, які підтверджують право на таку власність чи частку в ній [220].

Синтезуючи наявну інформацію, при формулюванні терміна «відмивання грошей» можемо виокремити такі його змістовні ознаки: це сукупність методів і процедур, що у злочинний спосіб дають змогу одержані в результаті незаконної діяльності кошти переводити в інші активи для приховування їх справжнього походження, власників або інших ознак, які могли б свідчити про порушення законодавства; метою легалізації є виведення грошових коштів зі сфери тіньового капіталу і введення їх у сферу легального обігу; визнання легалізації похідним, вторинним злочином, а первинним – процесів, унаслідок яких гроші були одержані.

Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, набуває особливої значущості в сучасних умовах не лише в Україні, а й у світі, що зумовлюється: розвитком міжнародного тероризму та фінансування зброї масового знищення; необхідністю якнайшвидшої євроінтеграції України; потребою у подоланні кризових явищ в середині нашої держави та зменшенні

впливу на соціальні процеси злочинності, що активізується на їх тлі [25, с. 118-124].

Процесам формування «брудного» капіталу приділено достатню увагу вітчизняними та зарубіжними вченими. Так, зазначимо, що легалізація як дія з виведення грошових коштів із тіньового сектору економіки та надання їм законного статусу може відбуватися шляхом фінансових операцій, тобто будь-яких дій щодо активів, здійснених за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу. Крім того, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, може здійснюватися безпосередньо особами, які володіють такими коштами, або з використанням послуг так званих конвертаційних центрів – злочинних угруповань, напрямом діяльності яких є розробка схем відмивання коштів, а також здійснення такої діяльності [5, с. 12].

На підставі численних розслідувань у сфері відмивання грошей та міжнародного фінансового шахрайства зарубіжні аналітики також зазначають, що використання офшорних компаній є основним елементом у вчиненні фінансових злочинів або правопорушень. Зокрема, С.А. Буткевич доходить висновку, що, використовуючи можливості існуючих механізмів камуфлювання місця розташування фірми, власників, обсягів статутного капіталу, виданих довіреностей тощо, офшорні компанії проводять господарчу діяльність та операції як на національному, так і на міжнародному рівнях [47, с. 32].

Цей же вчений зазначає, що останнім часом в Україні для приховування прибутків від оподаткування, конвертування коштів значного поширення набуло створення та використання фіктивних підприємств. Злочинці використовують існуючу систему розрахунків через поточні рахунки банків-нерезидентів України для переведення значних коштів у готівку, створюючи з цією метою мережі фіктивних підприємств [46, с. 86].

Також слід наголосити й на тенденціях щодо глобалізації та транснаціоналізації злочинної діяльності, що починає загрожувати національній безпеці багатьох держав світу, а іноді й цілих регіонів. Так, В.В. Лисенко зазначає, що процеси інтеграції і глобалізації криміналітет використовує

ефективніше, ніж міжнародна спільнота, перетворюючись у всесвітню кримінальну систему, яка продукує загрозу суспільству з боку мафій, що об'єднуються [97, с. 165]. При цьому легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, потребує корумпування як національних, так і міжнародних чиновників, щодо досить часто пов'язано із вимаганням, захопленням заручників, шахрайством з фінансовими ресурсами, тероризмом та ін.

Так, за даними Держфінмоніторингу, останніми роками основними об'єктами уваги з боку суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу є фінансові операції, пов'язані з: діяльністю конвертаційних центрів (зняттям готівкових коштів) через банківські установи України; розрахунками, проведеними за готівку фізичними особами-підприємцями; використанням фінансової допомоги/позики як фінансового інструменту при проведенні фінансових операцій; бюджетними коштами та іншими державними активами; викраденням коштів за допомогою електронного шахрайства; перерахуванням за кордон грошових коштів, стосовно яких виявлено підозри щодо незаконного їх перерахування; інвестиційною та страховою діяльністю; використанням майнових і немайнових прав; залученням коштів громадян [66, с. 17].

Що стосується подальшого розвитку антилегалізаційного законодавства, слід зазначити, що 21.04.2011 прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [132], метою якого є вдосконалення законодавчих норм з метою визначення ефективних механізмів виявлення та сприяння боротьбі з маніпулюванням на фондовому ринку України.

Зазначеним нормативно-правовим актом Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [141] доповнено статтею 10¹ «Маніпулювання на фондовому ринку», яка містить визначення переліку дій, що належать до маніпулювання цінами на фондовому ринку. Крім того, зазначений Закон [132] містить норму, яка передбачає встановлення наявності

ознак маніпулювання на фондовому ринку Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Слід зазначити, що, виходячи з важливості та суспільної значимості наслідків здійснення маніпулювання на фондовому ринку, а також специфічності питань, які виникають у процесі організації контролю та нагляду у сфері фондового ринку, наділення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку відповідними повноваженнями із зазначеного питання є цілком виправданим і доцільним. Так, Комісія є єдиним державним органом, який має повну інформацію щодо стану розвитку фондового ринку та його учасників, а також повноваження на здійснення контролю та нагляду за діяльністю учасників фондового ринку.

На думку фахівців-практиків, зміни в частині наділення уповноваженого органу додатковими повноваженнями у сфері боротьби з маніпулюванням на фондовому ринку цілком відповідають світовій практиці [68, с. 6]. Так, А.В. Коляда вказує, що «...вивчення європейського досвіду боротьби з маніпулюванням на фондовому ринку свідчить, що здійснення контролю в цій сфері пов'язано, перш за все, із наявністю у контролюючих органів функцій кримінального розслідування» [84, с. 54-67]. Про це свідчить також й американський досвід, коли на державному рівні всі необхідні функції надані Комісії з цінних паперів (SEC).

Внесені Законом [132] зміни також пов'язані з необхідністю адаптації вітчизняного законодавства до норм Директиви Європейського Парламенту та Ради 2003/6/ЄС від 28.01.2003 «Про інсайдерську інформацію та маніпулювання ринком», яка містить вимогу щодо наділення компетентних органів усіма наглядовими і слідчими повноваженнями, необхідними для виконання ними своїх функцій з метою сприяння боротьбі з маніпулюванням, та приведення у відповідність до вимог положень Сорока рекомендацій FATF, які передбачають необхідність криміналізації маніпулювання на фондовому ринку та забезпечення предикативності цього злочину [68, с. 6].

Крім того, внесено зміни до деяких законодавчих актів стосовно арешту активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, та визначення порядку доступу до таких актів [133]. Детально сутність цих змін і доповнень буде розглянуто в наступних підрозділах.

Продовжуючи роботу з удосконалення антилегалізаційного законодавства та виконуючи рекомендації міжнародних фінансових структур, у жовтні 2014 р. парламент прийняв новий Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154]. Основні законодавчі новели цього документа [154] стосуються: запровадження національної оцінки ризиків системи фінансового моніторингу та удосконалення ризик-орієнтовного підходу; виокремлення заходів щодо боротьби із фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення; зміни до підходу щодо визначення предикатних злочинів (включення податкових злочинів до предикатних); вдосконалення законодавчих аспектів, які впливають на якість розслідування злочинів з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; зміни до Кримінального процесуального кодексу України (щодо підслідності злочинів з легалізації); здійснення фінансового моніторингу щодо національних публічних діячів та посадових осіб міжнародних організацій; встановлення порогу для міжнародних грошових переказів; зняття порогових сум для здійснення фінансового моніторингу ріелторами та нотаріусами; виключення осіб, які здійснюють операції з готівковими коштами на суму понад 150000 грн., з числа суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок введення обов'язкового моніторингу таких операцій банківськими установами; поліпшення процедури зупинення фінансових операцій.

Стаття 4 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню

тероризму» відносить до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з активами, одержаними внаслідок вчинення злочину, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких активів чи володіння ними, прав на такі активи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням активів, одержаних внаслідок вчинення злочину. При цьому у ст. 1 даного Закону зазначається, що доходи, одержані злочинним шляхом, – це будь-яка вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, яка може складатися з рухомого чи нерухомого майна, майнових та немайнових прав незалежно від їх вартості [154].

На відміну від попередньої редакції цього поняття (ст. 4 Закону у попередній редакції), законодавець більш коректно сформулював цю категорію, привівши її у відповідність до положень національного цивільного права та міжнародно-правових актів.

Таким чином, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму є злочинами глобального характеру. Особи, причетні до зазначених злочинів, виводять свою діяльність на міжнародний рівень, маючи різні цілі, в тому числі: уникнення країн/територій із чіткою нормативною базою й потужною правоохоронною системою; використання лазівок, які існують через недостатній рівень зв'язку та співробітництва між правоохоронними органами різних країн; використання недоліків нормативної бази та роботи правоохоронних органів, характерних для низки юрисдикцій; створення додаткових нашарувань трансакцій для ускладнення відстеження фінансового сліду.

Разом з цим, як свідчить світовий досвід, перелік об'єктів, вразливих для діяльності з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму, продовжує розширюватися. До таких об'єктів, на думку С.А. Буткевича, С.Г. Гуржія, С.М. Ключке, В.М. Кірсанова, належать:

1) підприємства з інтенсивним готівковим обігом, наприклад бари й ресторани. Вони використовуються для інтеграції доходів від торгівлі наркотичними засобами, психотропними речовинами, іншої кримінальної діяльності, в якій задіяні значні суми готівки [32, с. 230];

2) торгівля предметами розкоші, наприклад дорогими автомобілями, антикваріатом і нерухомістю;

3) банки й небанківські фінансові установи. Вони особливо вразливі з огляду на можливість вчинення зазначених злочинів через велику кількість і обсяг обслуговуваних фінансових трансакцій, а також через наявний доступ до міжнародної фінансової системи.

Проте найбільш використовуваними для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму у світі і, зокрема, в Україні залишаються кредитні та фінансові установи. В основному для своїх махінацій «відмивачі» використовують банки нерозвинених країн, де законодавство щодо боротьби із зазначеними злочинами або взагалі відсутнє, або функціонує лише формально. Через значний обіг готівки й доступ до міжнародної фінансової системи нелегальні фінанси вкладаються в депозити, цінні папери й навіть страхові поліси, пункти обміну іноземної валюти. Крім того, вони можуть використовуватися за допомогою бухгалтерів, юрисконсультів, нотаріусів й агентів з реєстрації підприємств, оскільки зазначені категорії фахівців мають технічні навички, необхідні для складних технологій, що використовуються у схемах легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму [231, с. 217-229].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що в національній системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму пропонується виокремлювати законодавчу, інституційну, інструментальну та інформаційну складові.

Так, *законодавча складова* представлена антилегалізаційним законодавством, що пропонується визначати як систему законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регламентують діяльність суб'єктів державного

та первинного фінансового моніторингу, правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також встановлюють відповідальність за вчинення правопорушень у цій сфері.

Сукупність суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу, правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, входить до *інституційної* складової.

До *інструментальної* складової входить сукупність економіко-математичних та фінансово-правових способів і прийомів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Сутність *інформаційного* сегменту цієї системи полягає у забезпеченні інформаційної взаємодії державних органів, які в межах своєї компетенції здійснюють заходи у сфері боротьби з легалізацією злочинних доходів і фінансуванням тероризму, комплексного аналізу інформації про незаконно одержані доходи або ті, що використовуються для фінансування тероризму, виявлення способів їх легалізації, інформаційної підтримки розроблення та здійснення заходів протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму.

Наголошено, що удосконалення національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму пов'язане із реалізацією стратегічних цілей української антилегалізаційної політики.

При цьому національну систему запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, неможливо створити без поєднання зусиль правоохоронних та інших державних органів, фінансових установ, громадських організацій і науково-дослідних установ [37, с. 70]. Боротьба з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму – вагомий важіль у механізмі протидії організованій злочинності та її проявам з боку держави і

суспільства. В Україні вже здійснено низку законодавчих та організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію системи фінансового моніторингу, підвищення ефективності діяльності інших уповноважених суб'єктів, але ці заходи потребують систематизації та узгодження.

На наш погляд, до основних причин, що знижують ефективність національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, можна відносити: недостатню пошукову активність відповідних підрозділів фінансової розвідки; недоліки у професійній підготовці працівників, що відповідають за організацію заходів із протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів; недосконалість механізмів взаємодії й координації дій на транснаціональному рівні, відсутність планомірного покращення стану матеріально-технічного забезпечення цього різновиду правоохоронної діяльності; прогалини в її науковому супроводженні.

Крім цього слід погодитися з тезою С.А. Буткевича, що поступове включення України до процесів глобалізації світової економіки та її становлення як незалежного суб'єкта міжнародної економічної діяльності все більшою мірою підпадають під вплив зовнішньоекономічних чинників. У результаті особливої актуальності набувають такі поняття, як економічна та фінансова безпека держави, її роль у дотриманні стабільного функціонування всієї економічної системи держави та залучення до світових інтеграційних процесів [43, с. 51].

Слід визнати, що прийняття нового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» сприятиме покращенню фінансової безпеки нашої держави.

Втілення положень цього Закону в життя потребуватиме вдосконалення організаційно-правових засад системи фінансового моніторингу, налагодження системи взаємодії суб'єктів державного фінансового моніторингу між собою, суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також і з національними й

іноземними правоохоронними органами та міжнародними фінансовими організаціями.

1.2. Поняття, сутність і зміст первинного фінансового моніторингу

Реформування державного управління у сфері економіки потребує започаткування системи моніторингу за перебігом трансформаційних процесів. Фінансовий контроль слід визнати одним з основних чинників успішного проведення економічних реформ в державі. У зв'язку з цим особливу роль у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму повинен відігравати фінансовий моніторинг як гарант економічної безпеки держави.

Функція контролю присутня на будь-якій стадії організації державного управління (наприклад, під час підготовки управлінського рішення, поточної перевірки його реалізації та ін.). Контроль – це водночас і самостійна функція управління, і одна зі складових управлінської діяльності в цілому. Особливо це притаманне сучасному багатоплановому управлінню. Англійці навіть запровадили термін «контролінг» (англ. *controlling*) – систематичний контроль, відстеження перебігу виконання поставлених завдань з одночасною корекцією роботи [9; 14; 102; 124; 251]. Конкурує з ним термін «моніторинг», який означає практично те саме.

Функція контролю полягає в аналізі та співставленні фактичного стану тієї чи іншої галузі з вимогами, які стоять перед нею, відхилень у виконанні поставлених завдань і причин таких відхилень, а також в оцінці діяльності та доцільності саме такого шляху [3, с. 291].

Державний контроль – це діяльність державних органів, що полягає у спостереженні, аналізі та перевірці об'єктів контролю і спрямована на запобігання, виявлення та припинення дій, які суперечать встановленим державою нормам, правилам і стандартам [6, с. 139].

На слушну думку В.М. Гаращука, контроль є самостійною функцією управління, яка не поглинається іншими і не є допоміжною, а пронизує всі інші, активно впливає на них, коригує і навіть формує нові функції та напрямки управлінської діяльності. Саме тому термін «контроль» поступово поглинається терміном «моніторинг» [56, с. 60, 61].

Отже, для ефективного використання можливостей фінансового контролю у виконанні поставлених перед ним завдань великого значення набуває реалізація контрольної діяльності.

Безперечно, процес фінансового контролю є складним і різностороннім. Його сутність не розкривається однією особливістю, а характеризується її сукупністю, про що неодноразово зазначалося у працях українських та зарубіжних учених [8; 15; 55-56; 74; 78; 98; 102; 235; 236; 239; 243-245; 251].

Узагальнюючи ознаки контрольної діяльності, А.О. Собакарь у своїх працях під державним контролем у сфері безпеки дорожнього руху пропонує розуміти «...діяльність уповноважених державних органів (посадових осіб), здійснювану на постійній основі із використанням специфічних форм та методів і спрямовану на оперативне втручання в діяльність підприємств транспорту з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан безпеки руху, дотримання законності та дисципліни на підконтрольних об'єктах, попередження, виявлення та припинення порушень норм, правил та стандартів учасниками транспортного процесу, а також застосування до них заходів відповідальності в разі порушення чинного на транспорті законодавства» [239-241].

Оцінюючи це визначення, слід звернути увагу на завдання, мету контрольної діяльності, наявність кола контролюючих суб'єктів, специфічні форми і методи контролю. На наш погляд, вказані змістовні параметри контролю необхідно вивчати й у нашому дослідженні.

Діяльність органів фінансового контролю є різнобічною. Це пояснюється, перш за все, особливістю підконтрольних суб'єктів, обсягом питань, що підлягають контролю, характеристикою заходів, застосовуваних

контролюючими органами за результатами контрольної діяльності, а також компетенцією самого контролюючого органу [71, с. 10].

Потреба в державній системі контролю за легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, нині є очевидною. Світовий досвід пропонує до застосування три основні системи організації фінансового контролю. *Перша система*, реалізована в межах Європейського Союзу, передбачає заборону великих за обсягом угод з готівкою без участі професійного посередника. Наприклад, італійським законодавством не вимагається, щоб підприємці або фінансисти вели облік значних угод із готівкою та повідомляли про них. Натомість існує заборона на здійснення таких угод без законного фінансового посередника, який веде відповідний облік. *Друга система*, яка діє в США та Австралії, передбачає обов'язкове повідомлення уповноваженого органу про всі угоди, сума яких перевищує певний розмір. Система, безумовно, є примітивною, але гарантує отримання уповноваженим органом необхідної інформації. Крім того, простота критерію вибору операцій, що підлягають контролю, робить правила гри зрозумілими для всіх учасників і виключає момент підозри з боку суб'єкта фінансового моніторингу. *Третя система* контролю передбачає інформування про сумнівні угоди. Проблема реалізації цієї системи полягає у визначенні сумнівності. Якщо вона базується на жорсткій фіксації протиправних дій, то на суб'єкта фінансового моніторингу автоматично покладається виявлення їх причин [84, с. 97].

В Україні застосовується модель фінансового контролю змішаного типу, що реалізується за допомогою системи фінансового моніторингу (відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154]). Проте методологічні та практичні питання, пов'язані з визначенням ступеня «брудності» грошей, є досить складними – важко відстежити момент «забруднення» коштів, їх рух, установити факт легалізації. «Брудні» капітали в режимі «відмивання» дуже

рухливі, а їх пересування – здебільшого трансграничне [84, с. 97]. Суттєво ускладнюють ситуацію відмінності між національними законодавствами, дублювання певних завдань і функцій правоохоронних і контролюючих органів тощо.

Слід погодитися з Л.А. Савченко, що в науковій літературі відсутній єдиний погляд на питання про поняття фінансового контролю, тому воно визначається по-різному. Проведений аналіз його наявних тлумачень дозволяє автору запропонувати власне визначення цієї категорії, яке відобразить найбільш суттєві сторони даного явища і його роль у здійсненні фінансової діяльності держави: *фінансовий контроль* – це діяльність державних органів і недержавних організацій, наділених відповідними повноваженнями, що спрямована на забезпечення законності, фінансової дисципліни, раціональності в ході мобілізації, розподілу й використання фінансових ресурсів держави. При цьому сутність фінансового контролю знаходить своє відображення у його завданнях, виходячи з яких можна виділити такі його функції, як: аналітична, інформаційна, стабілізуюча, правоохоронна, попереджувальна та виховна [236, с. 17].

Загальновідомо, що фінансовий контроль здійснюють усі без винятку органи держави, їх посадові особи та система органів, спеціально створених для проведення контрольних дій [57, с. 83].

Поняття «фінансовий моніторинг» як визначення комплексу заходів із запобігання легалізації коштів злочинного походження з'явилося порівняно нещодавно. До початку нинішнього століття це словосполучення використовувалося переважно у своєму вихідному семантичному значенні – як визначення деяких систематизованих, регулярних спостережень і заснованих на них діях у галузі фінансів, незалежно від специфіки предмета їхньої спрямованості. Водночас у другій половині 1990-х рр. воно стало використовуватися і як спеціальний термін, що належить до сфери процедур банкрутства й антимонопольних розслідувань [24].

За межами СНД цей термін (точніше його дослівний переклад) не несе тотожного змістовного навантаження. Практично в усьому світі підрозділи по боротьбі з відмиванням грошей є аналогічними за своїми функціями та іменуються ПФР, а їхня діяльність має узагальнене найменування – фінансова розвідка. У цьому контексті допустимо й логічно говорити про проведення фінансового моніторингу як про фінансову розвідку, а термін «фінансова розвідка», хоча і використовується, але є неофіційним [70, с. 264].

У сьогоднішньому значенні словосполучення «фінансовий моніторинг» остаточно зміцнилося у вітчизняному науковому й офіційному категоріальному обігу й використовується на пострадянському просторі для узагальненого найменування комплексу дій, засобів і заходів, здійснюваних для запобігання відмиванню грошей на об'єктах господарювання, окремій території або в міжнародних масштабах [70, с. 264-265].

Як вважає А.А. Булаєв, фінансовий моніторинг є комплексом фінансово-правових заходів, спрямованих на запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також проникненню таких доходів у фінансову систему країни. Будучи вихідною ланкою системи протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, фінансовий моніторинг водночас виступає елементом забезпечення не тільки економічної і фінансової, але й національної безпеки держави [15, с. 11].

Окремі дослідники також намагалися сформулювати поняття фінансового моніторингу з урахуванням специфіки заходів, що виконуються певними суб'єктами фінансового моніторингу.

Так, М.І. Філімонов під фінансовим моніторингом у банківській системі пропонує розуміти сукупність правовідносин, що виникають на різних рівнях банківської системи між суб'єктами фінансового моніторингу та спрямовані на досягнення цілей протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [243, с. 32].

У свою чергу, О.В. Шиліна вважає, що фінансовий моніторинг у кредитних організаціях є безперервним процесом, який забезпечується кредитними організаціями з метою запобігання й виявлення операцій з грошовими коштами або іншим майном, які мають ознаки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, та передачі відомостей про такі операції до уповноваженого органу [252, с. 53].

Як вважає Є.В. Павліченко, фінансовий моніторинг, на відміну від фінансового контролю: а) не передбачає втручання в оперативну роботу органу (підрозділу); б) його основними методами є спостереження та облік; в) має власний предмет, визначений у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»; г) здійснюється у певній формі – реєстрації сумнівних операцій; д) має чітко визначене спрямування – виявлення сумнівних фінансових операцій, нових схем і механізмів відмивання коштів або направлення легально одержаних коштів на фінансування злочинної діяльності, зокрема тероризму [115, с. 25-26]. Разом з цим спільним для фінансового моніторингу та фінансового контролю є те, що вони: стосуються управлінської діяльності і тому здійснюються шляхом реалізації організуючого впливу; спрямовані на забезпечення законності у сфері фінансової діяльності; реалізація повноважень щодо їх здійснення не пов'язана з організаційною підпорядкованістю суб'єктів, стосовно яких вони здійснюються. Проте із зазначеними висновками можемо погодитися лише частково.

Далі Є.В. Павліченко доходить висновків, що фінансовий моніторинг є пасивною формою контролю, тому можна наголошувати на тотожності моніторингу і нагляду у фінансовій сфері [115, с. 26], але обґрунтування такої думки автор не наводить. Крім того, він вважає, що моніторинг являє собою інформаційну систему спостережень, яка складається зі збору, обробки та аналізу інформації про стан фінансових операцій. Також моніторинг обов'язково повинен містити оцінку стану і прогноз щодо здійснення

фінансових операцій. Таким чином, сутність моніторингу полягає в отриманні інформації, її аналізі, оцінці та прогнозуванні. Ці ознаки можна назвати складовими, або невід'ємними елементами фінансового моніторингу [115, с. 26].

Розвиваючи думку А.О. Клименка [73, с. 85, 86], доходимо висновку, що фінансовий моніторинг є особливою формою фінансового контролю, оскільки: 1) об'єктом фінансового моніторингу є фінансові операції юридичних та фізичних осіб, які розглядаються з точки зору законності, доцільності, достовірності та економічної ефективності; 2) його підконтрольними об'єктами є підприємства, установи, організації всіх форм власності, а також фізичні особи, які здійснюють фінансові операції в межах фінансової системи України; 3) його контролюючими суб'єктами є державні органи та недержавні установи, наділені компетенцією у сфері фінансового моніторингу, причому Держфінмоніторинг України виступає суб'єктом фінансово-правових відносин; 4) метою фінансового моніторингу є запобігання, виявлення та припинення фінансових операцій, що пов'язані або можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму.

Вивчення законодавства, наукових публікацій свідчить, що фінансовому моніторингу притаманний власний категоріальний апарат. Джерелом формування і того, й іншого є чинне законодавство, насамперед Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154], який дає чітке визначення конкретних термінів та регламентує організаційно-правові засади проведення фінансового моніторингу.

Так, відповідно до чинного законодавства [154] фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження

зброї масового знищення, та включають проведення державного фінансового і первинного фінансового моніторингу. Порівняно з визначенням, що наводилося у попередньому Законі, його зміст змінився лише за рахунок доповнення категорією «фінансування розповсюдження зброї масового знищення», що не вплинуло на законодавчу класифікацію фінансового моніторингу.

Крім того, відповідно до положень антилегалізаційного закону, можна провести класифікацію фінансового моніторингу за такими критеріями:

1) *залежно від суб'єкта фінансового моніторингу:*

а) первинний фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу і спрямовані на виконання вимог цього Закону, нормативно-правових актів суб'єктів державного фінансового моніторингу, що включають, зокрема, проведення обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу [154];

б) державний фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами державного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Поділяється на:

– державний фінансовий моніторинг, який проводиться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, – сукупність заходів зі збору, обробки та аналізу зазначеним органом інформації про фінансові операції, яка подається суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї

масового знищення та/або іншими незаконними фінансовими операціями, а також заходів з перевірки такої інформації згідно із законодавством України;

– державний фінансовий моніторинг інших суб'єктів державного фінансового моніторингу – сукупність заходів, які здійснюються іншими суб'єктами, визначеними у ч. 3 ст. 5 цього Закону, і спрямовані на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

2) *залежно від об'єкта фінансового моніторингу:*

а) *обов'язковий фінансовий моніторинг* – сукупність заходів, здійснюваних суб'єктами первинного фінансового моніторингу, з виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, ідентифікації, верифікації клієнтів (представників клієнтів), ведення обліку таких операцій та відомостей про їх учасників, обов'язкового звітування про них центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також подання додаткової та іншої інформації у випадках, передбачених цим Законом;

б) *внутрішній фінансовий моніторинг* – сукупність заходів з виявлення фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу, із застосуванням підходу, що ґрунтується на проведенні оцінки ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму; ідентифікації, верифікації клієнтів (представників клієнтів), ведення обліку таких операцій та відомостей про їх учасників; обов'язкового звітування до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, про фінансові операції, щодо яких виникає підозра, а

також подання додаткової та іншої інформації у випадках, передбачених цим Законом [154].

Таким чином, фінансовий моніторинг здійснюється не лише органами публічної адміністрації, але й суб'єктами первинного фінансового моніторингу (адвокати, нотаріуси, банки, страхові установи, товарні, фондові біржі, інститути спільного інвестування, гральні заклади, ломбарди, юридичні особи, які проводять будь-які лотереї, та ін.), а об'єктом фінансового моніторингу є рух не лише публічних фондів, а й приватних.

Крім зазначеної класифікації фінансового моніторингу С.А. Буткевич пропонує *залежно від часу проведення* поділити її на: а) попередній фінансовий моніторинг – має місце на стадії ідентифікації клієнтів, які проводять фінансові операції, та вивчення їх фінансової діяльності; б) поточний фінансовий моніторинг – здійснюється у разі виявлення операцій, що підлягають обов'язковому або внутрішньому фінансовому моніторингу (наприклад, відповідальні працівники суб'єкта первинного фінансового моніторингу порівнюють критерії та ознаки вказаних операцій з операціями, що здійснюються клієнтами); в) подальший фінансовий моніторинг – дії, спрямовані на переперевірку операцій, здійснених клієнтом, на предмет виявлення тих із них, які не були виявлені на етапі поточного фінансового моніторингу. Також *залежно від форм проведення перевірок* суб'єктами державного фінансового моніторингу, на думку цього вченого, вони можуть бути плановими та позаплановими, у тому числі виїзними [48, с. 64].

З урахуванням предмета нашого дослідження первинний фінансовий моніторинг як засіб запобігання легалізації (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом, та злочинності загалом посідає провідне місце в системі запобіжної антикримінальної діяльності.

Зокрема, при диференціації останньої за масштабом (поширеністю здійснення) первинний фінансовий моніторинг як кримінологічний засіб може здійснюватися: у масштабі всієї країни; у регіональному або галузевому масштабі, наприклад у галузі банківської системи; в індивідуальному масштабі.

При диференціації запобіжних заходів за рівнем їх застосування первинний фінансовий моніторинг може здійснюватися на загальносуспільному, груповому, індивідуальному рівнях. За характером (змістом) запобіжних заходів засоби первинного фінансового моніторингу належать до суто кримінологічних, зокрема до заходів ранньої профілактики фактів відмивання. За цільовим призначенням первинний фінансовий моніторинг банківської системи в Україні належить до цільових або спеціальних (спеціально-кримінологічних) заходів, які мають спеціальну мету запобігання злочинності [24, с. 13].

Наприклад, Л.М. Чуніхіна виокремлює такі функції первинного фінансового моніторингу, як:

– *організаційно-управлінська* (або упорядковуюча), що полягає у визначенні на підставі законодавства системи та порядку фінансового моніторингу, його структури, виконавців, їх завдань, функціональних обов'язків, форм і засобів фінансового нагляду;

– *контролююча*, що реалізується через ідентифікацію і вивчення особи клієнта, який здійснює фінансову операцію, перевірку видів його діяльності, зіставлення з останніми предметів фінансової операції, стосовно якої здійснюється фінансовий моніторинг;

– *аналітична*, яка включає: аналіз змісту фінансової операції, її звичайності або незвичайності; заплутаності умов здійснення; економічної невинуватості фінансових операцій або суперечливості звичайній практиці клієнта; оцінку ризику здійснення клієнтом банку легалізації (відмивання) грошей, одержаних злочинним шляхом;

– *інформаційна*, яка полягає у виявленні та наданні Держфінмоніторингу інформації про ознаки наявної або ймовірної сумнівності фінансової операції, а також для її перевірки засобами названих органів;

– *запобіжна*, яку пропонується поділяти на дві частини: 1) безпосереднє запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, через здійснення моніторингових дій стосовно окремої фінансової операції;

2) опосередковане запобігання злочинності – через запобігання відмиванню «брудних» коштів, отриманих у процесі злочинної діяльності [249, с. 12].

Отже, кожна функція первинного фінансового моніторингу, у тому числі в банках, має кримінологічну складову. Остання визначається кримінологічною значущістю функції або її частини. Об'єднані (згенеровані) кримінологічні складові функцій первинного фінансового моніторингу утворюють його кримінологічну функцію.

При цьому за кримінологічною класифікацією первинний фінансовий моніторинг відноситься до засобів спеціально-кримінологічного призначення, які використовуються в Україні на загальносуспільному рівні, у галузі фінансової та банківської систем, за своїм змістом є засобом раннього виявлення інформації про сумнівні фінансові операції, що можуть свідчити про ймовірність їх причетності до легалізації «брудних» грошей. Однак через суттєві прогалини чинного законодавства України, а також істотні хиби організації цієї діяльності її результати є поки що незначними [249, с. 5-6].

Таким чином, первинний фінансовий моніторинг пропонується розглядати як сукупність заходів, здійснюваних спеціально визначеними у законі суб'єктами та спрямованих на раннє виявлення інформації про підозрілих осіб, які можуть здійснювати фінансові операції з легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму [24, с. 18].

Правова природа первинного фінансового моніторингу знаходить свій прояв у: покладенні в його основу потреби реалізації публічного інтересу у галузі економічної безпеки держави; правовому унормуванні статусу суб'єктів моніторингу та його процедури; правовому характері моніторингового результату; можливості застосування заходів державного примусу для припинення підозрілих фінансових операцій.

Отже, зміст первинного фінансового моніторингу складають заходи обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу щодо процедур збирання, реєстрації, обробки та аналізу інформації про трансакції

господарюючих суб'єктів з грошовими коштами й іншими активами з метою забезпечення законності та правильності використання фінансових ресурсів.

1.3. Принципи та предмет первинного фінансового моніторингу

У загальній теорії права під принципами галузі права прийнято розуміти вихідні положення (правила), що безпосередньо входять до його змісту, представлені як нормативно закріплені ідеї, визначені у вигляді норм-принципів, реально відображені у правових нормах [4, с. 151]. Фінансовому моніторингу притаманні ті ж принципи, на яких будується вся правова система України та які законодавчо закріплені в Конституції [85], інших нормативно-правових актах.

У своїх працях Н.П. Христиченко слушно зазначає, що основні ознаки, притаманні адміністративному праву України, пов'язані з його принципами, за якими здійснюється правове регулювання виконавчої діяльності держави. Принципи відображають особливості й тенденції формування та функціонування адміністративного законодавства України та його норм. На погляд вченої, значення принципів права полягає у відображенні в них найхарактерніших демократичних рис й загальної спрямованості права та його найважливіших інститутів, у зв'язку з чим вони дають можливість пізнати суть усіх галузей права, їх суспільний характер, а також окремих інститутів [247, с. 110-111].

Тому у першу чергу нами пропонується здійснити аналіз положень правових актів, що визначають базові засади первинного фінансового моніторингу. Так, у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» лише зазначається, що центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або

фінансуванню тероризму встановлюються *принципи* опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про операції, що підлягають фінансовому моніторингу (абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 18) [154], але ми вважаємо, що маються на увазі не принципи, а *засади*. Також цим Законом передбачено, що міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму здійснюється суб'єктами державного фінансового моніторингу за *принципом взаємності* (ст. 21, 22) [154].

Так, М.М. Прошунін зауважує, що в сучасній Концепції національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму (Російська Федерація) закріплено такі принципи реалізації державної політики у вказаній сфері:

- збереження спадковості в розвитку національної системи;
- підвищення ефективності протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;
- забезпечення невідворотності відповідальності за правопорушення, пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму;
- врахування положень міжнародних договорів, стандартів і рекомендацій міжнародних організацій у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, що відповідають національним інтересам і правовій системі держави;
- формування та розвиток нормативно-правової бази у цій сфері з використанням положень переважно цивільного, банківського та валютного права;
- інформування громадськості про порядок проведення операцій з грошовими коштами або іншим майном, що підлягають обов'язковому контролю, та про заплановані зміни цього порядку з метою посилення протидії

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– єдність нормативно-правової бази, режиму та методів регулювання у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [232, с. 36].

Разом з тим як вид фінансового контролю первинний фінансовий моніторинг базується й на низці принципів, що притаманні контрольній діяльності. Зокрема, до таких можна віднести принципи, викладені в Лімській декларації керівних принципів контролю (прийнята IX Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів у 1977 р.) [232, с. 36], зокрема:

– незалежність, яка має бути забезпечена насамперед фінансовою самостійністю контролюючого органу. Так, Держфінмоніторинг України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра фінансів, та звільняє з посади Президент України (п. 10 Положення про Держфінмоніторинг України [212]);

– законність та об'єктивність, що передбачають неухильне дотримання працівниками суб'єктів фінансового моніторингу чинного законодавства у вказаній сфері;

– компетентність, що передбачає високий професійний рівень роботи контролерів на підставі визначених стандартів і норм права.

Крім того, М.М. Прошунін, аналізуючи положення Закону 2002 р., пропонує виділяти:

1) принципи, притаманні безпосередньо фінансовому моніторингу як формі фінансового контролю:

– по-перше, принцип багаторівневості, який передбачає наявність багаторівневої системи фінансового моніторингу, що полягає в реалізації контрольних заходів суб'єктами як первинного, так і державного фінансового моніторингу;

– по-друге, принцип конфіденційності, який полягає в наявності заборони на інформування клієнтів та інших осіб про заходи, що вживаються з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму (ч. 6, 7, 13, 16 ст. 12 [153]);

– по-третє, принцип заборони сприяння суб'єктів фінансового моніторингу у вчиненні легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, тобто надано можливість відмови таких суб'єктів від проведення фінансової операції (ст. 10 [153]);

– по-четверте, не менш важливим є принцип тлумачення всіх неусунутих сумнівів, суперечностей та неясностей актів законодавства про фінансовий моніторинг на користь суб'єкта фінансового моніторингу (ч. 5 і 15 ст. 9 [153]);

2) принципи фінансового моніторингу на рівні діяльності окремого суб'єкта фінансового моніторингу:

а) загальність, яка передбачає участь усіх працівників суб'єкта фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

б) постійний моніторинг, тобто безперервний процес здійснення заходів, спрямованих на протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

в) персональна відповідальність, що полягає в покладанні відповідальності на кожного працівника суб'єкта фінансового моніторингу за виконання закріплених за ним функцій у цій сфері;

г) конфіденційність стосовно суб'єктів фінансового моніторингу, що полягає в неухильному дотриманні всіма працівниками суб'єкта фінансового моніторингу конфіденційності отриманої у процесі роботи інформації;

д) багаторівнева система, що виявляється в побудові багаторівневої системи контролю в суб'єкті фінансового моніторингу, спрямованої на протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [253, с. 37-38].

На наш погляд, принципи первинного фінансового моніторингу повинні враховувати й принципи фінансового моніторингу в цілому, зокрема: пріоритетності безпеки в питаннях життя і здоров'я людини, прав і законних інтересів держави, юридичних і фізичних осіб перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері фінансово-господарської діяльності; підконтрольності і підзвітності суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу; рівності прав і законних інтересів усіх учасників фінансових операцій; гарантування та дотримання прав і законних інтересів учасникам фінансових операцій; наявності підстав для проведення фінансового моніторингу; відкритості, об'єктивності, неупередженості та системності фінансового моніторингу; неприпустимості дублювання повноважень суб'єктів фінансового моніторингу; відповідальності суб'єктів фінансового моніторингу та їх посадових осіб за шкоду, заподіяну учасникам фінансових операцій унаслідок порушення вимог законодавства; дотримання умов міжнародних договорів України [19].

У системі принципів первинного фінансового моніторингу нами пропонується виокремити групу спеціальних принципів, до яких віднести принципи: підконтрольності і підзвітності суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу; достовірності фінансової інформації; запобігання конфлікту інтересів; інформаційної прозорості; ініціативи та активності у виявленні ризикованих фінансових операцій; взаємності обміну фінансовою інформацією; єдності й порівнянності методів спостережень, збору, обробки, зберігання і поширення отриманої інформації; компетентності та персональної відповідальності працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу.

Так, *підконтрольність і підзвітність суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу* полягає у законодавчо визначеному порядку здійснення контролю з боку Держфінмоніторингу, інших органів державної влади за діяльністю суб'єктів

ПФМ. При цьому цей обов'язок уповноважених органів включено до обов'язкового елементу дворівневої системи фінансового моніторингу в Україні.

Достовірність фінансової інформації – це вимога до інформації щодо надання правдивого й повного уявлення про майновий та фінансовий стан підприємства, а також про фінансові результати його діяльності. При цьому можна погодитися з А.В. Рябошуком, який виокремив два підходи до розуміння достовірності фінансової інформації: перший підхід можна трактувати як нормативно-регульований (перелік вимог наведено у нормативних актах), другий – передбачає відповідність фінансової звітності фактичному стану господарської діяльності, що досягається за допомогою застосування професійного судження та вираження професійної думки бухгалтера при складанні фінансової звітності («true and fair view») [235].

Зміст принципу *запобігання конфлікту інтересів* слід розкривати з урахуванням положення Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Зокрема, конфлікт інтересів – це суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень. Наявність конфлікту інтересів не обов'язково призводить до корупційних діянь, однак істотно підвищує ризик їх вчинення та є по суті їх передумовою. У змісті конфліктних відносин можна виділити дві обов'язкові ознаки: 1) конфлікт інтересів – це суперечність між особистими інтересами особи та її службовими повноваженнями; 2) наявність конфлікту інтересів може негативно вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих особі службових повноважень.

Конфлікт інтересів може мати місце не лише тоді, коли зазначена суперечність вже фактично вплинула на об'єктивність або неупередженість

прийняття рішень (вчинення або невчинення дій), але і тоді, коли вона потенційно може вплинути на них.

При цьому слід наголосити, що у разі наявності приватного інтересу, пов'язаного з майновими правами, службовець повинен самостійно позбутися такого інтересу, з приводу якого виник конфлікт інтересів, шляхом відчуження корпоративних прав, майна або майнових прав, передачі їх у довірче управління майна або у будь-який інший спосіб.

Не може вважатися позбавленням приватного інтересу відчуження корпоративних прав, майна або майнових прав, передача їх у довірче управління, якщо такі дії здійснюються на користь близьких родичів державного службовця.

Позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування або відновлення. Тому не можуть вважатися позбавленням приватного інтересу дії щодо розлучення з подружжям, а також заяви, у тому числі публічні, про розірвання особистих, дружніх чи інших стосунків з іншими особами.

Службовець має письмово повідомити про спосіб позбавлення приватного інтересу безпосереднього керівника й уповноважений підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції (уповноважену особу).

Інформаційна прозорість – це передбачені нормативно-правовими актами і найкращими практиками господарювання стандарти розкриття інформації про фінансову діяльність того чи іншого суб'єкта моніторингу. При цьому передбачається, що суб'єкт господарювання зобов'язаний забезпечувати суб'єкта ПФМ доступом до достовірної інформації про фінансово-господарську діяльність, структуру органів управління, відомостей про наявні фінансові операції у порядку, встановленому законодавством та відповідними актами компанії. За наявністю значної асиметрії інформації виникає значний ризик зловживання ситуацією, адже її викривлення може бути свідченням ризикованості фінансової операції.

Сутність принципу *ініціативи та активності у виявленні ризикованих фінансових операцій* полягає у реалізації суб'єктами первинного фінансового моніторингу своїх прав і виконання обов'язків шляхом активного та ініціативного пошуку інформації, що підтверджує наявність у фінансовій операції ознак ризикованої, збільшення обсягу інформації, яка отримується від суб'єктів господарювання для її підтвердження чи спростування. Готовність до такої пошукової діяльності слід виявляти під час вивчення професійних якостей осіб, що претендують на посади відповідальних за здійснення первинного фінансового моніторингу.

Принцип *взаємності обміну фінансовою інформацією* передбачає, що суб'єкти ПФМ, Держіфінмоніторинг, правоохоронні органи повинні співпрацювати з метою обміну, отримання, обробки та аналізу інформації щодо фінансових операцій, стосовно яких є підозри, що вони були здійснені з використанням доходів, одержаних від незаконної діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму. Така співпраця передбачає можливість надання за ініціативою або на запит іншої сторони будь-якої наявної фінансової інформації, що може мати відношення до виконання відповідних домовленостей. Будь-який запит на отримання фінансової інформації супроводжується стислим описом та викладенням основних фактів.

Принцип *єдності й порівнянності методів спостережень, збору, обробки, зберігання і поширення отриманої інформації* пов'язаний із запровадженням методології первинного фінансового моніторингу. Він передбачає використання усіма суб'єктами єдиних підходів до: вибору сукупності методів моніторингу; їх стабільності протягом певного проміжку часу; подібності процедур обробки, зберігання і поширення інформації. При цьому використовуються найбільш сучасні методи обробки фінансової інформації, наявні в арсеналі економічної науки, кібернетики, статистики. Наприклад, з метою забезпечення постановки на облік суб'єкта первинного фінансового моніторингу в Україні запроваджено

порядок формування облікового ідентифікатора суб'єкта первинного фінансового моніторингу та надання повідомлення про його присвоєння [195].

Компетентність та персональна відповідальність працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу. Компетентність – це ступінь кваліфікації працівника, який дозволяє успішно вирішувати задачі, що стоять перед ним, та визначає здатність працівника якісно і безпомилково виконувати свої функції як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно освоювати нове і швидко адаптуватися до умов, що змінюються. Стосовно вказаної категорії працівників, то це спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, пов'язану із реалізацією завдань і функцій щодо первинного фінансового моніторингу, систематичне використання вузькоспеціалізованих знань щодо виявлення груп інформаційних даних, які характеризують ту чи іншу фінансову операцію; використання наявних навичок для реалізації отриманої інформації з метою порушення та здійснення процедур запобігання легалізації «брудних» коштів; правильність виконання посадових інструкції відповідно до встановлених законодавством вимог і конкретних запланованих результатів, знаходження шляхів вирішення проблем у нестандартних ситуаціях.

Відповідальність цієї особи виступає елементом її правового статусу й буде розглянута нами у підрозділі 2.2.

Слід також наголосити, що реалізація цих принципів передбачає створення і функціонування: а) інформаційної бази первинного фінансового моніторингу; б) системи методів обробки інформації; в) комплексу технічних засобів реєстрації і передачі інформації; г) організаційної структури первинного фінансового моніторингу; д) нормативно-правової бази, що визначає задачі фінансового моніторингу, повноваження конкретних органів і посадових осіб під час проведення моніторингу.

Предметом первинного фінансового моніторингу є систематичне спостереження за процесом утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів і фінансовими результатами, що відбиваються в системі

показників обліку та звітності, з метою виявлення, запобігання та відвернення можливих порушень у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання відповідно до встановлених актами фінансового права нормативів [103, с. 53]. Удосконалюючи результати дослідження С.А.-О. Набієва [103, с. 63-65], етапи проведення фінансового моніторингу можемо представити в такому вигляді:

1) *встановлення мети та об'єктів фінансового моніторингу* (наприклад, метою може бути перевірка інформації стосовно конкретної особи, причетної до фінансування тероризму, а об'єктом – уся фінансова діяльність, окрема її сфера або певний показник);

2) *складання програм фінансового моніторингу*. Програма фінансового моніторингу залежить від того, де та з якою метою він здійснюється, при цьому необхідно враховувати організаційні особливості фінансових установ, за діяльністю яких здійснюється спостереження, а також функції, що ними виконуються;

3) *підборка матеріалів, необхідних для фінансового моніторингу, їх перевірка та підготовка до аналізу*. Зазвичай цей етап включає такі питання: які матеріали потрібні, їх обсяг і місце знаходження, а також список осіб, у яких можна отримати такі матеріали. Вказані дані аналізуються з метою отримання необхідної інформації;

4) *виявлення відхилень від заданої діяльності* здійснюється за допомогою форм і методів фінансового моніторингу [50, с. 111-114] з метою оперативного усунення таких відхилень;

5) *розробка відповідних заходів для запобігання такого роду відхиленням у майбутньому*;

6) *оформлення результатів фінансового моніторингу*. На підставі проведеного дослідження фінансової діяльності складається аналітична (доповідна) записка, в якій узагальнюються результати фінансового моніторингу, дається оцінка всій фінансовій діяльності;

7) *прийняття управлінських рішень* як завершальний етап фінансового моніторингу.

Ці процеси відображаються в інформації про зміст діяльності фінансової установи та її фінансовий стан, репутацію, а також про те, чи була ця установа об'єктом застосування заходів впливу з боку органу, що здійснює регулювання та нагляд за її діяльністю у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Слід також звернути увагу і на критерії, яким повинна відповідати інформація, що готується суб'єктом первинного моніторингу, про операції, які підлягають фінансовому моніторингу, зокрема: економічний сенс та мета фінансової операції; вид активу або форма розрахунку, що використовується при проведенні фінансової операції, та сума фінансової операції; відповідність фінансової операції характеру та змісту діяльності учасника операції; місцезнаходження, місце проживання або місце перебування осіб, що проводять операцію, або вигодоодержувачів, їх сфера та період діяльності; предмет угоди між учасниками операції, а також фінансові інструменти, що використовуються під час проведення операції.

Отже, зроблені у цьому підрозділі узагальнення дозволяють дійти висновку про похідність первинного моніторингу від фінансового моніторингу.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

2.1. Система суб'єктів первинного фінансового моніторингу та їх функції

Характеристика інституційної складової національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму передбачає аналіз завдань і функцій суб'єктів первинного моніторингу.

Методологічною основою реалізації цього завдання є застосування структурно-функціонального методу, за допомогою якого можна окреслити коло учасників первинного фінансового моніторингу, систематизувати їхні завдання і функції.

Зважаючи на важливість питання щодо уповноважених суб'єктів ПФМ, їхню систему визначено у чинному законодавстві.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154], суб'єктами первинного фінансового моніторингу є:

- 1) банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи;
- 2) платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем;
- 3) товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами;
- 4) професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів);
- 5) оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів;

б) філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України;

7) спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу:

а) суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна;

б) суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них;

в) суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино;

г) нотаріуси, адвокати, адвокатські бюро та об'єднання, аудитори, аудиторські фірми, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових правовідносин);

8) інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Отже, система суб'єктів ПФМ складається з: фінансових установ; суб'єктів господарювання; спеціально визначених суб'єктів ПФМ; фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб (див. додаток Б).

Аналіз статистичних даних Держфінмоніторингу свідчить, що у 2013 році основним суб'єктом ПФМ стали банківські установи (96,4% надісланих повідомлень), решта повідомлень надіслана небанківськими установами (3,6%).

Серед останніх найактивнішими є страхові установи – понад 80%, професійні учасники фондового ринку – 14,3%, інші суб'єкти господарювання, що надають фінансові послуги, – 4,3%, суб'єкти господарювання, які проводять лотереї, – 1,1%, нотаріуси та інші – 0,26 та 0,12% відповідно.

Слід також наголосити на певній активізації індивідуальних суб'єктів ПФМ (фізичних осіб-підприємців, нотаріусів, адвокатів, аудиторів).

Зокрема, виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу забезпечується адвокатами, нотаріусами, особами, які надають юридичні послуги, аудиторами, аудиторськими фірмами, фізичними особами –

підприємцями, які надають послуги з бухгалтерського обліку, якщо вони беруть участь у підготовці і здійсненні правочину щодо: купівлі-продажу нерухомості; управління активами клієнта; управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах; залучення коштів для утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності та управління ними; утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності чи управління ними, а також купівлі-продажу юридичних осіб.

Водночас виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу забезпечується:

1) суб'єктами підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, підготовки і здійснення правочинів щодо купівлі-продажу нерухомості, за умови, що сума такої операції дорівнює чи перевищує 400 000 гривень або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 400 000 гривень;

2) суб'єктами господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, якщо сума фінансової операції дорівнює чи перевищує 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, – 13 000 гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентній 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, – 13 000 гривень), при проведенні операцій з предметами високої вартості (зокрема, з дорогоцінними металами, дорогоцінним камінням, антикварними речами, предметами мистецтва тощо) або при організації торгівлі такими предметами, у тому числі аукціонної;

3) суб'єктами господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, в тому числі казино, електронним (віртуальним) казино, при здійсненні фінансових операцій, пов'язаних з прийняттям чи поверненням ставок або виплатою виграшів;

4) фізичними особами – підприємцями та юридичними особами, які проводять фінансові операції з товарами за готівку (виконують роботи, надають послуги), за умови, що сума такої фінансової операції дорівнює чи перевищує

150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, – 13 000 гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентній 150 000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять азартні ігри, – 13 000 гривень), у випадках, передбачених ст. 6 і 8 антилегалізаційного закону.

Віднесення нотаріусів та адвокатів до *спеціально визначених суб'єктів* первинного фінансового моніторингу потребує уточнення особливостей проведення ними фінансового моніторингу, переліку обов'язків та функцій [21].

Закон визначає відповідні обов'язки, завдання та права адвокатів і нотаріусів як спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу (ст. 6). Так, п. 1 ч. 2 ст. 6 Закону передбачає обов'язок суб'єкта первинного фінансового моніторингу стати на облік у Державній службі фінансового моніторингу України в порядку, визначеному Національним банком України [154]. Порядок взяття на облік суб'єктів первинного фінансового моніторингу, реєстрації ними фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, і подання Державній службі фінансового моніторингу України інформації про зазначені та інші фінансові операції, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 № 747 [218].

Згідно з абзацом п'ятим п. 6 указанного Порядку адвокати, аудитори, аудиторські фірми, нотаріуси, особи, які надають юридичні послуги, фізичні особи-підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку, подають Державній службі фінансового моніторингу України інформацію, необхідну для взяття їх на облік, не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з дати встановлення ділових відносин з клієнтом, який має намір вчинити один з правочинів, визначених ч. 1 ст. 8 Закону [154]. Також ст. 6 Закону передбачає, що на спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу не поширюються певні обов'язки, в тому числі: щодо виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу відповідно до

ст. 12 Закону, та повідомлення Державної служби фінансового моніторингу України про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, – протягом трьох робочих днів з дня їх реєстрації або спроби їх проведення.

Водночас, згідно з ч. 1 ст. 8 Закону, виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу забезпечується адвокатами, адвокатськими бюро та об'єднаннями, нотаріусами, особами, які надають юридичні послуги, аудиторами, аудиторськими фірмами, суб'єктами господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, у разі якщо вони задіяні у фінансовій операції для свого клієнта щодо: купівлі-продажу нерухомості; управління активами клієнта; управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах; залучення коштів для утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності та управління ними; утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності (включаючи аудит) чи управління ними, а також купівлі-продажу юридичних осіб (корпоративних прав) [154].

При обговоренні проектів законів України в цій сфері найбільшу дискусію серед фахівців у галузі права викликала колізія між збереженням адвокатської і нотаріальної таємниці та необхідністю інформувати уповноважений орган про низку операцій своїх клієнтів. Так, відповідно до ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю. Її предметом є будь-яка інформація, що стала відома адвокату про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [21]. А відповідно до ст. 8 Закону України «Про нотаріат» нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення заінтересованої особи до нотаріуса, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки

тощо. Нотаріус, а також стажист нотаріуса зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їхня діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами, і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась [21].

Разом з цим нотаріуси, адвокати, адвокатські бюро та об'єднання, особи, які надають юридичні послуги, аудитори, аудиторські фірми, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, можуть не повідомляти спеціально уповноваженому органу про свої підозри у разі, коли відповідна інформація стала їм відома за обставин, що є предметом їх професійної таємниці або має привілей на збереження службової таємниці, а також у випадках, коли вони виконують свої обов'язки щодо захисту клієнта, представництва його інтересів у судових органах та у справах досудового врегулювання спорів (ч. 5 ст. 8 Закону) [154].

Пункт 10 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» також закріплює обов'язок надавати на запит спеціально уповноваженого органу додаткову інформацію, необхідну для виконання ним запиту, що надійшов від уповноваженого органу іноземної держави, зокрема інформацію з обмеженим доступом, протягом п'яти робочих днів з дня надходження запиту або в інший строк, погоджений у встановленому порядку із спеціально уповноваженим органом [154].

Також у ч. 2 ст. 12 Закону закріплено, що подання інформації суб'єктом первинного фінансового моніторингу спеціально уповноваженому органу в установленому законодавством порядку не є порушенням порядку розкриття інформації з обмеженим доступом [154]. Отже, у своїй діяльності нотаріуси та адвокати, як спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу, мають керуватися нормами антилегалізаційного законодавства.

Втім, ряд питань у діяльності означених суб'єктів ПФМ потребує удосконалення. Зокрема, це стосується: надання відповідними органами

документів, що підтверджували б наявність достатньої фінансової діяльності клієнта, а також фінансовий стан клієнта незалежно від того, є це фізична чи юридична особа; систематизації масиву підзаконних нормативних документів з цього питання, прийнятих Міністерством юстиції та Державною службою фінансового моніторингу України, та закріплення у нормативних актах особливостей діяльності цих суб'єктів первинного фінансового моніторингу; внутрішнього контролю нотаріальних контор й адвокатських формувань з урахуванням особливостей їх функціонування, основних напрямків діяльності, клієнтської бази та рівня ризиків, пов'язаних з клієнтами та їх операціями.

Продовжуючи висвітлення питань щодо завдань і функцій суб'єктів ПФМ, слід наголосити, що їх аналіз слід проводити через розкриття закріплених у законодавстві антилегалізаційних повноважень.

Так, ст. 6 зазначеного Закону [154] закріплює завдання, обов'язки та права суб'єкта первинного фінансового моніторингу. Зокрема, такий суб'єкт (крім спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які провадять свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи) з урахуванням вимог законодавства розробляє, впроваджує та постійно з урахуванням законодавства оновлює правила фінансового моніторингу, програми здійснення фінансового моніторингу та інші внутрішні документи з питань фінансового моніторингу (далі – внутрішні документи з питань фінансового моніторингу) та призначає працівника, відповідального за його проведення (далі – відповідальний працівник).

Фінансові групи, учасниками яких є суб'єкти первинного фінансового моніторингу, розробляють та впроваджують єдині правила фінансового моніторингу, включаючи процедуру використання інформації в межах групи з метою фінансового моніторингу. Такі правила поширюються на всіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що входять до фінансової групи.

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний самостійно проводити оцінку ризику своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризиків, визначених центральним органом виконавчої влади з формування та

забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та суб'єктами державного фінансового моніторингу, що здійснюють державне регулювання та нагляд за діяльністю відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу, під час їх ідентифікації, а також в інших випадках, передбачених законодавством та внутрішніми документами з питань фінансового моніторингу, і вживати застережних заходів щодо клієнтів, стосовно яких встановлено високий ризик [154].

Так, наказом Державного комітету фінансового моніторингу України № 157 від 04.07.2008 затверджено методичні рекомендації «Управління ризиками щодо відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму», розроблені з метою надання допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу щодо визначення критеріїв класифікації та типів осіб, які характеризуються підвищеним ступенем імовірності здійснення ними фінансових операцій з легалізації злочинних доходів або фінансування тероризму, та критеріїв оцінки ризику проведення клієнтом таких фінансових операцій [100].

Відповідної до цієї методики та з метою зменшення можливих втрат (погіршення іміджу, ділової репутації, матеріальні збитки) суб'єкт первинного фінансового моніторингу має забезпечувати управління ризиками щодо легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму і включати відповідні процедури до правил проведення фінансового моніторингу і програм його здійснення. При цьому підхід, що базується на ризиках, не змінює і не пом'якшує вимог чинного законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а спрямований на виявлення тих осіб, які намагаються легалізувати злочинні доходи чи фінансувати тероризм через суб'єкта первинного фінансового моніторингу, та запобігти їх діяльності.

Зазначений підхід має такі переваги: 1) дозволяє суб'єктам первинного фінансового моніторингу виявляти клієнтів, ризик відмивання коштів або

фінансування тероризму якими є високим, ще до проведення ними фінансових операцій, та відмовляти їм в обслуговуванні, а отже оперативно запобігати відмиванню злочинних доходів або фінансуванню тероризму; 2) розширює перелік ознак легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму і дозволяє оперативно доповнювати та оптимізувати цей перелік на підставі отриманого суб'єктом первинного фінансового моніторингу досвіду; 3) дозволяє систематизувати процес вивчення клієнтів та дослідження їх діяльності, унаслідок чого всі клієнти суб'єктів первинного фінансового моніторингу підлягатимуть аналізу відповідно до ступеня їх ризику; 4) забезпечує володіння суб'єктом первинного фінансового моніторингу цілісним масивом інформації про діяльність окремого клієнта, що може бути пов'язана з відмиванням злочинних доходів або фінансуванням тероризму; 5) забезпечує уникнення надання суб'єктом первинного фінансового моніторингу інформації, що не пов'язана з відмиванням коштів або фінансуванням тероризму; 6) може бути використаний для протидії іншим злочинам, у тому числі й фінансовим махінаціям, учасником яких виступає сам суб'єкт первинного фінансового моніторингу. Отже, застосування ознак ризику забезпечує стратегію управління ризиками, що зобов'язує суб'єкта первинного фінансового моніторингу реалізовувати заходи щодо додаткового контролю та перевірки клієнта [100].

Цю методику також деталізовано й у нормативних актах інших суб'єктів державного фінансового моніторингу. Наприклад, рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 1177 від 30.08.2011 до суб'єктів первинного фінансового моніторингу з високим ризиком використання для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму віднесено: торговців цінними паперами; торговців цінними паперами, що поєднують діяльність з діяльністю зберігача цінних паперів; торговців цінними паперами, що поєднують діяльність з діяльністю зберігача цінних паперів і діяльністю ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (у частині діяльності з торгівлі цінними паперами), які: здійснюють професійну

діяльність на ринку цінних паперів менше двох років або протягом останніх трьох років мають факти порушень законодавства, у тому числі факти притягнення сертифікованих фахівців до адміністративної відповідальності, у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, виявлені під час попередньої перевірки та/або іншого заходу контролю і за які були застосовані санкції у порядку, установленому законодавством, або здійснюють операції з купівлі цінних паперів, стороною в яких виступають нерезиденти, які зареєстровані в офшорних зонах, визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України № 143-р від 23.02.2011 «Про перелік офшорних зон» [211], поза межами організатора торгівлі на фондовому ринку на суму, що дорівнює чи перевищує 150 000 гривень або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 150 000 гривень, або мають у штаті двох або більше сертифікованих фахівців, які працюють за сумісництвом, або мають працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу, стаж роботи якого у фінансових установах працівником, відповідальним за проведення фінансового моніторингу, складає менше одного року [130].

Отже, *ризики* – це небезпека (загроза, уразливі місця) в діяльності суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму, а *управління ризиками* є цілеспрямованим впливом суб'єкта первинного фінансового моніторингу на ризики, який полягає у визначенні, оцінці, розробці та впровадженні заходів, спрямованих на їх зменшення [101].

Здійснення заходів, передбачених законодавством з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, забезпечується безпосередньо суб'єктом первинного фінансового моніторингу, його філіями, іншими відокремленими підрозділами та дочірніми підприємствами, у тому числі розташованими в державах, у яких рекомендації FATF не застосовуються або застосовуються недостатньою мірою, у межах, визначених законодавством такої держави. У разі якщо застосування

зазначених заходів не дозволяється законодавством такої держави, суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані повідомити Спеціально уповноважений орган та відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу про неможливість вжиття зазначених заходів.

Одночасно суб'єкт первинного фінансового моніторингу вживає відповідних запобіжних заходів, спрямованих на: посилення ідентифікації клієнтів до встановлення ділових відносин з особами або компаніями цих країн; систематичне повідомлення про фінансові операції з клієнтами відповідних країн; попередження представників нефінансового сектора про те, що операції з фізичними або юридичними особами у відповідних країнах можуть містити ризик відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

З метою реалізації цих та інших завдань суб'єктів первинного фінансового моніторингу Кабінетом Міністрів України визначено механізм надання державними органами (Державною реєстраційною службою, Державною фіскальною службою (раніше – Державною податковою службою) та органами внутрішніх справ) на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про ідентифікацію та верифікацію клієнта [185].

Інформація, що надходить суб'єктові первинного фінансового моніторингу від державних органів про ідентифікацію клієнта, є інформацією з обмеженим доступом та використовується виключно з метою виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу забезпечують зберігання та використання зазначеної інформації відповідно до вимог законодавства, а також запобігання несанкціонованому доступу до неї та її поширенню [185].

Також для забезпечення належної діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу Держфінмоніторингом України затверджено порядок їх інформування про порушення або закриття кримінальної справи та повідомлення суб'єктів фінансового моніторингу про прийняті судами

рішення [181], порядок електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та ПФР України [177] тощо. Крім цього Державним комітетом фінансового моніторингу України розроблено і затверджено порядок доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції. З цією метою розміщення на офіційному веб-сайті ПФР України переліку осіб (змін до нього, переліку осіб із змінами до нього на поточну дату) здійснюється не пізніше наступного робочого дня з моменту їх затвердження та супроводжується відповідним повідомленням у розділі новин цього сайту [176].

Таким чином, антилегалізаційним законом, прийнятим у новій редакції, встановлено розгалужену систему суб'єктів фінансового моніторингу, здатну запобігати та протидіяти легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у найбільш значущих сферах економіки. Основними завданнями суб'єктів первинного фінансового моніторингу закріплено: ідентифікація клієнтів, які проводять фінансові операції, та вивчення їх фінансової діяльності; верифікація клієнта; управління ризиками; подання інформації про фінансову операцію; взяття на облік інформації про фінансову операцію, що підлягає фінансовому моніторингу. Крім того, одночасно обов'язком і правом суб'єкта первинного фінансового моніторингу є відмова від проведення фінансової операції у певних випадках.

З урахуванням основних наукових підходів щодо систематизації функцій суб'єктів ПФМ можна виокремити такі їх види:

– *організаційно-управлінська* (визначення системи, порядку, структури фінансового моніторингу, його виконавців, їх завдань, функціональних обов'язків, форм і засобів);

– *контролююча* (ідентифікація, верифікація і вивчення особи клієнта, який здійснює фінансову операцію, перевірка видів його діяльності, зіставлення з останніми предметів фінансової операції, стосовно якої здійснюється фінансовий моніторинг);

- *аналітична* (аналіз фінансової операції, встановлення її відповідності ознакам ризикованої, економічно невиправданої або незвичайної для практик клієнта);

- *інформаційна* (виявлення та надання Держфінмоніторингу інформації про ознаки наявної або ймовірної сумнівності фінансової операції, а також для її перевірки засобами названих органів);

- *запобіжна* (безпосереднє та опосередковане запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом) [13, с. 256-257; 15, с. 362-363].

Очевидно, що чинне антилегалізаційне законодавство потребує вдосконалення, насамперед в частині організації та здійснення первинного фінансового моніторингу його суб'єктами. Тому, на наше переконання, в ньому мають знайти місце норми, якими було б закріплено порядок:

- ідентифікації осіб, що здійснюють фінансові операції, установлення та ідентифікації вигодоодержувачів;

- відмови від проведення фінансової операції;

- виявлення операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та повідомлення Держфінмоніторингу України;

- проведення оцінки ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму;

- перевірки інформації про клієнта та його операції для підтвердження обґрунтованості чи спростування підозри здійснення клієнтом легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму;

- документальної фіксації інформації про операції, що підлягають обов'язковому контролю;

- зберігання інформації і документів, отриманих у ході здійснення внутрішнього контролю з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– забезпечення конфіденційності заходів, що здійснюються суб'єктом первинного фінансового моніторингу з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

– підготовки та навчання персоналу з питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, тощо [11, с. 137-140].

У цілому підсистема первинного фінансового моніторингу характеризується наявністю значного обсягу обов'язків у її суб'єктів та обмеженим колом повноважень для реалізації ними однієї із основних функцій у рамках системи фінансового моніторингу із запобігання використанню з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму. Погоджуємося з А.А. Булаєвим, який пропонує з метою усунення такої нерівномірності в правах та обов'язках проводити комплексну роботу з наділення суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідними повноваженнями для виконання поставлених перед ними завдань. Так, на його думку, одним з найефективніших заходів з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму могло б стати розширення випадків відмови кредитних організацій від укладення договору банківського рахунку (вкладу), а також надання кредитним організаціям права розірвання договору банківського рахунку (вкладу) в передбачених законом випадках [15, с. 166].

При цьому однією з основних причин недостатньої ефективності первинного фінансового моніторингу є відірваність відповідної законодавчої та іншої нормотворчої роботи від наявної, а також практики діяльності у відповідних сферах первинного фінансового моніторингу, тобто відсутність повноцінного зворотного зв'язку з органами державної влади, що займаються питаннями протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, передусім із суб'єктами державного фінансового моніторингу.

2.2. Правовий статус працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за його проведення

Як нами зазначалося у попередніх частинах роботи, первинний фінансовий моніторинг може бути розглянутий й у контексті діяльності конкретної особи, що здійснює певну моніторингову операцію.

З урахуванням важливості результатів фінансового моніторингу для суб'єктів господарювання законодавство окремо врегулювало основні елементи статусу працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу.

У ході їх характеристики можна використовувати результати дослідження правового статусу державних службовців органів податкової міліції, проведеного А.М. Кулішем, котрий вказує, що специфіка такого статусу обумовлена особливостями цілей, завдань та функцій цих структурних підрозділів механізму виконавчої влади, а також сутністю і соціально-юридичною природою службово-трудоких відносин, змістом яких є управлінська правоохоронно-фіскальна діяльність з притаманними їй завданнями організаційно-розпорядчого характеру [93, с. 13].

Щодо завдань, вирішуваних у цьому підрозділі, це стосується: порядку призначення цієї особи на посаду; переліку повноважень; підзвітності; вимог щодо професійності кандидатів на таку посаду; специфіки юридичної відповідальності.

Так, у ст. 7 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154] детально визначено правовий статус працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу.

Він призначається за посадою на рівні керівництва суб'єкта первинного фінансового моніторингу. Призначення та звільнення відповідального

працівника банку (філії іноземного банку) здійснюються за погодженням з Національним банком України.

Відповідальний працівник повинен мати бездоганну ділову репутацію та відповідати кваліфікаційним вимогам, встановленим суб'єктом державного фінансового моніторингу, який згідно з цим Законом виконує функції державного регулювання та нагляду за відповідним суб'єктом первинного фінансового моніторингу.

Вимоги щодо перевірки фінансовими установами бездоганної ділової репутації та відповідності професійним критеріям кандидатів на зазначені посади встановлюються визначеними суб'єктами державного фінансового моніторингу. При цьому до ділової репутації відповідального працівника висуваються такі вимоги:

- відповідальний працівник не повинен мати не погашеної або не знятої в установленому законодавством порядку судимості за вчинення умисного злочину;

- не бути за вироком суду позбавленим права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю;

- не бути звільненим з роботи відповідно до пунктів 2, 3, 8 ч. 1 ст. 40 та пунктів 1, 2 ч. 1 ст. 41 Кодексу законів про працю України [75].

Якщо протягом останніх десяти років особа була керівником, членом керівного органу або головним бухгалтером юридичної особи – учасника ринку фінансових послуг, визнаної банкрутом, чи до неї було застосовано захід впливу (санкцію) органу, який здійснює регулювання відповідного ринку фінансових послуг, у вигляді відсторонення керівництва від управління юридичною особою – учасника ринку фінансових послуг, анулювання ліцензії на здійснення відповідного виду діяльності, таку особу може бути призначено відповідальним працівником за погодженням з відповідним суб'єктом державного фінансового моніторингу. Водночас відповідальний працівник повинен вільно володіти державною мовою.

Відповідальний працівник є незалежним у своїй діяльності, підзвітним тільки керівнику суб'єкта первинного фінансового моніторингу і зобов'язаним не рідше одного разу на місяць, але не пізніше останнього робочого дня звітного місяця, інформувати у письмовій формі керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу про виявлені фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та заходи, вжиті, зокрема, для: забезпечення здійснення заходів фінансового моніторингу; розроблення та постійного оновлення внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу з урахуванням вимог законодавства; підготовки персоналу щодо виконання вимог цього Закону шляхом проведення освітньої та практичної роботи [154].

Деякі особливості статусу цієї особи визначено й у Положенні про здійснення фінансового моніторингу професійними учасниками ринку цінних паперів, затвердженому Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19.07.2012 № 995 [122]. Зокрема, у ньому уточнено процедуру призначення цієї особи на посаду та її звільнення з посади, заміщення особи, документального оформлення результатів відбору кандидата, наголошено на необхідності перевірки бездоганної ділової репутації кандидата на посаду, а також необхідності професійної підготовки відповідального працівника.

На нашу думку, слід розкрити термін «бездоганна ділова репутація» як обов'язковий елемент кваліфікаційних вимог до осіб, які можуть бути призначеними на посаду відповідального за проведення фінансового моніторингу.

Так, закон тлумачить цей термін як «...сукупність підтвердженої інформації про фізичну особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її діяльності вимогам законодавства, а також про відсутність судимості, яка не знята або не погашена в установленому законом порядку» (пп. 2 п. 1 ч. 1) [154].

Дещо звужено подається це поняття у наказі Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва Міністерства

фінансів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей і Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей» № 128/1037 від 12.12.2002 в ньому під бездоганною діловою репутацією розуміється лише «відсутність в особи судимості за злочини, вчинені у сфері податкового, антимонопольно-конкурентного, банківського, валютного законодавства, законодавства про цінні папери і фондову біржу та про фінансові послуги».

На наш погляд, у ході перевірки бездоганної ділової репутації слід враховувати не лише інформацію про відсутність судимості, а й оцінювати такі якості кандидата, як чесність, добropорядність, відданість. У зв'язку із цим пропонується використовувати (за згодою кандидата) психологічні методики оцінювання особистості, а також можливості поліграфічної апаратури.

Також встановленню наявності цього критерію сприятиме вивчення документів, що надаються претендентом, підтримання зв'язків із його колишніми роботодавцями, спілкування із фахівцями, що мали службові взаємовідносини з кандидатом.

Таким чином, аналіз повноважень відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу дозволяє виокремити такі його функції: навчально-методичні, консультаційні, контрольні, реєстраційні, прийняття рішень, координаційні, превентивні і допоміжні.

Нормативними актами Держфінмоніторингу України деталізовано положення основного антилегалізаційного закону. Зокрема, встановлено кваліфікаційні вимоги до працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу (крім банків), відповідального за проведення фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [131].

Так, відповідальний працівник очолює та координує внутрішню систему запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму суб'єкта первинного фінансового

моніторингу. Він призначається за посадою на рівні керівництва суб'єкта первинного фінансового моніторингу, а також повинен знати законодавство України та міжнародні стандарти у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму та володіти навичками щодо застосовування в практичній діяльності:

- правил проведення внутрішнього фінансового моніторингу та програм його здійснення;

- порядку виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та які можуть бути пов'язані, мати відношення та/або призначатися для фінансування тероризму;

- порядку ідентифікації осіб, що здійснюють фінансові операції, та отримання і зберігання документів, що стосуються ідентифікації осіб, та документації про здійснення фінансової операції;

- порядку реєстрації суб'єктом первинного фінансового моніторингу фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

- порядку зупинення фінансових операцій;

- порядку подання Держфінмоніторингу України інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу або стали об'єктом фінансового моніторингу, та сприяння суб'єктам державного фінансового моніторингу у проведенні аналізу таких фінансових операцій;

- порядку підготовки персоналу суб'єкта первинного фінансового моніторингу з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

- критеріїв оцінки ризику проведення операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, чи фінансуванням тероризму;

- порядку повідомлення правоохоронних органів про фінансові операції, щодо яких є або має бути підозра, що вони пов'язані, мають відношення або призначені для фінансування терористичної діяльності, терористичних актів чи терористичних організацій;

– вимог щодо запобігання розголошенню інформації, яка надається Держфінмоніторингу України, іншої інформації з питань фінансового моніторингу, у тому числі про факт її подання;

– інших вимог, що покладаються на суб'єкта первинного фінансового моніторингу відповідно до законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [197].

Керівники та відповідальні працівники суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також інші працівники, залучені до виконання вимог у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, у разі порушення вимог цього Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, несуть відповідальність згідно із законом (абз. 1 п. 10 ст. 6).

Стаття 24 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154] передбачає, що особи, винні у порушенні вимог цього Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансували тероризм чи розповсюдження зброї масового знищення, несуть кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність згідно із законом.

У разі невиконання (неналежного виконання) суб'єктом первинного фінансового моніторингу вимог цього Закону, інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, до нього застосовуються такі штрафні санкції:

– за порушення вимог щодо ідентифікації, верифікації, вивчення клієнтів (осіб) у випадках, передбачених законодавством, – у розмірі до

500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є юридичними особами, – у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);

– за невиявлення, несвоєчасне виявлення та порушення порядку реєстрації фінансових операцій, що відповідно до законодавства підлягають фінансовому моніторингу, – у розмірі до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є юридичними особами, – у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);

– за неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання спеціально уповноваженому органу недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством, – у розмірі до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є юридичними особами, – у розмірі до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);

– за порушення порядку зупинення фінансової (фінансових) операції (операцій) – у розмірі до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є юридичними особами, – у розмірі до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);

– за неподання, подання не в повному обсязі, подання недостовірної інформації/документів, подання копій документів, у яких неможливо прочитати всі написані в них відомості, на запит суб'єкта державного фінансового моніторингу, необхідних для виконання ним функцій з державного регулювання і нагляду відповідно до цього Закону, або втрату документів (у тому числі інформації про рахунки або активи) – у розмірі до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є юридичними особами, – у розмірі до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);

– за порушення обов'язків, визначених цим Законом та/або нормативно-правовими актами у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та не зазначених в абзацах другому-шостому цієї частини, – у розмірі до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є юридичними особами, – у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян).

У разі порушення посадовою особою суб'єкта первинного фінансового моніторингу вимог цього Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, суб'єкт державного фінансового моніторингу, який відповідно до цього Закону виконує функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктом первинного фінансового моніторингу, може згідно із Законом прийняти рішення про застосування до суб'єкта первинного фінансового моніторингу санкції у вигляді тимчасового відсторонення такої посадової особи від посади до усунення порушення.

Положення частин третьої-шостої ст. 25 Закону не поширюються на банки, філії іноземних банків.

У разі порушення банками, філіями іноземних банків вимог цього Закону, нормативно-правових актів Національного банку України, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Національний банк України адекватно вчиненому порушенню або рівню загрози інтересам вкладників чи інших кредиторів банку має право застосувати заходи впливу відповідно та у порядку, визначеному Законом України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Санкції до суб'єктів первинного фінансового моніторингу, передбачені цією статтею, застосовуються суб'єктами державного фінансового моніторингу, які відповідно до цього Закону здійснюють функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу, протягом шести

місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через три роки з дня його вчинення, у порядку, встановленому відповідним суб'єктом державного фінансового моніторингу.

У разі вчинення суб'єктом первинного фінансового моніторингу (крім банків, філій іноземних банків) двох або більше порушень (у тому числі повторних порушень) вимог цього Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, штрафні санкції накладаються в межах більшого розміру штрафу, встановленого за вид порушення з числа вчинених.

Крім того, *адміністративну відповідальність* за порушення антилегалізаційного законодавства, а також невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу встановлено й КУпАП [76].

Так, Т.О. Коломєць формулює адміністративну відповідальність як різновид юридичної відповідальності, специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі уповноважених органів на відповідну категорію протиправних діянь (насамперед, адміністративних проступків), а особи, які вчинили зазначені правопорушення, повинні відповісти перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести адміністративне стягнення в установлених законом формах і порядку [82, с. 65-66].

Адміністративну відповідальність В.Б. Авер'янов розуміє як різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [2, с. 430-431].

Адміністративна відповідальність, на думку В.К. Колпакова та О.В. Кузьменко, є примусовим, з додержанням встановленої процедури застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, виконаних правопорушником [83, с. 252].

Так, на думку Н.П. Христиченко, під адміністративною відповідальністю посадових осіб слід розуміти «...регламентовану адміністративно-деліктними нормами реакцію з боку уповноважених суб'єктів на діяння посадової (службової) особи, які виявилися у порушенні нею встановлених законом заборон або невиконанні покладених на неї обов'язків, що полягає у застосуванні до посадової (службової) особи заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою запобігання та припинення правопорушення» [246, с. 938]. Це поняття можна використовувати для характеристики адміністративної відповідальності посадової особи суб'єкта ПФМ.

Так, у травні 2010 р. було внесено зміни до ст. 166⁹ КУпАП «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», яку у жовтні 2014 р. знов було викладено в новій редакції [76].

Даючи характеристику складу цього правопорушення, акцентуємо, що відносини, які виникають у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, регулюються Законом 2014 р. [154], іншими законодавчими актами України, що регулюють діяльність суб'єктів фінансового моніторингу, актами Кабінету Міністрів, а також іншими нормативно-правовими актами [154]. Отже, під терміном «законодавство» в нашому випадку розуміються не тільки законодавчі, але й підзаконні нормативні акти в цій сфері.

Родовим об'єктом правопорушення є встановлений з метою запобігання залученню до легального сектору економіки доходів, одержаних злочинним шляхом, і виконання Україною взятих на себе міжнародно-правових обов'язків щодо протидії фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення порядок здійснення підприємницької та іншої господарської діяльності. Таким чином, за ознаками родового об'єкта ці правопорушення належать до сфери фінансів і підприємницької діяльності. *Додатковими об'єктами* можуть виступати нормальне функціонування фінансово-кредитної системи в цілому та Спеціально уповноваженого органу зокрема, відносини у сфері службової і професійної діяльності тощо [45, с. 21].

Предмет правопорушення – певним чином матеріалізована інформація, що відповідно до закону є об'єктом обміну між суб'єктом первинного фінансового моніторингу та Спеціально уповноваженим органом, або факт її подання (одержання).

Об'єктивна сторона правопорушення передбачає вчинення активних дій, що виявляються в активних діях особи або у бездіяльності.

Так, в активній формі вчинюються: порушення вимог щодо ідентифікації, верифікації клієнта (представника клієнта), вивчення клієнта, уточнення інформації про клієнта; порушення вимог щодо зберігання офіційних документів, інших документів (у тому числі створених суб'єктом первинного фінансового моніторингу електронних документів), їх копій щодо ідентифікації осіб (клієнтів, представників клієнтів), а також осіб, яким суб'єктом первинного фінансового моніторингу було відмовлено у проведенні фінансових операцій, вивчення клієнта, уточнення інформації про клієнта, а також усіх документів, що стосуються ділових відносин (проведення фінансової операції) з клієнтом (включаючи результати будь-якого аналізу під час здійснення заходів щодо верифікації клієнта/поглибленої перевірки клієнта), а також даних про фінансові операції; порушення порядку зупинення фінансових (фінансової) операцій (операції) (ч. 1); подання недостовірної інформації, пов'язаної з аналізом фінансових операцій, що стали об'єктом фінансового моніторингу, довідок та

копій документів (у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом) на запит центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (ч. 2); розголошення в будь-якому вигляді інформації, що відповідно до закону є об'єктом обміну між суб'єктом первинного фінансового моніторингу та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, або факту її подання (одержання) особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з її професійною або службовою діяльністю (ч. 3).

Бездіяльністю є: неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством; неподання інформації, пов'язаної з аналізом фінансових операцій, що стали об'єктом фінансового моніторингу, довідок та копій документів (у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом) на запит центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [76].

Суб'єкт порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення завжди є спеціальним. Окрім загальних ознак йому властива ознака службового становища, а в контексті ч. 3 ст. 166⁹ КУпАП [76] – й професійного чи службового становища.

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу відповідно до законодавства зобов'язаний на підставі поданих офіційних документів або засвідчених в установленому порядку їх копій здійснювати ідентифікацію і верифікацію клієнтів, які проводять фінансові операції. При цьому особливості здійснення ідентифікації (спрощеної ідентифікації) та вивчення фінансової діяльності суб'єктами первинного фінансового моніторингу залежно від специфіки їх діяльності встановлюються органами, які відповідно до Закону [154] виконують функції регулювання і нагляду за цими суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Така ідентифікація і верифікація здійснюється до/або під час встановлення ділових відносин, укладення правочинів, але до проведення фінансової операції, відкриття рахунку. Детально порядок проведення ідентифікації і верифікації клієнтів, які проводять фінансові операції, та вивчення їх фінансової діяльності визначено у ст. 9 Закону [154].

Водночас суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний зберігати офіційні документи, інші документи (у тому числі створені суб'єктом первинного фінансового моніторингу електронні документи), їх копії щодо ідентифікації осіб (клієнтів, представників клієнтів), а також осіб, яким суб'єктом первинного фінансового моніторингу було відмовлено у проведенні фінансових операцій, вивчення клієнта, уточнення інформації про клієнта, а також усі документи, що стосуються ділових відносин (проведення фінансової операції) з клієнтом (включаючи результати будь-якого аналізу під час проведення заходів щодо верифікації клієнта чи поглибленої перевірки клієнта), не менше п'яти років після завершення фінансової операції, завершення ділових відносин з клієнтом, а всі необхідні дані про фінансові операції (достатні для того, щоб простежити хід операції) – не менше п'яти років після завершення операції, закриття рахунку, припинення ділових відносин [154].

Що стосується невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу, то, як уже зазначалося, КУпАП було доповнено статтею 188³⁴ «Невиконання законних вимог посадових осіб

суб'єктів державного фінансового моніторингу» [76]. *Об'єктом* цього правопорушення є встановлений порядок управління у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Адміністративні правопорушення, передбачені цією статтею, посягають на забезпечення покладених на посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу повноважень, що включають здійснення регулювання та нагляду за діяльністю відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Суб'єктами проступку є посадові особи суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Об'єктивна сторона правопорушення також може виявлятися у діях (створення перешкод для виконання покладених на посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу обов'язків) або бездіяльності (наприклад, ненадання на запит відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу належної інформації), наслідком яких є невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу. Отже, об'єктивна сторона цього правопорушення передбачає вчинення таких адміністративно караних дій: 1) невиконання вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу; 2) створення перешкод для виконання покладених на посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу обов'язків.

У першому випадку вчинення цього правопорушення полягає в бездіяльності посадових осіб, керівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, їх структурних підрозділів, на адресу яких направлені відповідні приписи, запити або постанови суб'єктів державного фінансового моніторингу. У другому випадку створення перешкод для виконання покладених на посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу обов'язків – активна діяльність, пов'язана зі створенням певних умов, які ускладнюють, утруднюють або не дають можливості посадовим особам суб'єктів державного

фінансового моніторингу виконувати покладені на них завдання у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

При цьому стосовно вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу повинні дотримуватися такі умови: 1) законність цих вимог; 2) висування цих вимог у зв'язку з виявленими порушеннями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму у суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Суб'єктивна сторона правопорушення завжди характеризується умисною формою вини. При цьому з боку винних осіб вбачається свідоме, навмисне невиконання вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу або створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків.

Суб'єктами цього проступку є посадові особи суб'єктів первинного фінансового моніторингу, до обов'язків яких відповідно до законодавства входить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Відповідно до ст. 221 КУпАП [76] зазначені категорії справ (ст. 166⁹ та 188³⁴) розглядаються суддями районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів. Згідно зі ст. 255 цього Кодексу протоколи про вказані правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи суб'єктів державного фінансового моніторингу. Частина 2 ст. 277 КУпАП встановлює, що зазначена категорія справ про адміністративні правопорушення розглядається у п'ятиденний строк [76].

Слід зауважити, що окрім адміністративної відповідальності до відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу також може застосовуватися дисциплінарна. Підставою дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок, сутність якого полягає в

невиконанні або в неналежному виконанні працівником покладених на нього трудових чи службових обов'язків [1, с. 196]. Формою вираження дисциплінарної відповідальності є застосування дисциплінарної санкції – стягнення. Також для державних службовців можуть застосовуватись такі заходи дисциплінарного впливу: попередження про неповну службу відповідність; затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду тощо [81, с. 143].

Таким чином, можна стверджувати, що у зв'язку з прийняттям антилегалізаційного закону в новій редакції в Україні складено концепцію правової відповідальності, яка в цілому відповідає сучасним потребам щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [162, с. 109-110]. Водночас, з метою оптимізації законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму пропонуємо застосовувати до осіб, відповідальних за проведення фінансового моніторингу, у разі невиконання або неналежного виконання ними вимог законодавства такого заходу адміністративного примусу, як дискваліфікація (від 6-ти місяців до 3-х років) [16, с. 30-38].

Законодавцем посилено кримінальну відповідальність (ст. 209-1 Кримінального кодексу) за умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, Спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади зі спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, якщо такі дії завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, яке карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років [92].

Отже, відповідальність за організацію дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму несе керівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

Для унормування порядку реалізації функцій цієї особи пропонується розробити типовий службовий регламент, в якому передбачити: загальні положення (порядок призначення, звільнення, підпорядкування, заміщення і правову основу виконання обов'язків); кваліфікаційні вимоги (освіта, стаж роботи, перелік знань і навичок); посадові права, обов'язки та відповідальність; перелік питань, з яких особа має право або зобов'язана приймати самостійні управлінські чи інші рішення; перелік питань, з яких особа має право або зобов'язана брати участь при підготовці проектів нормативних актів та (або) проектів управлінських чи інших рішень; терміни і процедури підготовки, розгляду управлінських чи інших рішень, порядок їх узгодження й прийняття; порядок службової взаємодії з іншими працівниками, службовцями інших органів, громадянами і організаціями; показники ефективності і результативності діяльності.

Також слід навести структурно-логічну схему прийняття і реалізації рішень про: повідомлення Держфінмоніторингу України та правоохоронних органів про фінансові операції, щодо яких є мотивовані підозри, що вони можуть здійснюватися з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або пов'язані, мають відношення чи призначені для фінансування тероризму та здійснення відповідних повідомлень; надання інформації з питань фінансового моніторингу на запити Держфінмоніторингу України та відповідних правоохоронних органів; надання керівнику суб'єкта господарювання подання про зупинення проведення фінансової операції, якщо її учасником або вигодоодержувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності, або щодо якої застосовано міжнародні санкції.

2.3. Особливості регулювання і контролю діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму

Суб'єкти державного фінансового моніторингу мають право одержувати від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформацію, необхідну для виконання ними функцій з регулювання і контролю за такими суб'єктами в межах Закону [154].

Вони визначають і розробляють процедуру застосування відповідних запобіжних заходів щодо країн, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, зокрема: посилена увага під час погодження створення в таких країнах філій, представництв чи дочірніх підприємств суб'єктів первинного фінансового моніторингу; попередження суб'єктів первинного фінансового моніторингу нефінансового сектора про те, що операції з фізичними або юридичними особами у відповідній країні можуть мати ризик відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, та фінансування розповсюдження зброї масового знищення; обмеження ділових відносин або фінансових операцій з відповідною країною або особами в такій країні [154].

Звичайно, що більшість з цих повноважень розкривалася у дослідженнях інших авторів, тому нижче будуть розглянуті повноваження суб'єктів державного фінансового моніторингу щодо регулювання й нагляду за суб'єктами ПФМ.

Національний банк України є центральним органом України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються

Конституцією України [85], Законом України «Про Національний банк України» [205].

Для запобігання використанню слабких сторін фінансової системи з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму на Національний банк України покладені обов'язки щодо забезпечення запровадження банками стандартів Базельського комітету з питань банківського нагляду «Належне ставлення банків до клієнтів», виявлення нових банківських та фінансових технологій, що можуть використовуватися для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму, та вжиття заходів до запобігання їх використанню [226]. На виконання своїх функцій з регулювання діяльності банківських установ, які є суб'єктами первинного фінансового моніторингу, Національним банком України встановлено вимоги щодо здійснення ними фінансового моніторингу [167], схвалено методичні рекомендації з питань розроблення банками програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, одержаних злочинним шляхом [225].

Статтею 63 Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що банки зобов'язані розробляти, впроваджувати та постійно поновлювати правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми його здійснення з урахуванням вимог законодавства про запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Національний банк України при здійсненні нагляду за діяльністю банків проводить перевірку останніх з питань дотримання ними вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, та достатності заходів у цій сфері [126]. Таким чином, зазначеною статтею встановлюються концептуальні засади механізму виконання банками своїх обов'язків у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму та закладено основи здійснення Національним банком

України перевірок банків на предмет дотримання ними вимог антилегалізаційного законодавства.

Як суб'єкт державного фінансового моніторингу Національний банк України встановлює загальні вимоги щодо порядку: обліку банку в Спеціально уповноваженому органі як суб'єкта первинного фінансового моніторингу; виявлення та реєстрації банками фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, стосовно яких є достатні підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму; ідентифікації, вивчення та класифікації клієнтів з урахуванням установлених банком критеріїв ризиків; надання банками Спеціально уповноваженому органу інформації відповідно до вимог законодавства України з питань запобігання легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму; забезпечення управління ризиками легалізації кримінальних доходів/фінансування тероризму; зупинення за рішенням банку фінансових операцій у разі, якщо такі операції містять ознаки, передбачені ст. 15 і 16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154], чи якщо учасником або вигодоодержувачем за фінансовою операцією є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції; забезпечення зупинення та/або відстеження (моніторингу) фінансових операцій клієнтів за рішенням (дорученням) Спеціально уповноваженого органу у випадках, передбачених цим Законом [154]; погодження призначення та звільнення відповідального працівника банку [136].

Очевидно, що основним принципом розроблення програм внутрішнього фінансового моніторингу з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є забезпечення участі всіх працівників банку, незалежно від посади, в межах їх компетенції у виявленні операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та інших операцій з грошовими коштами або іншим майном, пов'язаних з легалізацією

(відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. При цьому такі програми повинні розроблюватися з урахуванням необхідності збереження конфіденційної інформації про внутрішні документи банку, рахунки і внески клієнтів банку, про клієнтів та їх операції, а також інших відомостей, що становлять банківську таємницю, виключення можливості залучення і співучасті працівників банку в здійсненні легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Погоджуємося з М.В. Колдовським, який вважає, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, взагалі неможлива без участі банків, які можуть виконувати як активну (безпосередньо сприяти легалізації), так і пасивну (проводити операції своїх клієнтів, не вбачаючи в них легалізацію доходів) роль. Тому, розглядаючи систему протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банківській системі, банк може виступати як активним учасником системи протидії легалізації доходів, так і пасивним. Втім, в обох випадках банк виступає фінансовим посередником і проводить операції за дорученням своїх клієнтів. У зв'язку з цим потрібно розвивати механізми, які б не дозволили банкам, а також підрозділу банківського нагляду Національного банку України у ході перевірки банків двозначно тлумачити питання, що стосуються протидії легалізації доходів [77, с. 7].

Слід погодитися з позицією С.А. Буткевича, котрий вважає, що у ході здійснення державного регулювання з питань проведення первинного фінансового моніторингу Національний банк України повинен враховувати такі фактори: відсутність належного контролю з боку керівників банків за виконанням підлеглими працівниками своїх функціональних обов'язків; низький рівень підготовки персоналу з питань запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму; безвідповідальне ставлення окремих працівників до виконання своїх посадових обов'язків; неадекватна система управління ризиками тощо [35, с. 53].

Ми згодні з думкою А.О. Клименка, який вважає, що Національний банк України не здійснює діяльність, безпосередньо пов'язану з проведенням розрахункових операцій, відкриттям рахунків тощо, тож відмивати гроші через його установи неможливо [73, с. 97-98]. Тому основними функціями Національного банку в системі фінансового моніторингу є: нормативне регулювання діяльності банків щодо запобігання використанню банківської системи для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; нагляд за виконанням банками функцій щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; застосування санкцій за порушення відповідних вимог.

Ці повноваження стосуються адміністративного регулювання діяльності банків. Отже, правовий статус Національного банку України, виходячи із його особливої ролі, включає два аспекти: *внутрішній (функціонально-регулятивний) елемент*, який визначає особливості участі в управлінні, регулюванні визначеним об'єктом (грошовим обігом) згідно з функціями банку, які реалізуються в чітко встановлених законодавчих формах; *зовнішній елемент правового статусу* як особливого центрального органу державного управління в системі органів держави. Саме цими елементами й визначається роль Національного банку України в системі заходів запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як органу банківського регулювання і нагляду [35, с. 56].

Міністерство фінансів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної фінансової, бюджетної, податкової, митної політики, політики у сфері державного фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку, випуску і проведення лотерей, організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворой звітності, видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку, у сфері запобігання

і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [217].

Як уже зазначалося, Мінфін України є суб'єктом державного фінансового моніторингу, який здійснює державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму щодо суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудиторів, аудиторських фірм, фізичних осіб-підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку, Державного казначейства України, Головного контрольно-ревізійного управління України. Натомість згідно з Указом Президента України № 460/2011 від 13.04.2011 створено Державну казначейську службу України як центральний орган виконавчої влади, на яку покладено функції у сфері казначейського обслуговування державного бюджету. Цим же Указом утворено Державну фінансову інспекцію України (як правонаступницю Головного контрольно-ревізійного управління України) [213]. Отже, наявною є колізія між нормами Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» [154] та Указом Президента України № 460/2011 від 13.04.2011 [213] щодо правового статусу центральних органів виконавчої влади, які є суб'єктами державного й первинного фінансового моніторингу. Незважаючи на те, що відповідні зміни (з урахуванням проведеної адміністративної реформи) вже внесено до Положення про Мінфін України [217], вони також потребують і належного законодавчого закріплення.

Крім того, в указах Президента України № 460/2011 від 13.04.2011 [213] і № 499/2011 від 23.04.2011 [216] навіть і не йдеться про здійснення фінансового моніторингу Державною казначейською службою України та Державною фінансовою інспекцією України як суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Тобто слід виходити з того, що зазначені вище нормативні акти потребують скорішого узгодження та систематизації.

Мінфін України відповідно до покладених на нього завдань:

– здійснює регулювання, контроль і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму щодо суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудиторів, аудиторських фірм, фізичних осіб-підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку, Державної казначейської служби України та Державної фінансової інспекції України;

– забезпечує у межах своїх повноважень співробітництво з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та іншими міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

– здійснює нормативно-правове регулювання у фінансовій, бюджетній, податковій, митній сферах, у сфері державного фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку, випуску і проведення лотерей, організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності, видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку, у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

– погоджує основні напрями контрольно-ревізійної роботи органів Державної фінансової інспекції України [217].

З метою виконання цих та інших завдань, пов'язаних із запобіганням та протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, у складі Мінфіну України до недавнього часу функціонували Управління державного регулювання у сфері випуску та

проведення лотерей, інших азартних ігор, а також Відділ з питань державного фінансового моніторингу. Як справедливо вважає С.А. Буткевич, «...після остаточного завершення адміністративної реформи центральних органів виконавчої влади ці функції будуть покладені на Департамент державної політики у сфері пробірної нагляду, документів суворого звітності та лотерейної діяльності та/або відділ внутрішнього фінансового контролю та аудиту» [33, с. 168].

Забезпечення відповідної діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за якими здійснюються Мінфіном України, врегульовано нормативними актами Міністерства, серед яких зупинимося на основних з них, зокрема:

1) наказом № 339 від 11.03.2011 затверджено порядок розгляду Мінфіном України справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та застосування санкцій [193]. Факти таких порушень та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, виявляються службовими особами Міністерства під час здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі виїзних;

2) з метою встановлення порядку здійснення навчання і забезпечення єдиного підходу до підготовки та підвищення кваліфікації працівників, відповідальних за проведення фінансового моніторингу суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму здійснює Мінфін України, розроблено та затверджено відповідне Положення [173].

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу та їх відокремлені підрозділи забезпечують підвищення кваліфікації відповідальних працівників за типовою програмою підвищення кваліфікації працівників, відповідальних за

проведення фінансового моніторингу суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство, шляхом направлення: а) осіб, вперше призначених на посаду відповідального працівника, – на навчання на довгострокових курсах підвищення кваліфікації (не менше 72 годин) згідно з обсягом Типової програми не пізніше трьох місяців з дня призначення на посаду; б) відповідальних працівників – на короткострокові курси підвищення кваліфікації (не більше 72 годин) згідно з обсягом Типової програми не рідше одного разу на три роки.

З окремих питань фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму відповідальні працівники можуть підвищувати свою кваліфікацію шляхом проходження інших форм навчання (тематичні семінари, семінари-практикуми, семінари-наради, «круглі столи» тощо). Навчання відповідальних працівників складається з таких етапів, як: оволодіння курсом навчання за очною, заочною чи дистанційною формами навчання відповідно до Типової програми й отримання свідоцтва про навчання; складання екзамену та отримання документа про підвищення кваліфікації;

3) наказом № 392 від 22.03.2011 визначено порядок організації і проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [168]. Зокрема, ним урегульовано питання: призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу; встановлення правил та програм проведення фінансового моніторингу; здійснення ідентифікації клієнтів та вивчення їх фінансової діяльності; виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та які можуть бути пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму; зупинення фінансових операцій; підготовки персоналу суб'єкта первинного фінансового моніторингу з питань

запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму тощо.

Слід також нагадати, що Міністр фінансів України здійснює керівництво й національним ПФР [217]. Відтак, Мінфіном України безпосередньо здійснюється керівництво центральним органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Отже, знову виникає колізія: з одного боку, Держфінмоніторинг України забезпечує координацію діяльності державних органів (у тому числі Мінфіну України) у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [154], а з іншого – Мінфін України координує і спрямовує діяльність ПФР [33, с. 174-175].

Міністерство юстиції України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [228]. До його основних завдань віднесено і протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (щодо нотаріусів, адвокатів та інших осіб, які надають юридичні послуги). Крім цього, Міністерство забезпечує організацію роботи Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, Комісії з розгляду питань щодо анулювання свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю та Комісії з питань застосування санкцій за порушення вимог актів законодавства, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Спеціалізованим структурним підрозділом Міністерства юстиції України у досліджуваній сфері є Департамент нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань, що виконує такі функції, як: нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму за

діяльністю відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі виїзних; надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу; здійснення заходів з регулювання та нагляду з урахуванням політики, процедур та систем контролю, оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, та зменшення ризиків під час їх діяльності у цій сфері; проведення перевірок організації професійної підготовки працівників та керівників підрозділів суб'єктів первинного фінансового моніторингу, відповідальних за проведення фінансового моніторингу; інформування спеціально уповноваженого органу з метою виконання покладених на нього завдань про виявлені порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму суб'єктами первинного фінансового моніторингу та заходи, вжиті для їх усунення [114].

Безперечно, функції Міністерства юстиції України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму щодо нотаріусів, адвокатів та інших осіб, які надають юридичні послуги, є новим явищем в полі державного управління і потребують не лише постійного законодавчого удосконалення, а й досвіду їх реалізації [120]. На наш погляд, Міністерство найбільш відповідально поставилося до подальшої розбудови національної антилегалізаційної системи в межах компетенції (порівняно з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу, які розпочали відповідну діяльність з серпня 2010 р.), зокрема:

1) наказом № 2336/5 від 29.09.2010 затверджено Інструкцію з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, що встановлює порядок складання уповноваженими на те посадовими особами Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах

Києві та Севастополі та подання органам, уповноваженим розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 166⁹ та 188³⁴ КУпАП [159];

2) наказом № 2337/5 від 29.09.2010 затверджено Положення, що визначає процедуру застосування запобіжних заходів суб'єктами первинного фінансового моніторингу (нотаріусами, адвокатами та суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги) до країн, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, та до клієнтів з таких країн [174].

Щодо клієнтів з ризикованих країн зазначені суб'єкти повинні вживати таких заходів, як: посилена ідентифікація; збір необхідної інформації про зміст їх діяльності, фінансовий стан, репутацію; перевірка достовірності та повноти інформації, отриманої від клієнта. Крім того, ці суб'єкти первинного фінансового моніторингу повинні приділяти підвищену увагу фінансовим операціям клієнта, що мають високий ступінь ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також установлювати додаткові запобіжні заходи щодо ризикованих країн та клієнтів з цих країн залежно від специфіки своєї діяльності [34, с. 160];

3) наказом № 2339/5 від 29.09.2010 визначено порядок організації і проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [169]. Зокрема, ним визначається процедура: призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу; встановлення правил та програм проведення фінансового моніторингу; здійснення ідентифікації клієнта та вивчення його фінансової діяльності; виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та які можуть бути пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму; зупинення фінансових операцій;

підготовки персоналу суб'єкта щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

4) наказом № 2340/5 від 29.09.2010 затверджено порядок, що визначає процедуру розгляду Міністерством юстиції України та управліннями юстиції справ і застосування санкцій за порушення нотаріусами, адвокатами та суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, які надають послуги у рамках трудових правовідносин), законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [194]. Факти таких порушень виявляються службовими особами Міністерства юстиції України, управлінь юстиції під час здійснення нагляду за діяльністю вказаних суб'єктів, зокрема шляхом проведення планових і позапланових перевірок.

Виявлені Міністерством юстиції України або управліннями юстиції факти невиконання або неналежного виконання антилегалізаційного законодавства викладаються в акті перевірки. Акти перевірок суб'єктів, які підтверджують факти порушень законодавства, заперечення до актів перевірок (за наявності) та інші матеріали перевірок подаються для розгляду та прийняття відповідного рішення Комісією Міністерства юстиції України, управління юстиції з питань застосування санкцій за порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. За результатами розгляду матеріалів справи про невиконання (неналежне виконання) антилегалізаційного законодавства Комісія Міністерства юстиції України, управління юстиції протягом 30 днів після порушення провадження у справі приймає рішення про накладення штрафу на відповідного суб'єкта або про закриття провадження у справі, яке оформлюється відповідною постановою [34, с. 162].

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Відповідно до Положення про Міністерство транспорту та зв'язку України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 789 від 06.06.2006 [172], Міністерство було головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань реалізації державної політики в галузі надання послуг поштового зв'язку, телекомунікацій та інформатизації, користування радіочастотним ресурсом України.

На виконання вимог антилегалізаційного законодавства ПФР України спільно з цим Міністерством було розроблено та прийнято ряд нормативно-правових актів, які деталізували положення відповідних законів. З цією метою затверджено порядок проведення перевірок Міністерством транспорту та зв'язку України суб'єктів первинного фінансового моніторингу [190].

Проте з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, усунення дублювання їх повноважень, забезпечення скорочення чисельності управлінського апарату та витрат на його утримання Міністерство транспорту та зв'язку України було реорганізовано в Міністерство інфраструктури, Державну автотранспортну службу, Державну авіаційну службу, Державну службу зв'язку, Державну службу морського та річкового транспорту України [208]. Однак надалі Державну службу зв'язку України, яка мала виконувати завдання як суб'єкт державного фінансового моніторингу, було ліквідовано. Наразі органом державного регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. У визначеній сфері комісія здійснює повноваження органу ліцензування, дозвільного органу, регуляторного органу та органу державного нагляду (контролю).

Згідно з Положенням, затвердженим Указом Президента України від 23 листопада 2011 року 1067/2011 [206], основними завданнями Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, є:

- 1) забезпечення проведення єдиної державної політики з питань державного

регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації та розвитку інформаційного суспільства, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового зв'язку; 2) здійснення державного регулювання та нагляду у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового зв'язку, використання інфраструктури з метою максимального задоволення попиту споживачів на послуги зв'язку та інформаційні послуги, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, збільшення обсягів послуг та підвищення їх якості, розвитку та модернізації телекомунікаційних й інформаційно-телекомунікаційних мереж з урахуванням інтересів національної безпеки; 3) забезпечення ефективного користування радіочастотним ресурсом і функціонування ринку телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних, інформаційних послуг та послуг поштового зв'язку на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів господарювання та споживачів цих послуг; 4) сприяння розвитку конкуренції та підприємництва, забезпечення рівних умов діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, вдосконалення механізму регулювання ринкових відносин у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку; 5) забезпечення системності, комплексності і узгодженості розвитку інформатизації та інформаційного суспільства в державі.

Натомість повноваження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, в підзаконних нормативно-правових актів дотепер не деталізовано. Вбачається, що віднесення цієї комісії до суб'єктів боротьби з «брудними» коштами не є якимось винятковим випадком. Показово, що в Республіці Узбекистан основними завданнями операторів, провайдерів поштового зв'язку при проведенні внутрішнього контролю є: здійснення заходів належної перевірки користувачів відповідно до законодавства; виявлення та вивчення бенефіціарних власників, а також джерел походження грошових коштів, що використовуються при здійсненні операцій; виявлення підозрілих операцій на підставі відповідних критеріїв; своєчасне

надання ПФР інформації (документів) про підозрілі операції, що виявлені при здійсненні внутрішнього контролю та підлягають повідомленню; призупинення операцій, що підлягають повідомленню в особливих випадках, на три робочі дні з дати, коли ця операція має бути здійснена, та інформування ПФР про таку операцію в день її призупинення; забезпечення конфіденційності відомостей, пов'язаних з протидією легалізації доходів, одержаних від злочинної діяльності, та фінансуванню тероризму; забезпечення зберігання інформації про операції з грошовими переказами, а також ідентифікаційних даних і матеріалів щодо належної перевірки користувачів протягом строків, установлених законодавством; формування бази даних про здійснення або спроби здійснення підозрілих операцій, осіб (керівників, засновників), пов'язаних з користувачами, які здійснили підозрілі операції, а також взаємний обмін такою інформацією з державними органами та іншими організаціями згідно з законодавством; виявлення за запитом у клієнтській базі осіб, пов'язаних з фінансуванням терористичної діяльності.

Оператори поштового (телеграфного) зв'язку також є суб'єктами первинного фінансового моніторингу в Республіці Білорусь, Республіці Казахстан, Республіці Молдова, Киргизькій Республіці, Республіці Туркменістан, РФ та ін. [47, с. 192-243].

Таким чином, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, є суб'єктом державного фінансового моніторингу, що здійснюватиме державне регулювання і нагляд за діяльністю операторів поштового зв'язку (в частині здійснення ними переказу грошей) з метою дотримання законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (як правонаступник Міністерства економіки [208]) є спеціально уповноваженим органом у сфері державних закупівель, метрології, з питань державно-приватного партнерства, державної регуляторної політики, ліцензування,

дозвільної системи у сфері господарської діяльності, оборонного замовлення. Вказане Міністерство є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики економічного і соціального розвитку, цінової, промислової, інвестиційної, зовнішньоекономічної політики, державної політики у сфері торгівлі, державної регіональної політики, державної політики з питань розвитку підприємництва, технічного регулювання та захисту прав споживачів, а також міжвідомчої координації з питань економічного і соціального співробітництва України з Європейським Союзом [204].

Заходи Мінекономрозвитку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу забезпечуються Департаментом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який бере участь у заходах з питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, підтримання взаємодії з Держфінмоніторингом України, податковими, правоохоронними органами та Національним банком, в межах компетенції Департаменту.

У 2010 р. був визначений обсяг та порядок надання Державним комітетом фінансового моніторингу України Міністерству економіки інформації для підвищення ефективності здійснення ним нагляду за додержанням вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму суб'єктами первинного фінансового моніторингу [182].

У 2011 р. Мінекономрозвитку України затверджено порядок зупинення та поновлення проведення фінансових операцій суб'єктами первинного фінансового моніторингу та їх відокремленими підрозділами, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство [179], а також проведення перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу [190].

Далі Мінекономрозвитку України визначило процедуру застосування запобіжних заходів суб'єктами первинного фінансового моніторингу до країн (територій), які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації

міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму (так звані ризиковані країни), та до клієнтів з таких країн [178]. Акцентовано, що при утворенні суб'єктами первинного фінансового моніторингу філій, інших відокремлених підрозділів та дочірніх підприємств у ризикованих країнах ці суб'єкти повинні здійснювати заходи, передбачені законодавством з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, в межах, визначених законодавством ризикованої країни. В разі якщо застосування зазначених заходів не дозволяється законодавством такої ризикованої країни, суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані повідомити Держфінмоніторинг та Мінекономрозвитку України про неможливість вжиття цих заходів.

Щодо клієнтів з ризикованих країн суб'єкти первинного фінансового моніторингу повинні вживати таких заходів: забезпечувати їх посилену ідентифікацію; забезпечувати збір необхідної інформації про зміст їх діяльності, фінансовий стан, репутацію; вживати заходів щодо перевірки достовірності та повноти інформації, отриманої від клієнта; приділяти підвищену увагу фінансовим операціям клієнта, що мають високий ступінь ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Крім цього, суб'єкти первинного фінансового моніторингу можуть установлювати додаткові запобіжні заходи щодо ризикованих країн та клієнтів з цих країн залежно від специфіки своєї діяльності [178].

У 2013 р. затверджено Порядок обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [123].

У ньому визначено, що Держфінмоніторинг України надає Мінекономрозвитку інформацію стосовно ефективності заходів, що вживаються суб'єктами, нагляд за якими здійснює Мінекономрозвитку, для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а саме: статистичні дані щодо фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, які отримані Держфінмоніторингом від суб'єктів; статистичні дані щодо помилок, допущених суб'єктами при поданні інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; інформацію про стан обліку суб'єктів у Держфінмоніторингу; інформацію про виявлені Держфінмоніторингом факти, що можуть свідчити про порушення суб'єктами вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; інформацію щодо складених Держфінмоніторингом протоколів про адміністративні правопорушення, вчинені посадовими особами суб'єктів, та результатів їх розгляду; відомості про аналіз Держфінмоніторингом методів та фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Втім, безпосереднє регулювання і контроль цього органу державної влади у сфері, що розглядається, потребує подальшого унормування.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Передусім слід зазначити, що сучасний ринок цінних паперів має певні властивості, які і роблять його потенційно вразливим для відмивання грошей, а саме:

1) він активно використовується на стадії розміщення при відмиванні коштів. Про це свідчить те, що купівлю цінних паперів за незаконно здобуту готівку не може бути повністю викоренено, навіть в тих державах, які обмежили або заборонили приймати готівку під час проведення таких операцій;

2) враховуючи, що діяльність учасників ринку цінних паперів у цій сфері значно залежить від комісійної винагороди, приватні брокери або працівники брокерських контор можуть ігнорувати існуючі норми та правила, щоб перестрахуватися від втрати контракту або навіть клієнта;

3) процедури перевірки добропорядності клієнтів або джерел походження їх коштів не завжди суворо дотримуються або не виконуються до останньої стадії операції. Деякі фахівці припускають, що зазначену перевірку вже проведено, і таким чином втрачають пильність;

4) висока інтернаціоналізація сфери цінних паперів означає, що особи, які відмивають гроші, можуть здійснювати операції із залученням декількох держав, щоб додатково ускладнити і таким чином заплутати різні складові схеми відмивання. Знову ж таки, коли залучено території декількох держав, фахівці фондового ринку можуть припустити, що відповідну перевірку конкретного клієнта вже було зроблено в іншій державі;

5) оскільки операції здійснюються через різні сегменти ринку фінансових послуг, то права власності і контролю можуть бути приховані за допомогою номінальних власників, юридичних осіб та ін. [80, с. 58].

Доводиться констатувати існування тенденції як в Україні, так і у світі щодо протиправного використання фондових ринків та маніпуляцій з цінними паперами.

Серед загальноекономічних факторів, що зумовлюють зростання правопорушень серед учасників ринку цінних паперів, можна відзначити: укладання більшості угод на позабіржовому «неорганізованому» ринку, що сприяє «тінізації» фондового ринку та ускладнює державний контроль у цій сфері; відсутність національного індексу цінних паперів, що стримує залучення іноземних інвестицій; недостатність власних капіталів і технічних можливостей у торговців цінними паперами, необхідних для обслуговування первинного, а тим більше вторинного, ринку цінних паперів; відсутність дієвого механізму захисту прав інвестора [242].

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг, а також регламентує організаційно-правові засади запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

злочинним шляхом (заборона для фінансових установ вступу в договірні відносини з анонімними особами, відкриття та ведення анонімних (номерних) рахунків, порядок ідентифікації клієнтів тощо) [230].

Указом Президента України № 1063/2011 від 23.11.2011 до завдань Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку – державного колегіального органу, підпорядкованого Президенту України та підзвітного Верховній Раді – віднесено здійснення у межах компетенції державного регулювання і нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [206]. Відповідно до цього завдання Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку:

1) визначає порядок та строки розгляду справ про порушення юридичними особами вимог антилегалізаційного законодавства, застосовує відповідні санкції щодо юридичних осіб та визначає порядок складання протоколів про адміністративні правопорушення та подання їх до суду;

2) надає методологічну, методичну та іншу допомогу суб'єктам первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

3) має право: інформувати Держфінмоніторинг України про виявлені порушення антилегалізаційного законодавства суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також вимагати від останніх виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; застосувати до суб'єктів первинного фінансового моніторингу у разі невиконання (неналежного виконання) вимог антилегалізаційного законодавства фінансові санкції, обмеження, тимчасове припинення дії чи анулювання ліцензії [206].

Також з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, здобутих злочинним шляхом, Національна комісія з цінних паперів та

фондового ринку має право в рамках міжнародного співробітництва надавати та одержувати від відповідних органів інших держав інформацію стосовно діяльності окремих професійних учасників ринку цінних паперів у випадках і порядку, встановлених у відповідних міжнародних договорах України (п. 26 ч. 1 ст. 8) [141].

Задля підвищення ефективності контрольних повноважень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо додержання відповідними суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог антилегалізаційного законодавства наказом Держфінмоніторингу України затверджено порядок надання необхідної інформації, відповідно до якого надається інформація щодо ефективності заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, нагляд за якими здійснює Комісія, а саме: статистичні дані щодо фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, які отримані ПФР від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також щодо помилок, допущених цими суб'єктами при поданні інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; інформацію про стан обліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу, виявлені факти, що можуть свідчити про порушення суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства, а також щодо складених протоколів про адміністративні правопорушення, вчинені посадовими особами суб'єктів первинного фінансового моніторингу, та результатів їх розгляду; відомості про аналіз методів та фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму [184].

Основними нормативними актами попередниці Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, були:

1) рішення № 562 від 10.12.2003, яким затверджено порядок організації професійної підготовки фахівців з питань фінансового моніторингу професійних учасників ринку цінних паперів [189]. Така підготовка складається з двох етапів: а) освоєння курсу навчання відповідно до типової програми

навчання, затвердженої Комісією та погодженої з Держфінмоніторингом України; б) складання іспиту та отримання документа встановленого законодавством зразка про складання іспиту з питань фінансового моніторингу професійних учасників ринку цінних паперів;

2) рішення № 1152 від 20.07.2010, яким затверджено Програму попередження фактів випуску та організації обігу цінних паперів, які можуть використовуватись для непродуктивного впливу капіталів, ухилення від оподаткування, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Її завданнями є: виявлення фактів випуску обігу цінних паперів емітентів, що мають ознаки фіктивності, які можуть використовуватись для непродуктивного впливу капіталів, ухилення від оподаткування, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; виявлення осіб, які пов'язані з випуском та обігом цінних паперів емітентів, що мають ознаки фіктивності; узагальнення інформації про емітентів та осіб, які можуть бути пов'язані з випуском та організацією обігу цінних паперів емітентів, що мають ознаки фіктивності; моніторинг операцій з цінних паперів емітентів, що мають ознаки фіктивності, які можуть використовуватись для непродуктивного впливу капіталів, ухилення від оподаткування, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; контроль за діяльністю товариств, що є емітентами цінних паперів емітентів, які мають ознаки фіктивності та/або здійснюють операції з цінними паперами емітентів, що мають ознаки фіктивності [196].

У рамках цієї Програми було розроблено ознаки товариств (емітентів), цінні папери яких можуть використовуватись для непродуктивного впливу капіталів, ухилення від оподаткування, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також запроваджено ведення реєстру товариств (емітентів), що можуть використовуватися з цією метою. Це забезпечило створення сприятливих умов для підвищення ефективності функціонування, прозорості та інвестиційної привабливості ринку цінних паперів України, боротьби з фінансовими махінаціями (тільки в 2010 р. зусиллями Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку до обігу не допущено технічні цінні

папери загальною номінальною вартістю понад 10,5 млрд. грн.) [196]. Також розроблено порядок встановлення ознак фіктивності цінних паперів та дериваторів [140], яким визначено, що цінні папери та дериватори, що знаходяться в обігу, вважаються такими, що мають ознаки фіктивності, у разі відповідності низці критеріїв, зокрема:

- встановлення факту відсутності емітента цінних паперів та/або дериваторів за місцезнаходженням;
- нерозкриття емітентом цінних паперів та/або дериваторів регулярної інформації відповідно до законодавства;
- відсутність чистих доходів відповідно до звіту про фінансові результати, поданого станом на кінець звітного періоду;
- переважна частка активів емітента складається з фінансових інвестицій та/або дебіторської заборгованості відповідно до балансу емітента, станом на кінець звітного періоду;
- кількість працівників емітента цінних паперів та/або дериваторів станом на кінець звітного періоду становить менше двох осіб та/або середньомісячні витрати емітента на оплату праці є меншими за двократний мінімальний розмір заробітної плати, встановлений законодавством;
- відсутність бухгалтера або бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером станом на кінець звітного періоду;

3) рішення № 1155 від 27.07.2010, яким визначено загальні вимоги Комісії щодо організації та проведення первинного фінансового моніторингу професійними учасниками ринку цінних паперів, зокрема щодо: призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу; правил проведення фінансового моніторингу та програм його здійснення; здійснення ідентифікації та вивчення клієнтів; забезпечення виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та фінансових операцій, стосовно яких є достатні підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму; проведення внутрішніх перевірок діяльності суб'єкта первинного фінансового моніторингу на предмет

дотримання антилегалізаційного законодавства; підготовки персоналу (працівників) суб'єкта первинного фінансового моніторингу до виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу [170];

4) рішення № 1156 від 27.07.2010, яким встановлено загальні вимоги щодо дій суб'єктів у разі зупинення фінансових операцій, стосовно яких є мотивована підозра, що вони пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, чи щодо яких застосовані міжнародні санкції. Цей порядок поширюється на суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які є професійними учасниками ринку цінних паперів – юридичними особами, що отримали в Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку ліцензію (-ї) на здійснення певного (-их) виду (-ів) професійної діяльності на фондовому ринку: діяльності з торгівлі цінними паперами, депозитарної діяльності, діяльності з організації торгівлі на фондовому ринку, діяльності з управління активами інституційних інвесторів, та на їх відокремлені підрозділи [180] тощо.

У першому півріччі 2011 р. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку також здійснювала роботу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Так, відповідно до встановленого Порядку організації професійної підготовки фахівців з питань фінансового моніторингу професійних учасників ринку цінних паперів пройшли навчання 334 працівника [68, с. 32]. Це пов'язано з тим, що ефективність антилегалізаційної системи безпосередньо залежить від отримання працівниками суб'єктів первинного фінансового моніторингу спеціальних знань та навичок, методичної допомоги від уповноваженого державного органу у сфері фінансового моніторингу та регулятора.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Загальновідомо, що наявність розвиненої та повнофункціональної фінансової системи є запорукою економічного зростання країни.

До початку світової фінансової кризи небанківський фінансовий сектор України розвивався досить динамічно: впевнено зростали кількість небанківських фінансових установ, вартість активів, попит на послуги з боку споживачів. Зміна зовнішнього середовища, зокрема прояви світової фінансової кризи, спричинила негативний вплив на український небанківський фінансовий сектор, перш за все внаслідок погіршення якості банківських активів, значної девальвації гривні, негативних змін у структурі платіжного балансу та експорту України, а також зниження рівня зовнішніх запозичень. Серед чинників, які протягом останніх років мали негативний вплив на небанківський фінансовий сектор в Україні, можна зазначити замороження банківських депозитів учасників фінансового ринку у проблемних банках та зниження ринкової вартості фінансових інструментів, зокрема тих, які утримувалися страховими компаніями і недержавними пенсійними фондами, що в результаті вплинуло на прибутковість цих установ та рівень їхніх резервів, сформованих ними для покриття майбутніх виплат своїм клієнтам [111, с. 2].

Станом на 31.12.2010 в Державному реєстрі фінансових установ налічувалося 1980 фінансових установ, з них: 456 – страхові компанії, 659 – страхові спілки, 426 – ломбарди, 221 – фінансові установи, 101 – недержавні пенсійні фонди, 43 – адміністратори недержавних пенсійних фондів. Активи небанківських фінансових установ, що регулює Нацкомфінпослуг, все ще залишаються незначними порівняно з активами комерційних банків. Так, разом активи комерційних банків і небанківських фінансових установ становили 1 012 млрд. грн., у тому числі банків – 942,1 млрд. грн. (93,1 %), небанківських фінансових установ – 69,9 млрд. грн. (6,9 %) [111, с. 2].

Нагальною метою прийняття Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» було створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, правового забезпечення діяльності і розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг, правового забезпечення єдиної державної політики у фінансовому секторі України [230]. Разом з цим ст. 18 зазначеного Закону встановила

організаційні засади запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема:

1) фінансовим установам під час здійснення (надання) фінансових послуг забороняється вступати в договірні відносини з анонімними особами, відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки;

2) фінансовим установам забороняється вступати в договірні відносини з клієнтами – юридичними чи фізичними особами у разі виникнення сумніву стосовно того, що особа виступає не від власного імені;

3) фінансові установи зобов'язані ідентифікувати відповідно до законодавства України: клієнтів, що відкривають рахунки у фінансовій установі та/або укладають договори про надання фінансових послуг; клієнтів, які здійснюють операції, що підлягають фінансовому моніторингу; осіб, уповноважених діяти від імені зазначених клієнтів;

4) фінансові установи надають відповідні фінансові послуги лише після здійснення ідентифікації особи клієнтів та вжиття заходів відповідно до законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, тощо.

До того ж ст. 31 зазначеного Закону передбачає, що несанкціоноване розголошення працівниками Нацкомфінпослуг будь-яких відомостей, матеріалів, документів, що належать до професійної таємниці, тягне відповідальність згідно із законами, крім випадків, коли таке розголошення необхідне для запобігання легалізації грошей, набутих злочинним шляхом [230].

Відповідно до Положення про Нацкомфінпослуг, остання є спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг у межах, визначених законодавством [240], місією якої є створення, шляхом реалізації своїх регуляторних і наглядових функцій, умов для належного та ефективного функціонування ринків фінансових послуг, запобігання виникненню системних криз на ринку небанківських фінансових послуг та забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг [69, с. 5]. Основними завданнями Нацкомфінпослуг є: участь у формуванні та реалізації

державної політики у сфері надання фінансових послуг; розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування; забезпечення розроблення та координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування; здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері; захист відповідно до законодавства прав споживачів фінансових послуг; сприяння інтеграції вітчизняних ринків фінансових послуг в європейський і світовий ринки фінансових послуг.

Що стосується функцій у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, Нацкомфінпослуг відповідно до покладених на неї завдань: виконує в межах своїх повноважень функції суб'єкта державного фінансового моніторингу; визначає за погодженням із Держфінмоніторингом України вимоги до організації проведення фінансового моніторингу фінансовими установами та юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але мають право на надання фінансових послуг відповідно до законів та нормативно-правових актів Нацкомфінпослуг, для виконання ними вимог актів законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (підпункти 84 і 85 п. 4 Положення [165]). Враховуючи важливість завдань, що вирішуються в цій сфері, у складі Нацкомфінпослуг створений і функціонує окремий структурний підрозділ – відділ внутрішнього аудиту та фінансового моніторингу.

Так, Положенням про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами встановлено загальні вимоги щодо: 1) призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу, його прав та обов'язків; 2) основних вимог до кваліфікації працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу; 3) встановлення Правил проведення фінансового моніторингу та розроблення Програм проведення фінансового

моніторингу; 4) виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та можуть бути пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму; 5) ідентифікації та вивчення клієнтів (осіб), що здійснюють фінансові операції, зберігання відповідних документів; 6) управління ризиками у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; 7) порядку зупинення та поновлення фінансових операцій; 8) підготовки персоналу установи з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу; 9) проведення внутрішніх перевірок діяльності установи [136].

Безпосередньо за організацію роботи Нацкомфінпослуг у цьому напрямі відповідає Департамент юридичного забезпечення, до основних завдань якого віднесені: правове забезпечення координації діяльності структурних підрозділів Нацкомфінпослуг у сфері фінансового моніторингу; правове забезпечення реалізації покладених на Нацкомфінпослуг завдань як на суб'єкта державного фінансового моніторингу, заходів щодо співробітництва та обміну інформацією з Держфінмоніторингом України та іншими державними органами. Відповідно до цих завдань Департамент юридичного забезпечення: 1) готує та подає на розгляд Нацкомфінпослуг як колегіального органу проекти рішень щодо встановлення порядку здійснення суб'єктами первинного фінансового моніторингу заходів, передбачених законодавством у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; 2) вносить пропозиції керівництву щодо оптимізації роботи Нацкомфінпослуг як суб'єкта державного фінансового моніторингу; 3) веде базу даних щодо питань, пов'язаних із здійсненням фінансового моніторингу; 4) забезпечує складання та подання звітності з питань фінансового моніторингу та дотримання фінансово-бюджетної, кошторисної дисципліни [163].

Таким чином, суб'єкти державного фінансового моніторингу наділені широким колом повноважень у зазначеній сфері, що дозволяють виконувати

поставлені перед ним завдання у повному обсязі та з максимальною ефективністю. Пріоритетними напрямками їх діяльності мають бути ефективні регулювання й контроль за відповідною діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, належна взаємодія з іншими державними органами, а також участь у подальшій розбудові антилегалізаційної системи в межах компетенції.

Для оптимізації діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу в цій сфері, удосконалення механізму регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу пропонується: запровадити систематичне проведення аналізу ефективності заходів, функціонування системи фінансового моніторингу в державі; підвищити ефективність регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу з урахуванням політики, процедур і систем контролю, оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; унормувати порядок вжиття заходів для недопущення формування статутних фондів відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок коштів, джерела походження яких неможливо підтвердити; запровадити чіткий механізм перевірки бездоганної ділової репутації осіб, які здійснюють управління та контроль суб'єктів первинного фінансового моніторингу; організувати проведення навчання представників спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу; підготувати методичні рекомендації для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема щодо виявлення підозрілих операцій, особливостей подання інформації до Держфінмоніторингу України та ідентифікації учасників фінансових операцій, в основу яких покласти результати аналізу вітчизняної та зарубіжної практики; інтегрувати інформаційні системи суб'єктів ПФМ, забезпечивши їх захист і можливість санкціонованого доступу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

3.1. Зарубіжний досвід організації та здійснення первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму

В умовах перехідного періоду економіки, зокрема розвитку фінансової кризи та еволюції світової фінансової системи, перш за все необхідним є створення ефективного механізму запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Необхідним кроком до розв'язання цієї проблеми є формування як у світі в цілому, так і на рівні окремих незалежних держав узгоджених підходів та регламентація міждержавних відносин у сфері боротьби з відмиванням грошей. Результатом таких процесів стало створення системи фінансового моніторингу як на міжнародному рівні, так і у незалежних державах та окремих суб'єктах господарювання цих країн.

Разом з цим, визнаючи безумовну методичну та практичну цінність напрацювань щодо формування та розбудови антилегалізаційної системи, слід зазначити відносно низький рівень якості фінансового моніторингу в Україні. Отже, національна фінансова система потребує провадження ґрунтовних наукових досліджень у галузі економіки та права, метою яких повинно стати напрацювання таких механізмів реалізації законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і

фінансуванню тероризму, що запобігатиме обмеженню розвитку фінансових ринків і національної економіки в цілому [47, с. 280].

Що стосується досвіду зарубіжних країн щодо регулювання системи первинного фінансового моніторингу, то спершу слід зупинитися на відповідному законодавстві країн пострадянського простору.

Так, система фінансового моніторингу Республіки Казахстан складається з таких суб'єктів: 1) банки, організації, що здійснюють окремі види банківських операцій; 2) біржі; 3) страхові (перестрахові) організації, страхові брокери; 4) накопичувальні пенсійні фонди; 5) професійні учасники ринку цінних паперів, центральний депозитарій; 6) нотаріуси, які здійснюють нотаріальні дії з грошами та (або) іншим майном; 7) адвокати, інші незалежні спеціалісти з юридичних питань – у випадках, коли вони від імені чи за дорученням клієнта беруть участь в операціях з грошима та (або) іншим майном щодо такої діяльності: купівля чи продаж нерухомості; управління грошами, цінними паперами чи іншим майном клієнта; управління банківськими рахунками чи рахунками цінних паперів; акумулювання коштів для створення, функціонування чи управління юридичними особами або їх спілками, купівля-продаж підприємств; 8) аудиторські організації; 9) організатори ігорного бізнесу та лотерей; 10) оператори пошти, що надають послуги з переказу грошей.

Для виконання поставлених завдань суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані вживати заходів щодо належної перевірки своїх клієнтів (у випадках встановлення ділових відносин із клієнтом; здійснення операцій з грошима та (або) іншим майном, що підлягають фінансовому моніторингу; наявності підстав для сумнівів у достовірності в раніше отриманій інформації про фізичних та юридичних осіб) згідно з правилами внутрішнього контролю, що розробляються, приймаються та виконуються суб'єктами фінансового моніторингу з урахуванням вимог, затверджених уповноваженим органом за погодженням із відповідними державними органами (ст. 5-11) [42, с. 86-87, 162].

Отже, *державні органи Республіки Казахстан не є суб'єктами фінансового моніторингу*, вони лише здійснюють у межах компетенції контроль

за дотриманням суб'єктами фінансового моніторингу законодавства Республіки Казахстан про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму, завдяки чому виключаються факти дублювання певних завдань і контрольних функцій уповноваженого органу та суб'єктів державного фінансового моніторингу. Відповідно до ст. 18 Закону [107] вони зобов'язані: при самостійному виявленні інформувати уповноважений орган про підозрілі операції, у тому числі про угоди з експорту (імпорту) товарів (послуг, робіт) з цінами, що явно відрізняються від ринкових; при самостійному виявленні інформувати уповноважений орган про порушення законодавства суб'єктами фінансового моніторингу; надавати за запитом уповноваженого органу відомості із власних інформаційних систем в обсязі та порядку, визначеним Урядом Республіки Казахстан, тощо [42, с. 89].

За аналогією з національним законодавством у Республіці Молдова передбачено дворівневу систему попередження та боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. При цьому I рівень становлять так звані звітні одиниці (фінансові установи, юридичні та фізичні особи), до яких належать: пункти обміну валюти (небанківські), інвестиційні фонди, товариства з управління інвестиціями, депозитарні товариства, управляючі за дорученнями; професійні учасники ринку цінних паперів, у тому числі фондові біржі, дилери й брокери; страхові та перестрахові компанії; установи, що здійснюють легалізацію чи реєстрацію прав власності; казино (зокрема інтернет-казино); заклади, що обладнані гральними апаратами, установи, що організують проведення лотерей чи азартних ігор; агентства нерухомості; дилери дорогоцінних металів чи дорогоцінного каміння; адвокати, нотаріуси та інші особи вільних професій у період підготовки, ведення або укладення угод від імені фізичної чи юридичної особи, пов'язаних із купівлею-продажем нерухомості, управлінням справами фізичної чи юридичної особи, створенням, функціонуванням або управлінням юридичною особою, за винятком випадків визначення юридичного статусу клієнта або виконання завдання із захисту або представлення клієнта в судовому процесі чи у зв'язку з ним; аудитори,

незалежні бухгалтери й консультанти у фінансово-банківській і небанківській сферах; особи, що надають інвестиційну чи трастову допомогу; організації, які мають право надавати послуги, пов'язані з обміном поштовими й телеграфними повідомленнями, та ін.

Звітні одиниці затверджують відповідно до встановлених наглядовими органами рекомендацій власні програми щодо попередження та боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, які мають включати: 1) методи, процедури та заходи внутрішнього контролю, у тому числі власні програми одержання від уповноважених органів інформації з метою перевірки фізичних чи юридичних осіб; 2) вказівку керуючих працівників, відповідальних за забезпечення відповідності політики та процедур законодавчим вимогам щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму; 3) правила знання клієнта, що сприяють підтриманню етичних і професійних норм у відповідному секторі та запобігають усвідомленому чи неусвідомленому використанню звітної одиниці організованими групами чи злочинними організаціями; 4) програму безперервного навчання працівників, суворий відбір кадрів з метою забезпечення їх високого професійного рівня; 5) аудит для здійснення контролю усередині системи [28, с. 429].

На відміну від обов'язкового та внутрішнього, державного та первинного фінансового моніторингу, що здійснюється в Україні, в Республіці Білорусь з цією ж метою проводяться:

1) внутрішній контроль, тобто сукупність заходів із запобігання та виявлення фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванням терористичної діяльності, що вживаються особами, які здійснюють фінансові операції;

2) особливий контроль – сукупність заходів з контролю за проведенням фінансових операцій, що вживаються органом фінансового моніторингу з метою попередження, виявлення та припинення легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансування терористичної діяльності;

3) заборона на інформування осіб, які здійснюють фінансові операції, про заходи, що вживаються з метою запобігання легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню терористичної діяльності;

4) інші заходи відповідно до законодавчих актів.

Що стосується контролю за діяльністю осіб, які здійснюють фінансові операції, у частині дотримання ними законодавства про запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню терористичної діяльності (аналог вітчизняних суб'єктів державного фінансового моніторингу), то його здійснюють:

– Національний банк Республіки Білорусь – за банками та небанківськими кредитно-фінансовими організаціями;

– Міністерство фінансів Республіки Білорусь – за професійними учасниками ринку цінних паперів; особами, які займаються біржовою діяльністю; особами, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами й дорогоцінним камінням; ломбардами, пунктами скупки; страховими організаціями та страховими брокерами; організаторами лотерей та електронних інтерактивних ігор;

– Міністерство юстиції Республіки Білорусь – за нотаріусами, організаціями, що надають ріелтерські послуги та беруть участь в операціях, пов'язаних з купівлею-продажем нерухомого майна для свого клієнта, організаціями, індивідуальними підприємцями, що надають юридичні послуги, адвокатами, що здійснюють від імені чи за дорученням свого клієнта фінансові операції, пов'язані з купівлею-продажем нерухомого майна, управлінням грошовими коштами, цінними паперами або іншим майном, розпорядженням банківськими рахунками та (або) рахунками «депо», створенням організацій або їх відокремлених підрозділів чи участю в управлінні ними, придбанням чи продажем підприємства як майнового комплексу;

– Міністерство зв'язку та інформатизації Республіки Білорусь – за операторами поштового зв'язку;

– Міністерство спорту та туризму Республіки Білорусь – за казино, букмекерськими конторами, тоталізаторами та іншими гральними закладами, що мають гральні автомати, інші пристрої для проведення ігор, заснованих на ризику;

– Державний комітет з майна Республіки Білорусь – за організаціями, що здійснюють державну реєстрацію нерухомого майна, прав на нього та угод з ним [30, с. 40].

Отже, антилегалізаційні системи країн-учасниць СНД будувалися за єдиною загально визнаною схемою й принципами з урахуванням накопиченого досвіду та рекомендацій відповідних міжнародних організацій. Але певні позитивні напрацювання цих країн, з обов'язковим урахуванням реальних і потенційних загроз для економічної безпеки, зокрема поширення фактів використання недосконалої кредитно-банківської системи з метою відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, та національної безпеки, у тому числі завдяки зростанню потужностей злочинних груп терористичної та екстремістської спрямованості, доцільно використовувати в національному правовому полі.

Як уже зазначалося в попередніх підрозділах, протягом останніх років країни створювали ПФР із загальною метою боротьби з відмиванням грошей, і на ці підрозділи, як правило, покладалися три основні функції – формування та реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму; збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; створення та забезпечення функціонування державної інформаційної системи в цій сфері (тобто інформаційне забезпечення антилегалізаційної системи).

Адміністративні та фінансово-правові механізми, за допомогою яких виконуються такі функції, у різних країнах досить специфічні. Ці розбіжності пояснюються специфікою умов різних країн, а також тими обставинами, що на початку 1990-х рр., коли створювалися перші такі органи, не існувало типової

моделі ПФР, яка б була загально визнана на міжнародному рівні. Наприклад, у деяких країнах особлива увага приділялась функції ПФР як додаткового інструмента правоохоронних органів у боротьбі з відмиванням грошей і пов'язаними з цим злочинами, і це стало причиною їх утворення у складі слідчих органів або прокуратури. Інші країни підкреслювали необхідність «буфера» між фінансовими установами й поліцією, і тому в таких країнах ПФР утворювалися поза цими відомствами.

Широку розмаїтість механізмів організації ПФР можна представити в рамках чотирьох загальних категорій: адміністративного, правоохоронного, судового/прокурорського і змішаного (гібридного) типів. Водночас слід підкреслити, що така класифікація ПФР є деякою мірою довільною, можливі й інші її способи. Проте зазначені категорії ілюструють широку розмаїтість державних інституцій, у складі яких створюються та функціонують ПФР [70, с. 509-510].

ПФР адміністративного типу входять до складу адміністративного органу, що не належить до системи правоохоронних або судових органів, чи діють під його наглядом. Іноді вони являють собою окреме відомство, істотні питання діяльності якого знаходяться під наглядом з боку якого-небудь міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади (автономні ПФР), або відомство, на яке такий нагляд не поширюється (незалежні ПФР). Головною підставою для використання такого механізму є створення «буфера» між фінансовим сектором (у більш загальному плані – структурами і визначеними фахівцями, на яких покладено обов'язки з надання повідомлень), і правоохоронними органами, що відповідають за розслідування фінансових злочинів і судове переслідування за такі злочини.

Часто фінансові установи, які стикаються із сумнівною операцією або взаєминами, не мають необхідних доказів того факту, що така операція пов'язана зі злочинною діяльністю або що втягнутий у неї клієнт є учасником злочинної операції або організації. Тому вони будуть неохоче передавати інформацію безпосередньо правоохоронному відомству, побоюючись того, що

їхня підозра перетвориться в обвинувачення, яке може виявитися заснованим на неправильному тлумаченні фактів. Таким чином, роль ПФР полягає в тому, щоб обґрунтувати підозру і направити справу в органи, які відповідають за розслідування кримінальних злочинів і судове переслідування за них, тільки якщо таке обґрунтування буде знайдено [70, с. 510].

Як зазначає С.А. Буткевич, на практиці такі ПФР можуть розміщатися у загальній адміністративній структурі різними способами: найбільш поширена схема передбачає створення ПФР у рамках міністерства фінансів (наприклад, Управління фінансового моніторингу Мінфіну Туркменістану [36]), центрального банку (наприклад, Департамент фінансового моніторингу при Національному банку Республіки Таджикистан [27, с. 42-43]) або іншого регулюючого органу (наприклад, Департамент фінансового моніторингу у складі Комітету державного контролю Республіки Білорусь [30]). Деякі ПФР створюються як окремі структури, незалежні від якого б то не було міністерства (наприклад, Державна служба фінансової розвідки при Президенті Киргизької Республіки [41, с. 197-198]). У більшості випадків рішення про створення ПФР поза рамками правоохоронної системи також спричиняє рішення про обмеження його повноважень лише моніторинговими функціями.

Повноваження ПФР щодо розкриття інформації, яка міститься в повідомленнях про операції, визначаються у вузькому змісті для того, щоб зберегти конфіденційний характер інформації, що надається. На ПФР адміністративного типу може покладатися або не покладатися відповідальність за розроблення та прийняття нормативних актів у сфері боротьби з відмиванням грошей або нагляд за дотриманням законів і нормативних положень у цій сфері з боку установ, які надають повідомлення.

Перетворюючи адміністративний орган на «буфер» між сектором фінансових установ і правоохоронними органами, такі інституції можуть з більшою легкістю заручатися підтримкою установ, які надають повідомлення, враховуючи те, що прямі офіційно оформлені зв'язки з правоохоронними органами в очах їхніх клієнтів мають негативний характер. ПФР

адміністративного типу часто є кращою формою таких установ для банківського сектора. З цих причин дана форма організації може також виявитися привабливою й для інших установ і фахівців професій, які включаються в число суб'єктів, зобов'язаних надавати повідомлення [70, с. 510-511].

ПФР правоохоронного типу. У деяких країнах акцент на правоохоронних аспектах діяльності ПФР призвів до організації цих підрозділів у структурі правоохоронного відомства, оскільки це був найпростіший спосіб сформувати орган з відповідними правоохоронними повноваженнями без необхідності створювати нову інституцію (наприклад, Центр по боротьбі з економічними злочинами та корупцією в Республіці Молдова [79, с. 114]). В операційному відношенні при такій схемі організації ПФР взаємодіятиме з іншими правоохоронними органами і зможе користуватися наявними у них джерелами інформації. У свою чергу, інформація, отримана ПФР, стане доступнішою для правоохоронних органів і може бути використана для розслідування, що підвищує її цінність. Обміну інформацією також може сприяти використання існуючих національних і міжнародних мереж з обміну кримінальною інформацією.

До переваг ПФР правоохоронного типу В.С. Зеленецький, В.Л. Кротюк та Д.А. Файер відносять такі: побудова на основі існуючої інфраструктури без необхідності створювати нове відомство; можливість максимально широкого використання фінансової інформації у правоохоронних цілях; більш швидке реагування правоохоронних органів на ознаки відмивання грошей та інших тяжких або особливо тяжких злочинів; можливість обміну інформацією з використанням розгорнутої системи міжнародних мереж з обміну кримінальною інформацією (наприклад, Інтерпол); простота доступу до інформації кримінальної розвідки і розвідувальних органів різних країн у цілому [70, с. 514-515].

Крім того, ПФР досліджуваного типу має повноваження правоохоронного відомства (відповідно, не потребує надання спеціальних повноважень за законом), включаючи право блокувати операції і накладати арешт на активи (з

таким же ступенем судового нагляду, як і стосовно інших повноважень правоохоронних органів у даній країні). Це повинно у разі необхідності полегшити своєчасне здійснення правоохоронних повноважень.

Відповідно, недоліками ПФР правоохоронного типу є: тенденція приділяти більше уваги розслідуванням, а не превентивним заходам; правоохоронні відомства не є природними партнерами фінансових установ; необхідність встановлення взаємної довіри, на що може знадобитись деякий час; крім того, правоохоронні органи можуть не мати достатньої кваліфікації у галузі фінансів, необхідної для ведення такого діалогу; ПФР зазвичай не одержує даних про операції з готівковою валютою понад визначену фіксовану суму; для одержання доступу до даних фінансових організацій (крім операцій, за якими були надані відомості) потрібно проводити офіційне розслідування; установи, що надають повідомлення, можуть неохоче передавати інформацію правоохоронним органам, якщо їм відомо, що ця інформація може бути використана при розслідуванні будь-якого злочину (а не тільки відмивання грошей та фінансування тероризму); установи, що надають повідомлення, також можуть неохоче передавати правоохоронним органам інформацію стосовно операцій, що є не більш ніж «підозрілими» [70, с. 515, 516].

ПФР судового або прокурорського типу створюються або судовою гілкою влади, або (найчастіше) під егідою прокуратури. Приклади такої організації зустрічаються у країнах з європейською континентальною правовою традицією, в яких державні обвинувачі є частиною судової системи, а їхні повноваження поширюються також на слідчі органи, що дозволяє керувати кримінальними розслідуваннями і здійснювати нагляд за ними. Водночас ПФР прокурорського типу функціонують і в окремих країнах пострадянського простору (наприклад, Департамент по боротьбі з податковими, валютними злочинами та легалізацією злочинних доходів при Генеральній прокуратурі Республіки Узбекистан [106]).

Повідомлення про підозрілу фінансову діяльність зазвичай надходять до прокуратури, яка може почати розслідування в тому випадку, якщо підозра підтверджується першими результатами розслідування, проведеного під її

наглядом. Здійснення судових повноважень (наприклад, арешт коштів, заморожування рахунків, проведення допитів, затримка підозрюваних і проведення обшуків) у такому випадку може бути почато негайно. ПФР судового та прокурорського типу можуть діяти в країнах, де закони про банківську таємницю є настільки суворими, що забезпечення співробітництва з боку фінансових установ вимагає прямого зв'язку з органами суду або прокуратури.

Можна зазначити, що вибір прокуратури як структури, до якої включається ПФР, не виключає можливості створення поліцейської служби з особливими функціями з проведення фінансових розслідувань. Крім того, у багатьох країнах незалежність судової системи викликає довіру фінансових кіл [70, с. 517].

Головна перевага такої організації полягає в тому, що інформація передається з фінансового сектора для аналізу й обробки безпосередньо в орган у складі судової системи. До інших переваг ПФР судового або прокурорського типу можна віднести такі: більш високий ступінь незалежності від політичного втручання; надходження інформації безпосередньо до органу, уповноваженого проводити розслідування і переслідувати за злочини; можливість негайно здійснювати судові повноваження (наприклад, арешт коштів, заморожування рахунків, проведення розслідувань, затримання злочинців, проведення обшуків тощо).

Втім, зазначені системи мають у цілому такі ж недоліки, що й ПФР правоохоронного типу. Крім того, можуть виникати труднощі при обміні інформацією з ПФР, які не належать до категорії судових і прокурорських [70, с. 518].

ПФР гібридного типу. Ця категорія охоплює ПФР, що об'єднують різні схеми організації, охарактеризовані вище, та є спробою скористатися перевагами одночасного застосування всіх її елементів. Деякі ПФР об'єднують у собі характеристики ПФР адміністративного та правоохоронного типів, тоді як інші одночасно мають повноваження і митного органу, і поліції. У деяких

країнах це є результатом об'єднання двох різних відомств, що займалися боротьбою з відмиванням грошей. Слід зазначити, що в деяких ПФР, включених в категорію підрозділів адміністративного типу, працюють працівники різних регулюючих і правоохоронних відомств, продовжуючи здійснювати повноваження свого відомства [70, с. 518].

Що стосується національної антилегалізаційної системи, то відповідно до Положення про Держфінмоніторинг України остання входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Основними завданнями Держфінмоніторингу України є:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також внесення пропозицій щодо її формування;

2) збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму;

3) створення та забезпечення функціонування ЄДІС.

Натомість Указ Президента України від 13.04.2011 № 466/2011 [33] не повною мірою відповідає положенням ч. 1 ст. 18 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154], що, крім названих, відносить до завдань ПФР:

– встановлення принципів опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та критеріїв аналізу таких операцій;

– налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями в зазначеній сфері;

– забезпечення представництва України в установленому порядку в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Останні два завдання Держфінмоніторингу передбачено й у щорічних планах заходів Кабінету Міністрів та Національного банку України із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (див., наприклад, план заходів на 2009, 2011, 2014 рр. [160-162]).

Зазначені приклади наочно ілюструють неузгодженість й суперечливість законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність державних органів у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, а також підкреслюють недостатню ефективність заходів у цьому напрямку.

Отже, на основі аналізу повноважень Держфінмоніторингу України можна виокремити такі його функції:

– *координаційна* (забезпечення координації державних органів у сфері здійснення державної політики щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму);

– *аналітична* (аналіз методів і фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму; збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; аналіз ефективності заходів, функціонування системи фінансового моніторингу в державі тощо);

– *наглядова* (здійснення державного регулювання і нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму щодо суб'єктів первинного фінансового моніторингу, для яких законодавством не визначено органи державної влади, що здійснюють регулювання та нагляд за їх діяльністю);

– *інформаційна* (забезпечення функціонування ЄДІС; захист і зберігання інформації, одержаної згідно з вимогами законодавства; налагодження інформаційного обміну з державними органами, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями в зазначеній сфері);

– *реєстраційна* (забезпечення формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності. Крім того, Спеціально уповноважений орган забезпечує ведення обліку: інформації про фінансові операції, що стали об'єктом фінансового моніторингу; узагальнених матеріалів та додаткових узагальнених матеріалів, наданих правоохоронним органам, а також прийнятих за результатами їх розгляду правоохоронними органами процесуальних рішень; інформації про результати досудового слідства та постановлені судові рішення у справах, у розслідуванні яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали; інформації про конфісковані активи та активи, на які накладено арешт, у справах, у розслідуванні яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали; надісланих і виконаних міжнародних запитів про співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [26]);

– *методологічна* (узагальнення типологій легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; сприяння виявленню у фінансових операціях ознак використання доходів, одержаних злочинним шляхом; організація нарад, семінарів, конференцій з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму);

– *міжнародного співробітництва* (співпраця з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією, пов'язаною із запобіганням та протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму).

Слід зазначити, що політична незалежність Спеціально уповноваженого органу має забезпечуватися завдяки таким положенням чинного законодавства:

– Голову Держфінмоніторингу України призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра, внесеним на підставі пропозицій Міністра фінансів, та звільняє з посади Президент України [33]. Але враховуючи певний зарубіжний досвід у цій сфері [70; 187; 188], вважаємо за доцільне встановити конкретний строк повноважень Голови (наприклад, 5 років), що унеможливить використання ПФР з політичною метою [29, с. 240-241];

– використання Спеціально уповноваженого органу в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається;

– діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, у Спеціально уповноваженому органі забороняється;

– на період служби чи роботи за трудовим договором членство посадових і службових осіб Спеціально уповноваженого органу в партіях, рухах та інших громадських об'єднаннях зупиняється;

– керівник Спеціально уповноваженого органу не може бути членом політичної партії.

Разом з цим членство працівників, які уклали трудовий договір із Спеціально уповноваженим органом, у професійних спілках та інших громадських об'єднаннях, що не мають політичних цілей, не заборонено (ч. 4 ст. 19) [154].

З урахуванням набутого РФ досвіду в цій сфері вважаємо за доцільне утворення у складі Держфінмоніторингу України двох спеціалізованих управлінь (секторів), що виконуватимуть функції із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також фінансуванню тероризму[17; 20].

Так, Управління з протидії відмиванню доходів Федеральної служби з фінансового моніторингу РФ виконує такі завдання:

– організовує контроль і нагляд за виконанням організаціями, що здійснюють операції з грошовими коштами або іншим майном, у сфері діяльності яких відсутні наглядові органи (далі – піднаглядні організації),

законодавства про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– здійснює методологічне й інформаційне забезпечення з питань наглядової діяльності, що входить до компетенції Управління, в тому числі з питань постановки організацій на облік та узгодження правил внутрішнього контролю;

– здійснює проведення вибіркового перевірок, у тому числі у складі комісій спільно з територіальними органами Служби, з метою забезпечення методологічної єдності наглядової діяльності й обміну досвідом;

– виявляє в ході перевірок операції, які мають ознаки зв'язку з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, та направляє відповідні матеріали для подальшого використання в роботі інших підрозділів Служби відповідно до їх компетенції;

– розробляє критерії відбору організацій, які є пріоритетними для проведення перевірок з питань дотримання вимог законодавства про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– організує проведення наглядових заходів з урахуванням проблемно-тематичної спрямованості діяльності піднаглядних організацій у відповідних піднаглядних секторах;

– бере участь у забезпеченні провадження у справах про адміністративні правопорушення стосовно осіб, які допустили порушення законодавства про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, в тому числі з розгляду надісланих до Служби скарг на постанови про адміністративні правопорушення, винесені посадовими особами територіальних органів Служби;

– здійснює аналіз результатів наглядової діяльності міжрегіональних управлінь Служби з метою вироблення пропозицій з удосконалення та підвищення ефективності наглядової діяльності;

– взаємодіє з Центральним банком РФ з питань нагляду за діяльністю кредитних організацій у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– бере участь у розробці відповідних міжвідомчих угод про взаємодію з питань, що належать до компетенції Управління;

– взаємодіє з асоціаціями та союзами організацій, що здійснюють операції з грошовими коштами або іншим майном, у сфері діяльності яких відсутні наглядові органи, з питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– бере участь у розробці та проведенні заходів із запобігання порушень законодавства РФ у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– веде звідний реєстр піднаглядних організацій, поставлених на облік у Службі, тощо [112].

Про необхідність боротьби з тероризмом та його фінансуванням, взаємопов'язаними з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, свідчать також й останні події, що відбуваються у світі [256, с. 157-161]. Загальновідомо, що терористичні організації використовують фінансову систему для своєї незаконної діяльності, тому заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, також блокують шляхи фінансування тероризму.

Тобто структурні підрозділи Федеральної служби з фінансового моніторингу РФ виконують завдання не тільки інформаційно-аналітичної, але і суто практичної спрямованості.

Крім цього, вважаємо за доцільне функціонування у складі Держфінмоніторингу України *відділу взаємодії з правоохоронними органами*, на який покладатиметься: участь в межах компетенції у реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; здійснення комплексу організаційних заходів щодо надання узагальнених та додаткових

матеріалів правоохоронним та розвідувальним органам, супроводження та облік зазначених матеріалів; налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з правоохоронними та розвідувальними органами; співпраця з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Крім цього, у складі цього відділу мають функціонувати підрозділи (сектори, відділення тощо), безпосередньо відповідальні за взаємодію з МВС, Службою безпеки, Державною фіскальною службою та Генеральною прокуратурою України (з урахуванням певної специфіки кожного з них) [49, с. 177].

Слід також зазначити, що нині штатна чисельність Держфінмоніторингу України становить 237 осіб, з них у регіонах – жодної [67, с. 5]. Для порівняння: штатна чисельність Департаменту по боротьбі з податковими, валютними злочинами та легалізацією злочинних доходів при Генеральній прокуратурі Республіки Узбекистан становить 1193 одиниці, у тому числі його територіальних управлінь і відділів – 1096, або 91,9 %. Отже, керівництвом Департаменту Республіки робиться акцент на зміцненні позицій щодо протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму саме на місцях, що є цілком обґрунтованим та доцільним [52, с. 28]. На нашу думку, основні завдання щодо здійснення фінансового моніторингу мають бути безпосередньо у регіональних відділів Держфінмоніторингу України, а не у центрального апарату. До них обов'язково мають входити:

- 1) участь у реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в межах своєї компетенції;

- 2) здійснення співробітництва, взаємодії та інформаційного обміну з територіальними підрозділами правоохоронних та інших державних органів з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

3) інформаційне супроводження узагальнених матеріалів, направлених до територіальних підрозділів правоохоронних органів, а також контроль за ходом їх опрацювання;

4) аналіз та вжиття заходів щодо підвищення ефективності заходів, які вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу в регіоні у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

5) вивчення, узагальнення практики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в регіоні та надання її з відповідними пропозиціями щодо вдосконалення законодавства керівництву Держфінмоніторингу України;

б) надання в межах компетенції консультативної допомоги правоохоронним та іншим державним органам, суб'єктам первинного фінансового моніторингу, а також взаємодія з громадськістю та засобами масової інформації в регіоні;

7) складання протоколів про адміністративні правопорушення за ознаками статей 166⁹ і 188³⁴ КУпАП [16, с. 32-35].

Крім цього, важливим питанням залишається організація та здійснення контролю за виконанням законів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Такий контроль здійснюється органами державної влади в межах їх повноважень у встановленому законом порядку. Водночас спеціально уповноважений орган щороку в березні подає Верховній Раді України за встановленою формою звіт про стан запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за попередній рік [154].

Що стосується контролю за діяльністю Держфінмоніторингу України, то в цьому контексті, на наш погляд, особливої значущості набуває відповідна діяльність громадян та їх об'єднань.

Так, з метою створення умов для ефективної участі громадян та їх об'єднань в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, а також забезпечення відкритості та прозорості діяльності таких органів постановою Кабінету Міністрів України № 996 від 03.11.2010 затверджено Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у містах Києві та Севастополі державній адміністрації [146]. Така Громадська рада є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Склад громадської ради формується на установчих зборах шляхом рейтингового голосування за кандидатури, які добровільно заявили про бажання брати участь у роботі громадської ради та внесені інститутами громадянського суспільства. Строк повноважень складу такої ради – два роки. Членство в громадській раді є індивідуальним [146].

На виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України № 996 від 03.11.2010 у складі Держфінмоніторингу створена й функціонує Громадська рада, яка є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю Держфінмоніторингу України, налагодження його ефективної взаємодії з громадськістю, врахування громадської думки під час реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Її основними завданнями є: створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами; здійснення громадського

контролю за діяльністю Держфінмоніторингу; сприяння врахуванню Держфінмоніторингом громадської думки під час реалізації державної політики.

Рада з метою виконання покладених на неї завдань має право: утворювати постійні та тимчасові робочі органи (правління, секретаріат, комітети, комісії, експертні групи тощо); залучати до роботи ради працівників Держфінмоніторингу України, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, представників вітчизняних та міжнародних експертних і наукових організацій, підприємств, установ та організацій (за згодою їх керівників), а також окремих фахівців; організовувати і проводити семінари, конференції, засідання за круглим столом та інші заходи; отримувати від Держфінмоніторингу проекти нормативно-правових актів з питань, що потребують проведення консультацій з громадськістю; отримувати в установленому порядку від Держфінмоніторингу інформацію, необхідну для забезпечення її діяльності (наприклад, наказ Держфінмоніторингу України № 73 від 10.05.2011 [219]).

Громадську раду очолює Голова, який обирається з числа членів ради на її першому засіданні шляхом рейтингового голосування, але ним не може бути обрано посадову або службову особу Держфінмоніторингу України. До її складу можуть бути обрані представники громадських, релігійних, благодійних організацій, професійних спілок та їх об'єднань, творчих спілок, асоціацій, організацій роботодавців, недержавних засобів масової інформації та інших невідприємницьких товариств і установ, легалізованих відповідно до законодавства України [121]. Бачиться, що створення та належне функціонування цього постійно діючого колегіального виборного консультативно-дорадчого органу сприятиме подальшій розбудові демократичної правової держави взагалі та активізації зусиль органів державної влади у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму зокрема.

Держфінмоніторинг України наділений значним обсягом повноважень, що дозволяє ефективно виконувати покладені на нього завдання. Чільне місце серед

методів управлінської діяльності посідають адміністративно-запобіжні заходи й заходи адміністративно-процесуального забезпечення, які розглядатимуться у наступному підрозділі.

Слід підкреслити, що законодавчі акти визначають Держфінмоніторинг України як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу [127; 154; 209]. Натомість детальний аналіз підзаконних нормативно-правових актів [208; 212; 214] свідчить, що голова держави й уряд відносять Держфінмоніторинг України до звичайної державної служби. На наш погляд, незважаючи на суперечності й протиріччя в законодавстві, Держфінмоніторинг України має бути центральним органом виконавчої влади саме зі спеціальним статусом, що відповідатиме міжнародним стандартам і сучасним викликам економічній безпеці держави. Отже, існуюча правова колізія потребує розв'язання в найбільш стислі строки.

Таким чином, вивчення, узагальнення й поширення передового зарубіжного досвіду запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або розповсюдженню зброї масового знищення є безпосереднім завданням суб'єктів фінансового моніторингу та методологічною основою побудови національної антилегалізаційної системи. В Україні можуть бути враховані такі його аспекти: посилення ролі фінансової системи у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; значне поширення електронних форм взаємодії між суб'єктами протидії цим явищам; створення та функціонування ПФР; приділення уваги вирішенню питань підготовки кадрів для державних органів, що протидіють цим злочинам; навчання осіб, відповідальних за проведення моніторингу, сучасним формам і методам діяльності; стимулювання приватного фінансового сектора до взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами у цій сфері [20, с. 94-96].

3.2. Взаємодія суб'єктів первинного фінансового моніторингу з правоохоронними та іншими державними органами у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму

Використання фінансової системи з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму становить серйозну небезпеку для розвитку національної економіки, ставить під загрозу національну безпеку та знижує авторитет України.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки» «тінізація» національної економіки є однією із реальних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві в економічній сфері [209]. Разом з цим до стратегічних пріоритетів політики національної безпеки віднесено боротьбу з корупцією та злочинністю, особливо в її організованих формах. Тому провідним напрямком роботи у цій сфері є активізація боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом [224]. Отже, запобігання та протидія цим злочинам для кожної держави є нагальним питанням забезпечення національної безпеки, оскільки легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є не лише суспільно небезпечним діянням, а системною загрозою для фінансових ринків і національної економіки в цілому.

Як було з'ясовано вище, особливу роль у протидії цим негативним явищам посідає Держфінмоніторинг України. Національний ПФР у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, підприємствами, установами, організаціями [18].

Питання взаємодії у сфері, що нами досліджується, слід характеризувати також з позиції загальних засад спільної діяльності правоохоронних та інших інституцій у галузі протидії злочинності.

Так, А.М. Куліш справедливо вказує, що особливостями взаємодії правоохоронних органів є те, що: вона повинна служити досягненню мети правоохоронної системи, якою є додержання прав і свобод громадян, законності та правопорядку; потреба у взаємодії виникає, коли певне правоохоронне завдання або не може бути вирішено силами одного правоохоронного органу (як, наприклад, завдання у сфері профілактики злочинності), або за умов взаємодії значно економить часові, матеріальні, трудові та інші ресурси правоохоронних органів; взаємодія передбачає спільну діяльність правоохоронних органів, яка може відбуватися у різних формах, однак повинна мати такі ознаки, як цілеспрямованість (прагнення до основної значимої мети), інтегрованість (взаємозв'язок і взаємозалежність суб'єктів спільної діяльності), структурованість (чіткість взаємного розподілу функцій і відповідальності), узгодженість (взаємна обумовленість дій взаємодіючих суб'єктів), організованість або керованість (підпорядкованість певному порядку діяльності), результативність (здатність досягати позитивного результату); взаємодія правоохоронних органів може мати як двосторонній, так і багатосторонній характер; необхідно відмежовувати взаємодію учасників кримінального процесу, яка регламентується Кримінально-процесуальним кодексом України, від взаємодії як управлінської категорії [94, с. 23].

Показово, що тільки в 2013 р. національним ПФР за результатами аналізу отриманих повідомлень про підозрілі фінансові операції підготовлено та направлено до правоохоронних органів 323 узагальнених і 257 додаткових узагальнених матеріалів, які були підготовлені на основі 135 758 повідомлень щодо фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу. В результаті розслідування кримінальних справ правоохоронними органами за цей період накладено арешт на грошові кошти та інше майно на загальну суму 86,6 млн. грн. та вилучено на суму 258,3 млн. грн. Отже, в умовах перехідного

періоду економіки України, зокрема розвитку світової фінансової кризи, існує потреба у створенні ефективною контрольно-наглядовою системи, здатної запобігати та протидіяти легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [47, с. 5, 6]. З урахуванням викладеного вбачаються некоректними висновки Л.М. Чуніхіної, яка лише припускає, що проблема легалізації кримінальних доходів є актуальною і для нашої країни [248, с. 475, 479].

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», завданнями Держфінмоніторингу України є налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком України, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [154].

Для реалізації цих та інших завдань органів виконавчої влади у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 25 від 06.01.2010 створена й функціонує Рада з питань дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, і у фінансуванні тероризму [229] (замість ліквідованої міжвідомчої робочої групи з дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом [228]), основними завданнями якої є:

– сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;

– вивчення проблемних питань, пов'язаних з реалізацією державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, та підготовка пропозицій щодо шляхів їх вирішення;

– аналіз ефективності здійснення заходів щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, стану додержання при цьому конституційних прав і свобод людини і громадянина [228].

Цілком виправданим є те, що Раду з питань дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванні тероризму очолює голова, який за посадою є Головою Держфінмоніторингу України. Організаційною формою роботи Ради є засідання, які проводяться за рішенням її голови, але не рідше одного разу на квартал. На таких засіданнях Рада розробляє пропозиції та рекомендації з питань, що належать до її компетенції. Вони можуть бути реалізовані шляхом прийняття Кабінетом Міністрів України рішення, проект якого вносить ПФР або інший орган виконавчої влади, представник якого входить до складу Ради [229].

Через діяльність названої Ради у 2011 році було прийнято Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 р. [226], якою окреслено такі важливі завдання: вдосконалення та розширення єдиного інформаційного простору електронної взаємодії державних органів-учасників зазначеної системи; вдосконалення механізму взаємодії правоохоронних органів та Держфінмоніторингу України, зокрема під час опрацювання узагальнених матеріалів щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, а також під час розслідування кримінальних справ.

Як зазначає В.А. Журавель, обов'язковою умовою успішного розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є налагоджена координація діяльності та взаємодія між різними органами і структурами, до компетенції яких входить протидія цьому різновиду злочинів. При цьому провідне місце серед них займає Держфінмоніторинг України. Саме

на цей контролюючий орган, виходячи з його компетенції, покладено завдання щодо забезпечення належної координації між суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу, іншими державними органами, в тому числі і правоохоронними, з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [65, с. 105-106].

Водночас, розглядаючи питання взаємодії Держфінмоніторингу України з правоохоронними органами в ході виявлення і розслідування діянь з ознаками легалізації, вказаний дослідник звертає увагу на деякі організаційно-правові проблеми, які викликають певну стурбованість і можуть негативно вплинути на реалізацію координації діяльності цих структур. Так, у процесі обміну інформацією між ПФР і МВС, Службою безпеки, Генеральною прокуратурою, Державною фіскальною службою України значно розширюється коло осіб, які дізнаються про те, що відносно конкретних суб'єктів, котрі причетні до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснюється дослідча перевірка, що в сучасних умовах, при достатньо високому рівні корумпованості окремих працівників правоохоронних органів, неминуче призведе до витоку інформації і в кінцевому підсумку погіршить результативність запроваджених заходів [65, с. 106; 31].

У свою чергу, концентрація значного масиву даних стосовно осіб, які здійснюють фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, вимагає створення в Держфінмоніторингу України системи належного контролю за накопиченням, збереженням і використанням цих даних з метою запобігання можливості їх отримання кримінальними структурами. Враховуючи специфіку роботи ПФР, також необхідно здійснювати серйозний підхід до формування і підготовки відповідного кадрового складу цього органу [65, с. 112-113].

Зазвичай Держфінмоніторинг України здійснює співробітництво з регуляторами та іншими державними органами за такими напрямками, як: надання щомісячних аналітичних оглядових листів щодо активності суб'єктів

первинного фінансового моніторингу, нагляд та регулювання за якими здійснюють інші суб'єкти державного фінансового моніторингу; надання іншим суб'єктам державного фінансового моніторингу інформації про можливі випадки порушень суб'єктами законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і переліку суб'єктів, які не надсилають до Держфінмоніторингу України повідомлення про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; погодження проектів нормативних актів, підготовлених іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу. Крім того, одним із аспектів міжвідомчої взаємодії та співпраці є укладання та реалізація міжвідомчих угод про співробітництво з правоохоронними органами, органами регулювання і нагляду, державними органами та іншими організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [67, с. 32].

Зокрема, спільними угодами (договорами) про співпрацю передбачено, що Держфінмоніторинг України надає регуляторам інформацію про підвищення ефективності здійснення ними нагляду за додержанням вимог антилегалізаційного законодавства суб'єктами первинного фінансового моніторингу, зокрема: статистичні дані щодо фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, які отримані ПФР від суб'єктів первинного фінансового моніторингу; статистичні дані щодо помилок, допущених суб'єктами первинного фінансового моніторингу при поданні інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; інформацію про стан обліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу у Держфінмоніторингу України; інформацію про виявлені ПФР факти, що можуть свідчити про порушення суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства; інформацію щодо складених Держфінмоніторингом протоколів про адміністративні правопорушення, вчинені посадовими особами суб'єктів первинного фінансового моніторингу, та результатів їх розгляду; відомості про аналіз методів та фінансових схем легалізації (відмивання)

доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму [147-151].

Крім того, Держфінмоніторинг України разом з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу здійснює аналіз ефективності заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу у цій сфері, тощо [183-186]. Наприклад, одним із аспектів міжвідомчої взаємодії та співпраці Національного банку України у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є укладення та реалізація міжвідомчих угод про співробітництво. Відповідною Угодою встановлено, що Національний банк надає Держфінмоніторингу довідник банків України та їх філій, відомості про надані їм ліцензії (дозволи), виявлені випадки порушення банками законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також про результати розгляду отриманої від Держфінмоніторингу України інформації, що може свідчити про порушення банками відповідного законодавства, та вжиті заходи [128]. Обмін інформацією здійснюється на постійній основі шляхом надання інформації в електронному (засобами електронної пошти) або паперовому вигляді (фельдзв'язком, спецзв'язком) за узгодженими реквізитами та структурами файлів. Вищезазначені сторони також беруть участь у роботі спільних комісій та робочих груп, здійснюють обмін досвідом у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, в тому числі шляхом проведення нарад, семінарів, конференцій [40, с. 14].

Відповідно до Угоди про загальні засади співробітництва між Держфінмоніторингом України та Нацкомфінпослуг зазначені сторони вживають у межах своєї компетенції всіх заходів, які можуть бути необхідними для співпраці у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та пов'язаною з цим злочинною діяльністю, а також фінансуванню тероризму [147]. Отже, сторони в межах своєї компетенції: за взаємною згодою направляють своїх представників для участі у спільних

заходах; у разі необхідності створюють робочі групи для підготовки та проведення спільних заходів; здійснюють обмін досвідом у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в тому числі шляхом проведення нарад, семінарів і конференцій; здійснюють постійний обмін статистичними, довідковими та аналітичними матеріалами, методичними рекомендаціями, що становлять взаємний інтерес (за винятком інформації щодо особистого життя громадян); здійснюють спільні заходи з підвищення кваліфікації кадрів; реалізують інші форми взаємодії.

Разом з цим постановою Кабінету Міністрів України № 759 від 25.08.2010 визначено процедуру надання до Держфінмоніторингу України: органами державної влади, що провадять діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, інформації про фінансові операції, стосовно яких є підозра, що вони пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму або пов'язані з особами, стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виявлені під час здійснення своїх повноважень; органами державної влади інформації (копій документів), необхідної для виконання покладених на Держфінмоніторинг України завдань. При цьому неправомірна відмова в наданні інформації (копій документів), несвоєчасне або неповне її надання тягнуть за собою відповідальність посадових осіб органів державної влади відповідно до закону [188].

Натомість найбільш повно механізм взаємодії у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму розкривається під час спільної діяльності ПФР і правоохоронних органів [17].

Так, пріоритетною формою взаємодії Держфінмоніторингу України з правоохоронними органами у процесі виявлення та розслідування фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є надання нею відповідних узагальнених матеріалів на адресу правоохоронних органів щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням)

доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму [65, с. 106-107]. Такі матеріали є повідомленням про злочин і містять підстави для прийняття правоохоронними органами рішення відповідно до КПК України, а також проведення правоохоронними та розвідувальними органами України оперативно-розшукової діяльності. Форма та структура узагальнених матеріалів встановлюються центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, за погодженням з правоохоронними органами [154].

Також антилегалізаційним законом передбачено таку форму взаємодії, як надання додаткових узагальнених матеріалів, тобто відомостей, зібраних на основі аналізу додатково одержаної інформації, на доповнення до раніше поданих узагальнених матеріалів [154]. Отже, тепер підставою для проведення оперативно-розшукової діяльності є також наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, отриманих в установленому законом порядку (п. 4 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [207]). Доцільність і своєчасність цих змін у законодавстві підтримується 66,3% опитаних працівників правоохоронних органів (додаток Г).

Наказом Державного комітету фінансового моніторингу України, Державної податкової адміністрації України, МВС України, Служби безпеки України № 131/595/367/439 від 10.08.2010 затверджено порядок надання та розгляду узагальнених матеріалів, який визначає єдиний механізм та систему: форми, структури та змісту узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу України; надання ПФР узагальнених матеріалів до Державної фіскальної служби, МВС та Служби безпеки України (далі – правоохоронних органів), їх територіальних підрозділів; реєстрації та розгляду узагальнених матеріалів правоохоронними органами, їх територіальними підрозділами; отримання Держфінмоніторингом України інформації/документів про хід опрацювання узагальнених матеріалів правоохоронними органами, їх територіальними

підрозділами; запобігання розголошенню інформації, що міститься в узагальнених матеріалах [137].

Як уже зазначалося, лише протягом 2011 р. ПФР України направлено до правоохоронних органів 580 узагальнених і додаткових узагальнених матеріалів, а саме до: Генеральної прокуратури України – 18; Державної податкової служби України – 227; МВС України – 236; Служби безпеки України – 99. Наші висновки про низьку ефективність взаємодії Держфінмоніторингу України з правоохоронними та судовими органами повністю підтверджуються статистичними даними: за результатами перевірок узагальнених матеріалів (у тому числі переданих у період 2003-2013 рр.) порушено лише 85 кримінальних справ, а також використано 115 таких матеріалів у 118 кримінальних справах. З урахуванням кримінальних справ, направлених у 2012-2013 рр., судами розглянуто лише 37 (!) кримінальних справ, за якими винесено обвинувальні вироки або прийнято інші рішення за nereабілітуючих підстав (додаток В, В.1).

Опитані працівники правоохоронних органів вважають, що низька ефективність діяльності із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, пояснюється: високим рівнем корумпованості органів державної влади (12,6%), неналежною взаємодією правоохоронних і контролюючих органів (13,9%), низьким професійним рівнем особового складу (15,8%), гонитвою за кількісними показниками (16,6%), а також усім зазначеним разом (41,1%) (додаток Г).

Зазначимо, що організація та/або проведення перевірки узагальнених матеріалів здійснюється правоохоронними органами, їх територіальними підрозділами, на які покладено виконання завдань із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а саме: Головним управлінням податкової міліції Державної фіскальної служби України; Головним управлінням по боротьбі з організованою злочинністю та Головним слідчим управлінням МВС України; Головним управлінням по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю,

Департаментом контррозвідувального захисту економіки держави та Департаментом захисту національної державності Служби безпеки України. Розглянемо діяльність зазначених органів у цій сфері докладніше.

Державна фіскальна служба України (а до її утворення – Державна податкова служба України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [143].

На початковій стадії формування вітчизняної антилегалізаційної системи (2000-2003 рр.) у складі органів державної податкової служби вже функціонували спеціальні підрозділи по боротьбі з податковими порушеннями (далі – податкової міліції), які й дотепер здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, виконують оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції [228, с. 14-15].

Згодом у Державній податковій службі України було створено управління по боротьбі з відмиванням доходів, сформовано відповідні підрозділи на місцях. У подальшому вказане управління реорганізовано в Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом [144].

Ефективність діяльності Департаменту боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, яскраво ілюструють статистичні дані за 2011 р.: виявлено 280 злочинів, передбачених ознаками ст. 209 КК України, при цьому загальна сума легалізованого доходу склала 1211,9 млн. грн. З метою компенсування втрат держави від скоєних злочинів вилучено товарно-матеріальних цінностей і накладено арешт на майно на загальну суму 1097,4 млн. грн., відшкодовано збитків на загальну суму 162 млн. грн., викрито та припинено діяльність 49 конвертаційних центрів тощо [113].

Нині основними завданнями цього Департаменту є:

1) *участь у формуванні ЄДІС, зокрема інформаційних ресурсів баз даних щодо облікових даних платників податків та відомостей про їх банківські рахунки, взяті на податковий облік, а також відомостей про отримані доходи та сплату податків [190];*

2) *розгляд узагальнених матеріалів, які надходять від Держфінмоніторингу України. Слід зазначити, що організація та/або проведення перевірки цих матеріалів здійснюються управлінням податкової міліції Державної фіскальної служби України та його територіальними підрозділами в областях з дотриманням вимог кримінально-процесуального законодавства [40, с. 43-44; 226] (додаток В). Також важливим аспектом стало надання підрозділам податкової міліції можливості організації та проведення оперативно-розшукових заходів на підставі узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу України, отриманих у встановленому законом порядку;*

3) *участь у розробці та реалізації щорічних планів заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;*

4) *запобігання витоку за межі України коштів злочинного походження, викриття та розслідування злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. З цією метою Державна фіскальна служба України вживає заходів щодо боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, незаконним вивезенням за межі країни неоподаткованих капіталів, відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом, забезпечує виявлення фактів приховування від оподаткування або маскуванню незаконного походження доходів, їх справжнього характеру і джерел здобуття, місцезнаходження і переміщення, розміру, використання;*

5) *розшук коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом, для їх подальшого арешту та конфіскації. Для цього Державна фіскальна служба України взаємодіє з правоохоронними органами, органами, що здійснюють контроль за додержанням законодавства у сфері фінансово-господарської*

діяльності, а також з відповідними органами іноземних держав з питань боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

Для реалізації цих та інших завдань у складі Департаменту боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, утворені та функціонують такі підрозділи: відділ організації роботи боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом; відділ аналітичної роботи та ведення баз даних; відділ перевірок сумнівних операцій; відділ фінансових розслідувань [116].

У спільних документах національного ПФР та колишньої Державної податкової служби України неодноразово підкреслювалося, що обмін інформацією та взаємоузгодження дій є необхідними умовами ефективної боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму. Саме тому поглиблення та розвиток міжвідомчого співробітництва в цій сфері мають здійснюватися відповідно до принципів взаємності та взаємодопомоги [150; 203]. Учасники вказаних угод у межах своєї компетенції: за взаємною згодою направляють своїх представників для участі у спільних заходах; у разі необхідності створюють робочі групи для підготовки та проведення спільних заходів; здійснюють обмін досвідом у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у тому числі шляхом проведення нарад, семінарів і конференцій; здійснюють постійний обмін статистичними, довідковими та аналітичними матеріалами, методичними рекомендаціями, що становлять взаємний інтерес; організують спільні заходи з підвищення кваліфікації кадрів та ін. Наприклад, інформаційні відносини здійснюються на основі законності одержання, використання, поширення та зберігання інформації, а реалізуються – шляхом проведення консультацій, подання та виконання запитів у електронній формі, участі в роботі спільних комісій і робочих груп [43, с. 131].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, безпосередньо пов'язані з діяльністю податкових органів. Так, у Республіці Узбекистан ці завдання виконує Департамент по боротьбі з податковими, валютними

злочинами та легалізацією злочинних доходів (як самостійний спеціалізований правоохоронний орган при Генеральній прокуратурі), основною метою діяльності якого є організація та проведення оперативно-аналітичної, розшукової роботи у сфері боротьби з податковими, валютними злочинами та правопорушеннями і легалізацією злочинних доходів, фінансуванням терористичної діяльності, а також відшкодування економічної шкоди, що спричиняється в результаті скоєння зазначених злочинів [106].

У Республіці Молдова ці завдання виконує Центр по боротьбі з економічними злочинами та корупцією – спеціалізований правоохоронний орган у сфері протидії фінансово-економічним, податковим правопорушенням і корупції. До його завдань віднесено: запобігання, виявлення, розслідування та припинення фінансово-економічних і податкових правопорушень; протидія корупції і протекціонізму; запобігання та боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму; проведення антикорупційної експертизи проектів законодавчих актів і нормативних актів Уряду з метою встановлення їх відповідності державній політиці щодо запобігання та припинення корупції [37, с. 229-235].

Отже, можна констатувати, що пріоритетними завданнями Державної фіскальної служби України як суб'єкта боротьби з відмиванням «брудних» доходів мають бути проведення планових і позапланових оперативно-перевірочних заходів на підставі ретельного аналізу наявних інформаційних джерел, зокрема на таких пріоритетних напрямках, як викриття конвертаційних центрів і підприємств з ознаками фіктивності, протидія відмиванню доходів злочинного походження при відшкодуванні податку на додану вартість з бюджету, викриття злочинів у паливно-енергетичному комплексі, у сфері приватизації, кредитно-фінансовій і банківській сферах.

Основним завданням *МВС України* є формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, власності, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань, боротьби зі злочинністю, розкриття та розслідування злочинів, охорони

громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, а також формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Крім цього, Міністерство відповідно до покладених на нього завдань у межах компетенції, визначеної законодавством, бере участь у боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, корупцією та у запобіганні легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [171].

На слухну думку О.В. Пустовіта, чільне місце в системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму посідають саме ОВС, чия діяльність безпосередньо пов'язана із запобіганням та протидією легалізації (відмиванню) злочинних доходів та включає, зокрема: запобігання та протидію злочинам загальнокримінальної спрямованості і злочинам у сфері економіки, які передують легалізації (відмиванню) доходів злочинного походження та виступають предикатними злочинами; виявлення та відповідне до закону реагування на факти готування, замаху чи вчинення легалізації (відмивання) доходів злочинного походження; вжиття запобіжних заходів щодо недопущення вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; реалізацію принципу невідворотності кримінальної відповідальності за відповідні предикатні злочини та легалізацію (відмивання) злочинних доходів; забезпечення належної взаємодії між правоохоронними, кредитно-фінансовими та наглядовими органами щодо запобігання та протидії цим злочинам тощо [233, с. 13-14]. При цьому підвищенню ефективності діяльності ОВС щодо запобігання легалізації (відмиванню) злочинних доходів на спеціально-кримінологічному рівні сприятиме запровадження зарахування до спеціального державного фонду частини вилучених або конфіскованих правоохоронними органами коштів з подальшим їх використанням на забезпечення матеріально-

технічними ресурсами, заохочення працівників правоохоронних органів тощо [252, с. 14].

Разом з цим задля реалізації покладених на ОВС завдань у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, перед оперативними підрозділами можуть бути поставлені такі завдання, як: виявлення джерел (носіїв) інформації та отримання даних про факти, способи й канали легалізації злочинних доходів, а також осіб, причетних до легалізації; установлення конкретних епізодів створення кримінальних доходів; отримання інформації про розміщення злочинних доходів (на банківських рахунках, в цінних паперах, тайниках, майні та ін.); виявлення зв'язків між власниками злочинних доходів та особами, які сприяють їм у відмиванні цих доходів; встановлення свідків злочинної діяльності; отримання інформації про банки, інші фінансово-кредитні установи, підставні фірми, за допомогою яких здійснювалася легалізація. Крім цього, оперативними підрозділами має бути забезпечена організація інформаційної взаємодії (обмін оперативно-розшуковою інформацією); організація контролю за своєчасністю, повнотою й результативністю оперативно-розшукових заходів; аналіз, узагальнення інформації з метою викриття осіб, причетних до вчинення аналогічних злочинів, та ін. [252, с. 100-101].

З метою реалізації цих та інших завдань МВС України розроблено ряд нормативних документів [186], а також укладено ряд спільних угод про співробітництво [151; 152]. Проте рівень цієї взаємодії потребує вдосконалення, що яскраво ілюструють наведені статистичні дані з розкриття й розслідування злочинів у цій сфері (додаток В).

Крім цього, дотепер залишається проблемним питання щодо взаємодії міліції з органами фінансового контролю, зокрема державними органами, головною функцією яких є здійснення фінансового контролю. Існуючі розрізнені нормативні акти та відомчі положення, які визначають окремі напрями спільної роботи державних органів у протидії порушенням законодавства в економічній сфері, не мають позитивної системної дії, що

негативно впливає на ефективність функціонування фінансової системи держави. Постає проблема вдосконалення законодавства у сфері державного фінансового контролю, оскільки чинній нормативно-правовій базі, що регламентує взаємовідносини державних контролюючих органів і міліції, притаманні суттєві розбіжності у нормах загальних і спеціальних правових актів, а також невідповідність окремих положень підзаконних актів законодавчим. Адже саме ефективна взаємодія міліції з органами фінансового контролю сприяє своєчасній і повній реалізації результатів контрольних заходів [119, с. 1, 2].

На *Службу безпеки України*, як державний правоохоронний орган спеціального призначення, в межах визначеної законодавством компетенції покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До її завдань також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [222].

Слід підкреслити, що Служба безпеки України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, у тому числі міжнародної; збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій; провадить у межах визначених чинним законодавством повноважень виключно з метою отримання упереджувальної інформації у разі загрози вчинення терористичного акту або при проведенні антитерористичної операції оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах телекомунікацій, які можуть використовуватися терористами;

забезпечує через Антитерористичний центр при Службі безпеки України організацію і проведення антитерористичних заходів, координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до визначеної законодавством України компетенції; здійснює досудове слідство у справах про злочини, пов'язані з терористичною діяльністю; ініціює питання накладення на невизначений строк арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них за зверненням особи, яка може документально підтвердити потреби в покритті основних та надзвичайних витрат; забезпечує у взаємодії з розвідувальними органами України безпеку від терористичних посягань установ України за межами її території, їх працівників та членів їхніх сімей [127].

Крім цього, спільними наказами визначено форму надання Службою безпеки України Держфінмоніторингу України відомостей щодо осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності [201], а також визначено порядок відносин між ними з метою забезпечення інформаційної взаємодії між ними в рамках ЄДІС для здійснення комплексного аналізу інформації про незаконно одержані доходи або ті, що використовуються для фінансування тероризму, виявлення способів їх легалізації, інформаційної підтримки розроблення та здійснення заходів протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму [199].

Такі інформаційні відносини здійснюються на основі: забезпечення повноти і достовірності інформації, що надається в функціональну підсистему; забезпечення підтримки в актуальному стані інформаційного ресурсу функціональної підсистеми шляхом його своєчасного поповнення та коригування Службою безпеки України; виконання запитів центральної підсистеми Держфінмоніторингу України функціональною підсистемою, яке здійснюється з використанням сучасних інформаційних технологій в автоматичному режимі; здійснення обміну інформацією шляхом листування в

рамках підсистеми документообігу ЄДІС, у разі необхідності уточнення отриманої з функціональної підсистеми інформації, а також використання підсистеми документообігу ЄДІС для електронного листування з інших питань; дотримання положень законодавства при роботі з інформаційним ресурсом функціональної підсистеми та при формуванні запитів, одержанні інформації-відповіді, використанні та зберіганні інформації цього ресурсу; проведення спільних нарад, консультацій, участь у роботі спільних комісій та робочих груп для підвищення ефективності працездатності підсистеми.

Суб'єктами таких відносин зі сторони Держфінмоніторингу України в частині використання інформації (користувач інформації) є Департамент аналітичної роботи, в частині технічного супроводження та захисту інформації – Департамент інформаційних технологій. А суб'єктом інформаційних відносин зі сторони Служби безпеки України – Головний інформаційно-комп'ютерний центр Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення [199].

Передусім на *Генеральну прокуратуру України* покладається завдання із забезпечення міжнародного співробітництва щодо вчинення процесуальних дій у межах кримінального провадження щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення [154]. Але, на думку Р.В. Жубріна, важливого значення в організації боротьби з легалізацією злочинних доходів набуває саме координаційна діяльність прокуратури. Найактуальніші проблеми організації роботи щодо протидії легалізації злочинних доходів необхідно розглядати на координаційних нарадах керівників правоохоронних органів, розробляти та здійснювати заходи щодо підвищення ефективності взаємодії у цій сфері [64, с. 82]. Для участі в таких нарадах доцільно залучати також представників державних органів, що здійснюють контроль виконання законів про протидію легалізації злочинних доходів [105, с. 283]. Разом з цим цікавим є той факт, що проведене опитування працівників правоохоронних органів свідчить, що в половині цих підрозділів (50,4%) результати боротьби з

відмиванням злочинних доходів на нарадах (колегіях) взагалі не заслуховуються (додаток Г).

Отже, виявляючи порушення антилегалізаційного законодавства та застосовуючи заходи впливу, прокурор сприяє запобіганню даного негативного явища, обмежуючи доступ злочинців на фінансовий ринок. Крім того, перевірка прокурором відповідності закону діяльності органів державного контролю й нагляду в досліджуваній сфері сприяє підвищенню ефективності виявлення порушень антилегалізаційного законодавства, усуненню обставин, які сприяють проникненню «брудних» грошей до легальної економіки.

Безперечно, першочерговим завданням прокуратури повинно стати здійснення нагляду за виконанням законодавства щодо взаємодії правоохоронних та інших державних органів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, забезпечення постійного нагляду за виконанням законів Державною службою фінансового моніторингу України, органами слідства при направленні й перевірці матеріалів про легалізацію злочинних доходів.

У свою чергу, О.В. Пустовіт також вважає, що координуюча роль діяльності правоохоронних органів у цій сфері повинна покладатися на прокуратуру, що забезпечить об'єднання зусиль та активізацію роботи правоохоронних органів у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, усунення дублювання і паралелізму в їх діяльності, розробку та здійснення ними узгоджених заходів щодо своєчасного виявлення, розкриття, розслідування та припинення цих злочинів, усунення причин і умов, які сприяють їх вчиненню. Вдосконалення взаємодії між правоохоронними органами щодо протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, на думку науковця, можливе шляхом обміну інформацією про практику розкриття та розслідування конкретних злочинів цієї категорії [233, с. 14-15].

Акцентуємо, що сьогодні взаємодія Держфінмоніторингу України з

органами прокуратури не отримала подальшого розвитку [129] – дотепер цими відомствами не підписано жодної угоди про співробітництво. Недостатня ефективність результатів діяльності в цьому напрямку також яскраво проілюстрована й статистичними даними (додаток В).

Загальновідомо, що прокурорський нагляд є важливим чинником додержання і правильного застосування законодавства. Натомість цікавим вбачається той факт, що в національному антилегалізаційному законодавстві не передбачено механізм здійснення прокурорського нагляду за діяльністю відповідних суб'єктів. На відміну від парламентарів України, законодавці країн пострадянського простору закріпили організаційно-правові засади прокурорського нагляду в цій сфері [108-110]).

Так, на думку авторів науково-практичного коментарю Федерального закону РФ «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму», нагляд за виконанням положень цього Закону може мати такі основні напрямки: виявлення та припинення діяльності організацій, що причетні до фінансування тероризму; викриття та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму; організація розслідування кримінальних справ, порушених за ознаками статей 174, 174¹ КК РФ [90, с. 202].

На наш погляд, передовий досвід РФ у цій сфері потрібно врахувати й у чинному законодавстві України та практичній діяльності органів прокуратури. Крім того, розділ IX Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [154] пропонується доповнити ст. 29 «Прокурорський нагляд» (додаток Д).

Погоджуємося з В.В. Лисенком, що причинами незадовільного стану взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу з іншими державними органами є: різні оцінки діяльності взаємодіючих сторін; корумпованість окремих чиновників; незацікавленість у кінцевому результаті діяльності; відомчі

інтереси та нерозкриття певної наявної інформації; низький рівень нормативно-правової регламентації взаємодії відомств; відсутність належного науково-методичного забезпечення організації та здійснення взаємодії; неналежний рівень професійної підготовки працівників, що безпосередньо проводять фінансовий моніторинг; складність виявлення фактів легалізації (відмивання) злочинів, одержаних злочинним шляхом; розосередження функцій у протидії цьому злочину між різними відомствами [96, с. 71-72]. Більшість (67,4%) опитаних респондентів – працівників правоохоронних органів – також підтвердила ґрунтовність наших висновків щодо незадовільного стану взаємодії правоохоронних та інших державних органів у цій сфері (додаток Д).

Враховуючи викладене, організацію роботи правоохоронних і контролюючих органів щодо виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, необхідно проводити в такі етапи: пошук та отримання інформації (від негласних джерел оперативної інформації, зі звернень громадян, повідомлень засобів масової інформації та ін.); належна фіксація виявленого порушення (відбір пояснень, складення відповідних актів, проведення ревізій, інвентаризацій, зустрічних перевірок); експертна або комісійна оцінка зібраних матеріалів (з обов'язковим залученням фахівців Держфінмоніторингу України); прийняття за зібраними матеріалами одного з рішень, передбачених КПК України [12, с. 61-62].

При цьому працівникам оперативних і слідчих підрозділів правоохоронних органів необхідно визначити саме ті основні ланки організації розслідування даної категорії кримінальних справ, які дозволять забезпечити своєчасне та всебічне виявлення і документування цих злочинів. Розкриття злочину – це значною мірою процес збору, оброблення, аналізу та використання інформації про дії певних осіб, які становлять оперативний інтерес, факти, обставини, що цьому сприяли. Від повноти різноманітної інформації, оперативності її надходження та якості оброблення залежать ефективність і своєчасність реагування правоохоронних органів на розкриття злочинів та попередження їх на стадії підготовки, усунення умов і причин, які їм сприяють.

Водночас особливий інтерес для працівників правоохоронних органів мають становити такі підприємства, організації та установи, які можуть мати причетність до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а саме:

1) які належать до індустрії розваг та дозвілля (готелі, ресторани, бари; спортивні оздоровчі центри; агентства, що займаються організацією та проведенням концертів та інших культурних програм);

2) які займаються автомобільним бізнесом (комісійна торгівля автомобілями; торгівля запасними частинами до автомобілів; ремонт автомобілів; торгівля паливно-мастильними матеріалами);

3) посередницькі підприємства, маклерські контори з нерухомості та страхування;

4) підприємства з роздрібною торгівлі (антикварні магазини; комісійні магазини; магазини з реалізації електронної техніки; ювелірні магазини; магазини модних товарів; магазини з продажу зброї та ін.).

Вважаємо, що важливим аспектом взаємодії Держфінмоніторингу України із правоохоронними органами в цьому напрямку є :

– супроводження узагальнених матеріалів, тобто підготовка і направлення запитів до правоохоронних органів про хід опрацювання узагальнених матеріалів, а також отримання інформації від правоохоронних органів про прийняті рішення за результатами їх перевірки;

– узагальнення інформації щодо стану і результатів розгляду узагальнених матеріалів правоохоронними органами; визначення додаткової інформації, необхідної правоохоронним органам для розгляду узагальнених матеріалів;

– надання консультативної допомоги правоохоронним органам; організація та проведення робочих нарад.

У ході проведеного анкетування більшість (39,1%) працівників правоохоронних органів, які беруть участь у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, зазначила, що

ефективність заходів у цій сфері залежить як від належного матеріально-технічного й оперативного-розшукового забезпечення, так і професійної підготовки та взаємодії з іншими уповноваженими органами (додаток Г).

Таким чином, співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснюється за двома напрямками – робота в рамках узагальнених матеріалів та інформаційна взаємодія. Щодо другого напрямку, то взаємодія Держфінмоніторингу України з уповноваженими державними органами здійснюється в рамках ЄДІС [145]. Це пов'язано з необхідністю переходу на принципово новий рівень інформаційно-аналітичного забезпечення центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, які в межах компетенції здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Відтак, об'єднання інформаційних ресурсів баз даних, пов'язаних зі станом та діяльністю учасників фінансових операцій, є передумовою проведення всебічного аналізу фінансових операцій, стосовно яких виникають підозри у тому, що вони здійснюються з метою легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму.

Така система забезпечує: збір, накопичення, систематизацію, аналіз та узагальнення інформації в сховищі даних; виявлення фактів маскуванню незаконного походження доходів, виявлення їх справжнього характеру і джерел одержання, місцезнаходження і переміщення, а також напрямів використання; двосторонні інформаційно-телекомунікаційні зв'язки між державними органами, передачу інформації між ними, оперативне інформування та оповіщення; здійснення електронного документообігу між державними органами, об'єднаними в ЄДІС; аналіз ситуацій і подій, що стосуються фінансового моніторингу, виявлення тенденцій і закономірностей їх розвитку; підтримку прийняття управлінських рішень; організацію та виконання контрольних заходів, документування їх результатів, контроль за виконанням прийнятих рішень.

Структурно ЄДІС складається з постійно діючих:

1) центральної підсистеми, до складу якої входять: центр обробки даних; центральне сховище даних; центр аналітичної обробки інформації; нормативно-довідкова підсистема; система електронного документообігу;

2) функціональних підсистем державних органів, що взаємодіють із центральною підсистемою [200]. Тобто вони формуються відповідним суб'єктом ЄДІС для організації роботи, пов'язаної з об'єднанням відповідних інформаційних ресурсів баз даних у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму;

3) інформаційно-телекомунікаційної системи фінансового моніторингу, основними завданнями якої є телекомунікаційне забезпечення функціонування ЄДІС та створення передумов інтеграції розподілених інформаційних ресурсів баз даних суб'єктів ЄДІС;

4) підсистеми забезпечення, до складу якої входять: комплекс технічного забезпечення; комплекс локальної взаємодії передачі даних; комплекс мережевої взаємодії передачі даних; інформаційне забезпечення; загальносистемне програмне забезпечення; прикладне програмне забезпечення; нормативно-правове забезпечення; науково-методичне забезпечення; організаційне забезпечення системи; система адміністрування та контроль функціонування програмно-технічних засобів; система навчання та підвищення кваліфікації працівників;

5) комплексної системи захисту інформації, яка забезпечує захист державних інформаційних ресурсів в автоматизованих системах, що входять до складу ЄДІС, шляхом впровадження комплексу технічних, криптографічних, організаційних та інших заходів і засобів комплексної системи захисту інформації, спрямованих на недопущення блокування інформації, несанкціонованого ознайомлення з нею та/або її модифікації [190].

Отже, завданням цієї взаємодії є створення єдиного інформаційного простору для забезпечення комплексного аналізу інформації про злочинні доходи, виявлення механізмів їх легалізації, запобігання легалізації (відмиванню) таких доходів.

Наприклад, *МВС України* забезпечує подання інформаційних ресурсів до баз даних ЄДІС про: осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності; власників вогнепальної зброї; осіб, які переховуються від слідства, суду, безвісті зниклі, оголошені в розшук; втрачені паспорти; осіб, які притягнені до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44, 164¹, 164², 164⁵, 189¹, 190-193 КУпАП; реєстрацію транспортних засобів; викрадені автотransпортні засоби, зброю, номерні та антикварні речі; *Служба безпеки України* – відомості про осіб, стосовно яких порушено кримінальні справи за ознаками злочинів у сфері легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму.

Висока суспільна небезпека цих злочинів вимагає комплексної, чітко скоординованої й узгодженої роботи всієї системи оперативно-слідчих, банківських, контролюючих і наглядових структур зі своєчасного виявлення та нейтралізації правопорушень у фінансово-економічному секторі. Незадовільна результативність системи виявлення та нейтралізації джерел і передумов злочинних проявів у економічній, фінансовій та податковій сферах, формування «тіньового» капіталу, каналів відтоку іноземної валюти та виведення великих сум грошових коштів із банківського обігу пов'язана насамперед із малоефективною взаємодією правоохоронних і контролюючих органів, уповноважених вживати заходів на цих напрямках. Останніми майже не використовуються сучасні засоби, форми та методи інформаційно-аналітичної роботи з виявлення і припинення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму, сприяння розслідуванню цієї категорії кримінальних справ та ін.

Підсумовуючи, слід зазначити, що взаємодія суб'єктів ПФМ з правоохоронними та іншими державними органами є об'єктивно обумовленою і визначеною нормативно-правовими актами формою співробітництва між ними, іншими суб'єктами ФМ, правоохоронними та іншими державними органами з метою забезпечення функціонування антилегалізаційної системи [23, с. 277]. Особливостями такої взаємодії є: специфічність сфери виникнення відносин

взаємодії; існування специфічних нормативних джерел регулювання – угод (договорів), протоколів, меморандумів; міжвідомчий характер; включення до системи взаємодії суб'єктів приватного сектору; визначення особи, безпосередньо відповідальної за організацію координації і взаємодії під час ПФМ; наявність надвідомчих координаційних структур, що забезпечують виконання спільних завдань; функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму – як засобу забезпечення такої взаємодії [23, с. 278].

До основних напрямків взаємодії ПФМ з правоохоронними та іншими державними органами слід віднести: участь у розробці та реалізації щорічних планів заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму; інформування правоохоронних органів, визначених законодавством, про фінансові операції, стосовно яких є підозри, що вони пов'язані, стосуються чи призначені для фінансування тероризму; сприяння проведенню уповноваженими представниками Держфінмоніторингу перевірок діяльності суб'єкта (відокремленого підрозділу) щодо дотримання антилегалізаційного законодавства; використання узагальнених матеріалів щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення; участь у роботі спільних комісій та робочих груп, обмін досвідом у цій сфері, у тому числі шляхом проведення нарад, семінарів, конференцій тощо [23, с. 278-279].

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, виконаного на основі теоретичного осмислення наукових праць у різних галузях права, аналізу чинного законодавства і практики його застосування, здійснено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає у вдосконаленні організаційно-правових засад здійснення первинного фінансового моніторингу. Авторами наведено теоретичні узагальнення, сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вирішення зазначеного завдання. Основні з них такі:

1. З урахуванням суспільної небезпечності запропоновано легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення розглядати у контексті загроз національній безпеці, а запобігання та протидію цим явищам визнати пріоритетним напрямом не лише органів державної влади, а й приватного сектора економіки, залученого до проведення операцій з фінансами та іншими активами.

2. У національній системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму виокремлено законодавчу (що репрезентована антилегалізаційним законодавством), інституційну (яку складають суб'єкти державного та первинного фінансового моніторингу, правоохоронні та інші державні органи, уповноважені вживати заходів у цій сфері), інструментальну (сукупність економіко-математичних та фінансово-правових способів і прийомів протидії легалізації злочинних доходів) та інформаційну (комплекс заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної взаємодії державних органів, які в межах своєї компетенції вживають заходів щодо боротьби з легалізацією злочинних доходів) складові.

3. Первинний фінансовий моніторинг розглянуто як підсистему фінансового моніторингу з урахуванням його цільового призначення як спеціального кримінологічного заходу та характеру способів його здійснення як

субінституту фінансового права.

Правова природа первинного фінансового моніторингу знаходить свій прояв у: покладанні в його основу потреби реалізації публічного інтересу в галузі економічної безпеки держави; правовому унормуванні статусу суб'єктів моніторингу та його процедури; правовому характерові моніторингового результату; можливості застосування заходів державного примусу для припинення підозрілих фінансових операцій.

4. Базовими засадами первинного фінансового моніторингу визнано принципи, які розподілено на загальні (властиві фінансовому моніторингу в цілому) і спеціальні (підконтрольності й підзвітності суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу; достовірності фінансової інформації; запобігання конфлікту інтересів; інформаційної прозорості; ініціативи та активності у виявленні ризикованих фінансових операцій; взаємності обміну фінансовою інформацією; єдності й порівнянності методів спостережень, збору, обробки, зберігання і поширення отриманої інформації; компетентності та персональної відповідальності працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу).

Предметом первинного фінансового моніторингу визначено процеси утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів і фінансових результатів, що відбиваються в системі показників обліку та звітності, з метою виявлення, запобігання та відвернення можливих порушень у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання відповідно до встановлених актами фінансового права нормативів.

5. До суб'єктів первинного фінансового моніторингу віднесено: фінансові установи; суб'єктів господарювання; спеціально призначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу; фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб. Доведено, що основним суб'єктом первинного фінансового моніторингу є банківські установи.

Функції суб'єктів первинного фінансового моніторингу поділено на:

організаційно-управлінські (визначення системи, порядку, структури фінансового моніторингу, його виконавців, їхніх завдань, функціональних обов'язків, форм і засобів); контролюючі (ідентифікація і верифікація клієнта, який здійснює фінансову операцію, перевірка видів його діяльності, зіставлення з останніми предметами фінансової операції, стосовно якої здійснюється фінансовий моніторинг); аналітичні (аналіз фінансової операції, встановлення її відповідності ознакам ризикованої, економічно невиправданої або незвичайної для практик клієнта); інформаційні (виявлення та надання Держфінмоніторингу інформації про ознаки наявної або ймовірної сумнівності фінансової операції, а також для її перевірки засобами названих органів); запобіжні (безпосереднє та опосередковане запобігання легалізації злочинних доходів).

6. Наголошено на необхідності удосконалення правового статусу працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за його проведення, шляхом розробки типового службового регламенту, в якому, крім загальних положень, кваліфікаційних вимог, посадових інструкцій, слід передбачити структурно-логічну схему прийняття та реалізації рішень про: повідомлення Держфінмоніторингу та правоохоронних органів про фінансові операції, до яких є мотивовані підозри, що вони можуть здійснюватися з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму; надання інформації на запити Держфінмоніторингу та відповідних правоохоронних органів; надання керівнику суб'єкта господарювання подання про зупинення проведення фінансової операції, якщо її учасником або вигодоодержувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності, або щодо якої застосовано міжнародні санкції.

7. Доведено, що систему органів державного регулювання і контролю за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу утворюють: Національний банк України; Міністерство фінансів України; Міністерство юстиції України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Національна комісія,

що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації України; Державна служба фінансового моніторингу України.

Запропоновано комплекс заходів щодо оптимізації роботи органів державного регулювання і контролю діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, серед яких: запровадити систематичне проведення аналізу ефективності функціонування системи фінансового моніторингу в державі; підвищити ефективність регулювання і контролю за суб'єктами первинного фінансового моніторингу з урахуванням оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; унормувати порядок вжиття заходів для недопущення формування статутних фондів відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок коштів, джерела походження яких неможливо підтвердити; запровадити чіткий механізм перевірки бездоганної ділової репутації осіб, які здійснюють управління та контроль за суб'єктами первинного фінансового моніторингу; організувати проведення навчання представників спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу; підготувати методичні рекомендації для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема щодо виявлення підозрілих операцій, особливостей подання інформації до Держфінмоніторингу та ідентифікації учасників фінансових операцій, в основу яких покласти результати аналізу вітчизняної та зарубіжної практики; інтегрувати інформаційні системи суб'єктів первинного фінансового моніторингу, забезпечивши їх захист і можливість санкціонованого доступу.

8. Вивчення, узагальнення й поширення передового зарубіжного досвіду запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або розповсюдженню зброї масового знищення є безпосереднім завданням суб'єктів фінансового моніторингу та методологічною основою побудови національної антилегалізаційної системи. Доведено, що в Україні можуть бути враховані такі його аспекти: посилення

ролі фінансової системи у запобіганні та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; значне поширення електронних форм взаємодії між суб'єктами протидії цим явищам; створення та функціонування ПФР; приділення уваги вирішенню питань підготовки кадрів для державних органів, що протидіють цим злочинам; навчання осіб, відповідальних за проведення моніторингу, сучасним формам і методам діяльності; стимулювання приватного фінансового сектора до взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами у цій сфері.

9. Визначено особливості взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу з правоохоронними та іншими державними органами, до яких віднесено: специфічність сфери виникнення відносин взаємодії; існування специфічних нормативних джерел регулювання – угод (договорів), протоколів, меморандумів; міжвідомчий характер взаємодії; включення до системи взаємодії суб'єктів приватного сектора; визначення особи, безпосередньо відповідальної за організацію координації і взаємодії під час первинного фінансового моніторингу; наявність надвідомчих координаційних структур, що забезпечують виконання спільних завдань; функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму – як засобу забезпечення такої взаємодії.

10. Обґрунтовано доцільність внесення змін до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», включення до неї переліку принципів фінансового моніторингу та доповнення даного Закону статтею 29 «Прокурорський нагляд».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник : у 2-х т. Т. 1 : Загальна частина / редколегія : В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юридична думка, 2004. – 584 с.
3. Административное право Украины : учебник / под общ. ред. С. В. Кивалова. – Х. : Одиссей, 2004. – 880 с.
4. Алексеев С. С. Общая теория социалистического права / С. С. Алексеев. – Свердловск : Гос. ун-т, 1963. – 286 с.
5. Аналітичний огляд деяких аспектів «відмивання» коштів та діяльності конвертаційних центрів в Україні, їх вплив на загальну економічну ситуацію в державі / [МВС України, НЦБ Інтерполу в Україні]. – К., 2001. – 52 с.
6. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Андрійко Ольга Федорівна. – К., 1999. – 378 с.
7. Бандурка А. М. Украина против «грязных» денег : науч.-практ. пособ. / А. М. Бандурка, С. В. Симовьян. – Х. : Основа, 2003. – 224 с.
8. Белов Н. Г. Контроль и ревизия в сельскохозяйственных предприятиях / Н. Г. Белов. – М. : Статистика, 1976. – 359 с.
9. Благодарний О. І. Контролінг малого бізнесу регіону в ринкових умовах : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / О. І. Благодарний. – Донецьк, 2000. – 24 с.
10. Берлач А. І. Тероризм у сфері сучасних фінансових відносин : кримінологічний аспект // Тероризм і боротьба з ним, Том 19. – Київ : Науково-дослідний інститут «Проблеми людини», Антитерористичний центр при СБ України, Одеська національна юридична академія, 2000. – С. 184-187.
11. Бодров В. А. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с легализацией преступных доходов : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук :

спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В. А. Бодров. – М., 2008. – 25 с.

12. Борець Л. В. Національна система України по боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом : Лекція / Л. В. Борець, В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк. – К. : КНТ, 2007. – 92 с.

13. Борьба с отмыванием доходов от индустрии наркоторговли в странах Содружества / Болотский Б. С., Волеводз А. Г., Воронова Е. В., Калачев Б. Ф. – М. : Юрлитинформ, 2001. – 248 с.

14. Брюшкова Н. О. Державне бюджетування з використанням методів фінансового контролінгу : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Н. О. Брюшкова. – Донецьк, 2008. – 20 с.

15. Булаев А. А. Финансово-правовые аспекты противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Булаев Андрей Анатольевич. – М., 2008. – 239 с.

16. Бурдонова Е. Ю. Административная ответственность за нарушение антилегализационного законодательства Украины / Е. Ю. Бурдонова // Проблемы правоохранительной деятельности и образования : сб. науч. трудов докторантов, адъюнктов, аспирантов. – Вып. 10. – Белгород : БелЮИ МВД России, 2013. – С. 30-38.

17. Бурдонова О. Ю. Антилегалізаційне законодавство: міжнародні ініціативи та національний досвід / О. Ю. Бурдонова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 3. – С. 137-140.

18. Бурдонова О. Ю. Взаємодія суб'єктів первинного фінансового моніторингу з правоохоронними та іншими державними органами / О. Ю. Бурдонова // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 26 квіт. 2013 р.). – Одеса : ОДУВС, 2013. – С. 61-62.

19.Бурдонова О. Ю. Деякі питання щодо організації діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу / О. Ю. Бурдонова // Правові реформи в Україні: проблеми та перспективи : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-теор. конф. (м. Київ, 16 жовт. 2013 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – С. 256-257.

20.Бурдонова О. Ю. Досвід зарубіжних країн щодо здійснення первинного фінансового моніторингу / О. Ю. Бурдонова // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в умовах євроінтеграції : матеріали укр.-польськ. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 15 листоп. 2013 р.). – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2013. – С. 94-96.

21.Бурдонова О. Ю. Особливості правового статусу спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу / О. Ю. Бурдонова // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Юрид. науки». – 2013. – Т. 26 (65). – № 2. – С. 361-366.

22.Бурдонова О. Ю. Система первинного фінансового моніторингу: сучасний стан і перспективи розвитку / О. Ю. Бурдонова // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 73-77 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12bojipr.pdf>.

23.Бурдонова О. Ю. Співробітництво суб'єктів первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом / О. Ю. Бурдонова // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. пр. – 2013. – № 2 (66). – С. 274-279.

24.Бурдонова О. Ю. Фінансовий моніторинг як інститут фінансового права / О. Ю. Бурдонова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 трав. 2013 р.). – Х. : ХНУВС, 2013. – С. 13-19.

25. Буткевич С. А. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму / С. А. Буткевич // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Юрид. науки». – 2008. – № 2. – Т. 21 (60). – С. 118-124.

26. Буткевич С. А. Актуальні питання боротьби з тероризмом / С. А. Буткевич // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 21. – С. 51-60.

27. Буткевич С. А. Актуальні питання розбудови антилегалізаційної системи Республіки Таджикистан / С. А. Буткевич // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 2. – С. 41-44.

28. Буткевич С. А. Антилегалізаційне законодавство України та Молдови: порівняльно-правовий аналіз / С. А. Буткевич // Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Сімферополь, 16-17 квіт. 2010 р.). – Сімферополь : КРП «Вид-во «Кримнавчпеддержвидав», 2010. – С. 428-430.

29. Буткевич С. А. Деякі питання здійснення фінансового моніторингу в Україні / С. А. Буткевич // Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Сімферополь, 24 квіт. 2009 р.). – Ч. 1. – Сімферополь : КРП «Вид-во «Кримнавчпеддержвидав», 2009. – С. 239-242.

30. Буткевич С. А. Досвід Республіки Білорусь щодо запобігання легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму / С. А. Буткевич // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 4. – С. 39-42.

31. Буткевич С. А. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / С. А. Буткевич // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Юрид. науки». – 2008. – № 1. – Т. 21 (60). – С. 68-74.

32. Буткевич С. А. Запобігання та протидія використанню коштів, здобутих від наркобізнесу / С. А. Буткевич // Юрид. Україна. – 2009. – № 11-12 (83-84). – С. 228-233.

33. Буткевич С. А. Міністерство фінансів України як суб'єкт державного фінансового моніторингу / С. А. Буткевич // Наук. вісн. Львівського держ. ун-ту внутр. справ : Серія юрид. : збірка наук. праць. – 2011. – № 4. – С. 166-176.

34. Буткевич С. А. Міністерство юстиції України як суб'єкт державного фінансового моніторингу / С. А. Буткевич // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2011. – № 1 (52). – С. 156-164.

35. Буткевич С. А. Національний банк України як суб'єкт державного фінансового моніторингу / С. А. Буткевич // Юрид. Україна. – 2010. – № 3 (87). – С. 52-57.

36. Буткевич С. А. Організаційно-правові засади антилегалізаційної системи Туркменістану (порівняльно-правовий аналіз) / С. А. Буткевич // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 63-69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10bcappa.pdf>.

37. Буткевич С. А. Особливості взаємодії контролюючих і правоохоронних органів по боротьбі з відмиванням «брудних» коштів / С. А. Буткевич // Вісн. Запорізького юрид. ін-ту Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. – 2011. – № 2. – С. 69-78.

38. Буткевич С. А. Особливості реалізації адміністративно-правового статусу Держфінмоніторингу України / С. А. Буткевич // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 квіт. 2009 р.). – Одеса : ОДУВС, 2009. – С. 185.

39. Буткевич С. А. Передумови виникнення та поширення відмивання «брудних» коштів / С. А. Буткевич // Фінансово-економічна безпека в Україні: стан та перспективи розвитку : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 груд. 2010 р.). – Одеса : ОДУВС, 2010. – С. 19-20.

40. Буткевич С. А. Питання міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом / С. А. Буткевич // Фінансове право. – 2011. – № 1 (15). – С. 13-16.

41. Буткевич С. А. Протидія фінансуванню тероризму та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (за матеріалами Киргизької Республіки) / С. А. Буткевич // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Юрид. науки». – 2010. – № 2. – Т. 23 (62). – С. 194-201.

42. Буткевич С. А. Розбудова антилегалізаційної системи в Республіці Казахстан (організаційно-правові аспекти) / С. А. Буткевич // Вісн. Харківського нац. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 1 (48). – С. 84-92.

43. Буткевич С. А. Роль і місце Державної податкової служби України в антилегалізаційній системі / С. А. Буткевич // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 24. – С. 125-134.

44. Буткевич С. А. Роль та місце Держфінмоніторингу України у забезпеченні економічної безпеки держави / С. А. Буткевич // Шлях України до економічної безпеки : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 квіт. 2009 р.). – Х. : ХНУВС, 2009. – С. 50-52.

45. Буткевич С. А. Стаття 166⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення: науково-практичний коментар / С. А. Буткевич // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 19-24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10bcaprk.pdf>.

46. Буткевич С. А. Типологія легалізації та перспективи боротьби зі злочинними коштами в Україні / С. А. Буткевич // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2007. – Вип. 10. – С. 83-88.

47. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг в Україні (організаційно-правові аспекти) : монографія / С. А. Буткевич. – Сімферополь : КРП «Вид-во «Кримнавчпеддержвидав», 2010. – 286 с.

48. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг як інститут фінансового права / С. А. Буткевич // Кримськ. юрид. вісн. – 2011. – Вип. 1 (11). – Ч. 1. – С. 61-70.

49. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг: зарубіжний досвід та українська модель : монографія / С. А. Буткевич. – Сімферополь : КРП «Вид-во «Кримнавчпеддержвидав», 2012. – 314 с.

50. Буткевич С. А. Форми та методи діяльності Держфінмоніторингу України (адміністративно-правовий аспект) / С. А. Буткевич // Право і Безпека. – 2008. – № 2. – Т. 7. – С. 110-115.

51. Буткевич С. А. Щодо адміністративно-правових повноважень Державного комітету фінансового моніторингу України / С. А. Буткевич // Вісн. Харківського нац. ун-ту внутр. справ. – 2008. – Вип. 42. – С. 194-200.

52. Буткевич С. А. Щодо підвищення ефективності фінансового моніторингу на регіональному рівні / С. А. Буткевич // Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Симферополь, 25–28 марта 2009 г.). – Симферополь : «Центр стабилизации», 2009. – С. 28.

53. Буткевич С. А. Щодо розбудови системи державного фінансового моніторингу в Україні / С. А. Буткевич // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2009. – № 1 (42). – С. 98-106.

54. Быстрова Ю. В. Система предупреждения легализации (отмывания) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Быстрова Юлия Викторовна. – М., 2010. – 223 с.

55. Гаращук В. М. Контроль та нагляд в державному управлінні / В. М. Гаращук. – Х. : Фоліо, 2002. – 176 с.

56. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Гаращук Володимир Миколайович. – Х., 2003. – 413 с.

57. Грачева Е. Ю. Финансовое право : учеб. пособ. / Е. Ю. Грачева, Э. Д. Соколова. – М. : Юристъ, 2001. – 456 с.

58. Гуржій С. Г. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти / С. Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін. – К. : Парлам. вид-во, 2005. – 216 с.

59. Давыдов В. С. Уголовная ответственность за легализацию (отмывание) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем: правовое регулирование в России и за рубежом : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Давыдов Василий Сергеевич. – СПб., 2006. – 185 с.

60. Деякі питання Державного департаменту фінансового моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2004 р. № 1081 // Офіційний вісн. України. – 2004. – № 34. – Ст. 2249.

61. Дубко Ю. В. Діяльність Держфінмоніторингу України у сфері запобігання та протидії економічній злочинності / Ю. В. Дубко, С. А. Буткевич // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 4. – С. 246-249.

62. Дубко Ю. В. Зарубіжний досвід протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом / Ю. В. Дубко, С. А. Буткевич // Наук. вісн. Київського нац. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 5 (66). – С. 248-255.

63. Дубко Ю. В. Первинний фінансовий моніторинг як запорука економічної безпеки України / Ю. В. Дубко, С. А. Буткевич // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 247-249.

64. Жубрин Р. В. Противодействие легализации преступных доходов (зарубежный и российский опыт) : монография / Р. В. Жубрин. – М. : АПКиППРО, 2010. – 316 с.

65. Журавель В. А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посіб. / В. А. Журавель. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2005. – 312 с.

66. Звіт Державного комітету фінансового моніторингу України за 2009 рік. – К. : Держфінмоніторинг України, 2010. – 50 с.

67. Звіт Державного комітету фінансового моніторингу України за 2010 рік. – К. : Держфінмоніторинг України, 2011. – 64 с.

68. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку протягом I півріччя 2011 року. – К. : ДКЦПФР, 2011. – 37 с.

69. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2010 рік. – К. : Держфінпослуг, 2011. – 80 с.

70. Зеленецький В. С. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (економіко-

правовий аналіз): наук.-практ. посіб. / В. С. Зеленецький, В. Л. Кротюк, Д. А. Файер. – Х. : Кроссроуд, 2007. – 672 с.

71. Касьяненко Л. М. Проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом / Л. М. Касьяненко, І. Г. Бірюкова // Фінансове право. – 2010. – № 2 (12). – С. 10-12.

72. Кендзіор З. Автоматизована система моніторингу рівня забруднення рік та керування процесами очищення : автореф. дис. ... канд. техн. наук : спец. 05.13.06 «Автоматизовані системи управління та прогресивні інформаційні технології» / З. Кендзіор. – Львів, 2004. – 20 с.

73. Клименко А. О. Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Клименко Андрій Олексійович. – К., 2004. – 215 с.

74. Ковальчук А. Т. Фінансове право: проблеми розвитку та застосування : монографія / А. Т. Ковальчук, А. В. Матіос ; за заг. ред. Л. К. Воронової ; Київський ун-т ринкових відносин. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 480 с.

75. Кодекс законів про працю України від 10 груд. 1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50.

76. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

77. Колдовський М. В. Діяльність банків з протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / М. В. Колдовський. – Суми, 2009. – 18 с.

78. Коломієць І. В. Державний фінансовий моніторинг в Україні: сучасний стан і шляхи вдосконалення / І. В. Коломієць // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 164-169 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10kivisv.pdf>.

79. Коломієць І. В. Досвід Республіки Молдова у попередженні та боротьбі з відмиванням грошей / І. В. Коломієць // Кримськ. юрид. вісн. – 2010. – Вип. 1 (8). – Ч. 1. – С. 109-116.

80. Коломієць І. В. Щодо запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, на ринку цінних паперів і фондовому ринку / І. В. Коломієць // Вісн. Харківського нац. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 2 (49). – С. 57-65.

81. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / Т. О. Коломоєць. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 559-574.

82. Коломоєць Т. О. Структура адміністративної відповідальності: сучасний доктринальний погляд / Т. О. Коломоєць // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 65-66.

83. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

84. Коляда А. В. Расследование легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Коляда Алексей Владимирович. – М., 2010. – 208 с.

85. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 72/1 (спец. вип.). – Ст. 2598.

86. Користін О. Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні : монографія / О. Є. Користін. – К. : ВАТ «Поліграфкнига», 2007. – 448 с.

87. Користін О. Є. Міжнародні ініціативи щодо запобігання відмиванню коштів / О. Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 3. – С. 21-23.

88. Користін О. Є. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади : навч. посіб. / О. Є. Користін, С. С. Чернявський ; за ред. Джужі О. М. – К. : КНТ, 2009. – 612 с.

89. Користін О. Є. Розширення зони превентивного законодавства у сфері протидії відмиванню коштів / О. Є. Користін // Вісн. Запорізького юрид. ін-ту Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 2. – С. 119-126.

90. Коряковцев В. В. Комментарий к Федеральному закону «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма» / В. В. Коряковцев, К. В. Питулько. – СПб. : Питер, 2003. – 432 с.

91. Кримінальний кодекс України від 28 груд. 1960 р. № 1000-05 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 15.

92. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

93. Куліш А. М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівників податкової міліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. М. Куліш ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 18 с.

94. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / А. М. Куліш ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2009. – 31 с.

95. Лебедєв О. П. Організаційно-правові засади державного контролю діяльності учасників фінансового ринку України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. П. Лебедєв. – К., 2008. – 20 с.

96. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія та практика) : монографія / В. В. Лисенко. – К. : Логос, 2004. – 324 с.

97. Лысенко В. В. Фиктивные предприятия в преступном механизме уклонения от уплаты налогов и отмывания средств, полученных преступным путем / В. В. Лысенко // Право і Безпека. – 2003. – № 2. – С. 162-166.

98. Марданов Р. Х. Мониторинг предприятий: опыт Республики Башкортостан / Р. Х. Марданов // Деньги и кредит. – 2001. – № 4. – С. 31-34.

99. Мельник Т. В. Международно-правовое регулирование борьбы с финансированием терроризма на универсальном уровне : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Мельник Татьяна Витальевна. – М., 2010. – 167 с.

100. Методичні рекомендації суб'єктам первинного фінансового моніторингу «Управління ризиками щодо відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму»: затверджено наказом Державного комітету фінансового моніторингу України від 4 лип. 2008 р. № 157. – К. : Держфінмоніторинг України, 2008. – 10 с.

101. Методичні рекомендації щодо здійснення професійними учасниками ринку цінних паперів внутрішнього фінансового моніторингу з використанням критеріїв ризику : затверджено наказом Державного комітету фінансового моніторингу України від 24 листоп. 2008 р. № 237. – К. : Держфінмоніторинг України, 2008. – 20 с.

102. Мусієнко М. Н. Впровадження системи контролінгу на фармацевтичних підприємствах : автореф. дис. ... канд. фарм. наук : спец. 15.00.01 «Технологія ліків та організація фармацевтичної справи» / М. Н. Мусієнко. – Х., 2009. – 23 с.

103. Набиев С. А.-О. Теоретические аспекты и практика применения соотношения правового регулирования государственного финансового контроля и финансового мониторинга : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Набиев Самир Адил оглы. – М., 2008. – 217 с.

104. Новікова Л. В. Кримінальна відповідальність за фінансування тероризму : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Л. В. Новікова. – К., 2007. – 22 с.

105. О мерах по предотвращению легализации доходов, полученных преступным путем, и финансирования террористической деятельности : Закон Республики Беларусь от 19 июля 2000 г. № 426-З // Ведомости Национального собрания Республики Беларусь. – 2000. – № 28. – Ст. 363.

106. О мерах по усилению борьбы с преступлениями в финансово-экономической, налоговой сфере, с легализацией преступных доходов : Постановление Президента Республики Узбекистан от 21 апреля 2006 г. № ПП-331 // Собрание законодательства Республики Узбекистан. – 2006. – № 18. – Ст. 147.

107. О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путём, и финансированию терроризма : Закон Республики Казахстан от 28 августа 2009 г. № 191-IV // Казахстанская правда. – 2009. – № 214 (25958).

108. О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма : Федеральный закон Российской Федерации от 7 августа 2001 г. № 115-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2001. – № 33. – Ст. 3418.

109. О противодействии легализации доходов, полученных от преступной деятельности, и финансированию терроризма : Закон Республики Узбекистан от 26 августа 2004 г. № 660-II // Собрание законодательства Республики Узбекистан. – 2004. – № 43. – Ст. 451.

110. Об образовании Департамента финансового мониторинга Комитета государственного контроля Республики Беларусь : Указ Президента Республики Беларусь от 14 сентября 2003 г. № 408 // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2003. – № 105. – Ст. 1/4933.

111. Огляд ринків фінансових послуг та підсумки діяльності небанківських фінансових установ, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюється Держфінпослуг, за 2010 рік. – К. : Держфінпослуг, 2011. – 73 с.

112. Официальный сайт Федеральной службы по финансовому мониторингу Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.fedsfm.ru/about/organizational_chart/hq_structure/416.

113. Офіційний сайт Державної податкової служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sts.gov.ua/dodatкова-informatsiya/eksklyuziv-vid-departamenti/departament-borotbi-z-vid/statistichni-materiali2>.

114. Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/4771>.

115. Павліченко Є. В. Адміністративно-правові засади фінансового моніторингу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Павліченко Євгенія Володимирівна. – Х., 2009. – 209 с.

116. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

117. Пащенко О. П. Правове регулювання процесу фінансового контролю (за законодавством України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Пащенко Олена Петрівна. – Ірпінь, 2005. – 210 с.

118. Пащенко О. П. Правове регулювання процесу фінансового контролю (за законодавством України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. П. Пащенко. – Ірпінь, 2005. – 17 с.

119. Пивовар Ю. І. Організаційно-правові засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю. І. Пивовар. – К., 2008. – 19 с.

120. Повноваження Міністерства юстиції України з питань фінансового моніторингу : Роз'яснення Міністерства юстиції України від 30 черв. 2011 р. – К., 2011. – 6 с.

121. Положення про Громадську раду при Державній службі фінансового моніторингу України : схвалено рішенням Громадської ради при Державній службі фінансового моніторингу України, протокол від 26 трав. 2011 р. № 2. – К., 2011. – 6 с.

122. Положення про здійснення фінансового моніторингу професійними учасниками ринку цінних паперів: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19.07.2012 р. № 995.

123. Порядок обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : затверджено Наказом Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 19.04.2013 № 487/413.

124. Приймак С. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / С. В. Приймак. – К., 2007. – 20 с.

125. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації : Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. 1067/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1067/2011>.

126. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.

127. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

128. Про взаємодію між Національним банком України та Державним департаментом фінансового моніторингу з питань обміну інформацією : Угода від 30 січ. 2004 р. № 25. – К., 2004. – 3 с.

129. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Держфінмоніторингу та Генеральної прокуратури України : Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України, Генеральної прокуратури України від 12 жовт. 2010 р. № 185/72 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 85. – Ст. 2999.

130. Про визначення критеріїв, за якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу – професійного учасника ринку цінних паперів бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом : рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 серп. 2011 р. № 1177 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 74. – Ст. 2779.

131. Про внесення змін до Вимог до кваліфікації працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 15 жовт. 2009 р. № 147 // Офіційний вісн. України. – 2009. – № 101. – Ст. 3559.

132. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів : Закон від 14.10.2014 № 1701-VII // Голос України. – 2014. – № 206.

133. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо арешту активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, та визначення порядку доступу до таких активів : Закон України від 21 квіт. 2011 р. № 3266-VI // Голос України. – 2011. – № 88.

134. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 430-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 14. – Ст. 95.

135. Про внесення змін до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 31 січ. 2011 р. № 22 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 28. – Ст. 1203.

136. Про внесення змін до Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами : Наказ Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України від 24 лют. 2011 р. № 102 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 39. – Ст. 1627.

137. Про внесення змін до Порядку надання та розгляду узагальнених матеріалів : Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України, Державної податкової адміністрації України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України від 10 серп. 2010 р. № 131/595/367/439 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 80. – Ст. 2837.

138. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 100 : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2009 р. № 520 // Офіційний вісн. України. – 2009. – № 39. – Ст. 1320.

139. Про внесення зміни до статті 4 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» : Закон України від 18 трав. 2004 р. № 1726-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 36. – Ст. 433.

140. Про встановлення ознак фіктивності цінних паперів та дериваторів : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22 груд. 2010 р. № 1942 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 19. – Ст. 807.

141. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовт. 1996 р. № 448/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.

142. Про Державний комітет фінансового моніторингу України : Указ Президента України від 28 верес. 2004 р. № 1144/2004 // Офіційний вісн. України. – 2004. – № 39. – Ст. 2582.

143. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 120.

144. Про додаткові заходи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом : Указ Президента України від 19 лип. 2001 р. № 532/2001 // Офіційний вісн. України. – 2001. – № 29. – Ст. 1306.

145. Про Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і

фінансуванню тероризму : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 груд. 2003 р. № 1896 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 51. – Т. 1. – Ст. 2674.

146. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 2010 р. № 996 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 211.

147. Про загальні засади співробітництва між Державним департаментом фінансового моніторингу та Фондом державного майна України : Угода від 18 груд. 2003 р. № 920. – К., 2003. – 2 с.

148. Про загальні засади співробітництва між Державним департаментом фінансового моніторингу та Антимонопольним комітетом України : Угода від 10 листоп. 2004 р. № 63. – К., 2004. – 2 с.

149. Про загальні засади співробітництва між Державним департаментом фінансового моніторингу та Державною комісією з регулювання ринку фінансових послуг України : Угода від 5 верес. 2003 р. № 20. – К., 2003. – 3 с.

150. Про загальні засади співробітництва між Державним департаментом фінансового моніторингу та Державною податковою адміністрацією України : Угода від 9 черв. 2003 р. № 5. – К., 2003. – 3 с.

151. Про загальні засади співробітництва між Державним департаментом фінансового моніторингу та Міністерством внутрішніх справ України від 30 трав. 2003 р. № 4. – К., 2003. – 3 с.

152. Про загальні засади співробітництва між Державним департаментом фінансового моніторингу та Національним центральним бюро Інтерполу : Угода від 26 верес. 2003 р. № 21. – К., 2003. – 3 с.

153. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : Закон України від 28 листоп. 2002 р. № 249-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 1. – Ст. 2.

154. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Голос України. – 2014. – № 216.

155. Про затвердження Вимог до кваліфікації працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму: Наказ Державного департаменту фінансового моніторингу від 12 трав. 2003 р. № 46 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 21. – Ст. 977.

156. Про затвердження Вимог до організації фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму: Наказ Державного департаменту фінансового моніторингу від 24 квіт. 2003 р. № 40 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 18. – Ст. 877.

157. Про затвердження деяких форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та Інструкції щодо їх заповнення: Наказ Державного департаменту фінансового моніторингу від 13 трав. 2003 р. № 48 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 22. – Ст. 999.

158. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 30 листоп. 2005 р. № 230 // Офіційний вісн. України. – 2005. – № 51. – Ст. 3226.

159. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Міністерства юстиції України від 29 верес. 2010 р. № 2336/5 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 74. – Ст. 2649.

160. Про затвердження плану заходів на 2009 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму: Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 10 груд. 2008 р. № 1077 // Офіційний вісн. України. – 2008. – № 95. – Ст. 3143.

161. Про затвердження плану заходів на 2011 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 9 берез. 2011 р. № 270 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 54.

162. Про затвердження плану заходів на 2014 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 25 грудня 2013 р. № 971.

163. Про затвердження Положення про департамент юридичного забезпечення Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 21 жовт. 2010 р. № 785. – К., 2010. – 13 с.

164. Про затвердження Положення про Державний департамент фінансового моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лют. 2002 р. № 194 // Офіційний вісн. України. – 2002. – № 8. – Ст. 360.

165. Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Указ Президента України від 23 лист. 2011 р. № 1070/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/polozhennya-pro-nackomfinposlug.html>.

166. Про затвердження Положення про застосування запобіжних заходів щодо країн, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 11 листоп. 2010 р. № 857 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 94. – Ст. 3362.

167. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 14 трав. 2003 р. № 189 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 22. – Ст. 992.

168. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне

регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України від 22 берез. 2011 р. № 392 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1275.

169. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 29 верес. 2010 р. № 2339/5 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 74. – Ст. 2652.

170. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу професійними учасниками ринку цінних паперів : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 лип. 2010 р. № 1155 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 84. – Ст. 2977.

171. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 383/2011 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1222.

172. Про затвердження Положення про Міністерство транспорту та зв'язку України : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 черв. 2006 р. № 789 // Офіційний вісн. України. – 2006. – № 23. – Ст. 1716.

173. Про затвердження Положення про організацію навчання та підвищення кваліфікації працівників, відповідальних за проведення фінансового моніторингу суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України від 21 берез. 2011 р. № 384 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 28. – Ст. 1205.

174. Про затвердження Положення про процедуру застосування запобіжних заходів щодо країн, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму : Наказ Міністерства юстиції України від

29 верес. 2010 р. № 2337/5 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 74. – Ст. 2650.

175. Про затвердження Порядку взяття на облік Державним департаментом фінансового моніторингу фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квіт. 2003 р. № 646 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 18-19. – Ст. 858.

176. Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 27 серп. 2010 р. № 149 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 72. – Ст. 2584.

177. Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державного комітету фінансового моніторингу України: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 30 серп. 2010 р. № 152 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 79. – Ст. 2809.

178. Про затвердження Порядку застосування запобіжних заходів щодо країн (територій), які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12 серп. 2011 р. № 34 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 70.

179. Про затвердження Порядку зупинення та поновлення проведення фінансових операцій суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12 серп. 2011 р. № 35 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 71.

180. Про затвердження Порядку зупинення та поновлення проведення фінансових операцій на ринку цінних паперів суб'єктами первинного фінансового моніторингу: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 лип. 2010 р. № 1156 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 77. – Ст. 2736.

181. Про затвердження Порядку інформування суб'єктів первинного фінансового моніторингу про порушення або закриття кримінальної справи та повідомлення суб'єктів фінансового моніторингу про прийняті судами рішення: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 13 серп. 2010 р. № 135 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 80. – Ст. 2840.

182. Про затвердження Порядку надання Державним комітетом фінансового моніторингу України Міністерству економіки України інформації для підвищення ефективності здійснення нагляду: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України, Міністерства економіки України від 11 серп. 2010 р. № 134/996 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 68. – Ст. 2485.

183. Про затвердження Порядку надання Державним комітетом фінансового моніторингу України Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку інформації для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 20 серп. 2010 р. № 143 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 82. – Ст. 2905.

184. Про затвердження Порядку надання Державним комітетом фінансового моніторингу Міністерству транспорту та зв'язку України інформації для підвищення ефективності здійснення нагляду: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України, Міністерства транспорту та зв'язку України від 30 серп. 2010 р. № 151/625 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 73. – Ст. 2609.

185. Про затвердження Порядку надання державними органами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про ідентифікацію клієнта : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2010 р. № 746 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 158.

186. Про затвердження Порядку надання Держфінмоніторингом МВС України узагальнених матеріалів щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів або фінансуванням тероризму, та отримання інформації про хід їх опрацювання : Наказ Державного департаменту фінансового моніторингу, Міністерства внутрішніх справ України від 30 лип. 2003 р. № 83/787 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 32. – Ст. 1726.

187. Про затвердження Порядку надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій : Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 13 серп. 2010 р. № 137 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 80. – Ст. 2842.

188. Про затвердження Порядку надання органами державної влади інформації про фінансові операції до Державної служби фінансового моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2010 р. № 759 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 159.

189. Про затвердження Порядку організації професійної підготовки фахівців з питань фінансового моніторингу професійних учасників ринку цінних паперів : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 10 груд. 2003 р. № 562 // Офіційний вісн. України. – 2004. – № 6. – Ст. 353.

190. Про затвердження Порядку проведення Міністерством економічного розвитку і торгівлі України перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12 серп. 2011 р. № 36 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 71.

191. Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством транспорту та зв'язку України суб'єктів первинного фінансового моніторингу :

Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 15 листоп. 2010 р. № 823. – К., 2010. – 20 с.

192. Про затвердження Порядку реєстрації фінансових операцій суб'єктами первинного фінансового моніторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квіт. 2003 р. № 644 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 18-19. – Ст. 1630.

193. Про затвердження Порядку розгляду Міністерством фінансів України справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та застосування санкцій: Наказ Міністерства фінансів України від 11 берез. 2011 р. № 339 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1274.

194. Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та застосування санкцій: Наказ Міністерства юстиції України від 29 верес. 2010 р. № 2340/5 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 74. – Ст. 2653.

195. Про затвердження Порядку формування облікового ідентифікатора суб'єкта первинного фінансового моніторингу та надання повідомлення про його присвоєння: Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.2013 № 560.

196. Про затвердження Програми попередження фактів випуску та організації обігу цінних паперів, які можуть використовуватись для непродуктивного відпливу капіталів, ухилення від оподаткування, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 20 лип. 2010 р. № 1152. – К.: ДКЦПФР, 2010. – 4 с.

197. Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2003 рік: Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 29 січ. 2003 р. № 140 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 5. – Ст. 182.

198. Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом на 2004 рік: Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 16 січ. 2004 р. № 45 // Офіційний вісн. України. – 2004. – № 2. – Ч. 1. – Ст. 60.

199. Про затвердження спільних нормативно-правових актів з питань обміну інформацією між Державним комітетом фінансового моніторингу України і Службою безпеки України та її захисту в Єдиній державній інформаційній системі у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України, Служби безпеки України від 25 серп. 2009 р. № 109/566 // Офіційний вісн. України. – 2009. – № 95. – Ст. 3288.

200. Про затвердження Типового положення про функціональну підсистему Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 24 берез. 2006 р. № 56 // Офіційний вісн. України. – 2006. – № 17. – Ст. 1292.

201. Про затвердження форми надання Службою безпеки України Державному комітету фінансового моніторингу України відомостей щодо осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності: Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України, Служби безпеки України від 26 жовт. 2010 р. № 199/546 // Офіційний вісн. України. – 2010. – № 94. – Ст. 3372.

202. Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Указ Президента України від 10 груд. 2001 р. № 1199/2001 // Офіційний вісн. України. – 2001. – № 50. – Ст. 2230.

203. Про міжвідомче та інформаційне співробітництво між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Державною податковою адміністрацією України: Угода від 30 верес. 2010 р. № 10. – К., 2010. – 5 с.

204. Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : Указ Президента України від 31 трав. 2011 р. № 634/2011 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 104.

205. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

206. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 23 листоп. 2011 р. № 1063/2011 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 228.

207. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

208. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 груд. 2010 р. № 1085/2011 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 234.

209. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

210. Про перелік країн (територій), які не беруть участі у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 лип. 2003 р. № 419-р // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 30. – Ст. 1560.

211. Про перелік офшорних зон : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лют. 2011 р. № 143-р // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 54.

212. Про Положення про Державний комітет фінансового моніторингу України : Указ Президента України від 24 груд. 2004 р. № 1527/2004 // Офіційний вісн. України. – 2004. – № 52. – Ст. 3433.

213. Про Положення про Державну казначейську службу України : Указ Президента України від 13 квіт. 2011 р. № 460/2011 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1266.

214. Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Указ Президента України від 13 квіт. 2011 р. № 466/2011 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1272.

215. Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Указ Президента України від 17 вер. 2014 р. № 455/2014 // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 175.

216. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України : Указ Президента України від 23 квіт. 2011 р. № 499/2011 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 31. – Ст. 1325.

217. Про Положення про Міністерство фінансів України : Указ Президента України від 8 квіт. 2011 р. № 446/2011 // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1254.

218. Про порядок визначення країн (територій), що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, що здійснюють діяльність у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2010 р. № 765 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 160.

219. Про порядок сприяння структурними підрозділами Держфінмоніторингу України роботі Громадської ради при Держфінмоніторингу України : Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 10 трав. 2011 р. № 73. – К. : Держфінмоніторинг України, 2011. – 3 с.

220. Про прокуратуру : Закон України від 5 листоп. 1991 р. № 1789-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.

221. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2001 р. «Про заходи щодо детінізації економіки» : Указ Президента України від 20 берез. 2001 р. № 183/2001 // Офіційний вісн. України. – 2001. – № 12. – Ст. 486.

222. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

223. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 28 серп. 2001 р. № 1124 // Офіційний вісн. України. – 2001. – № 35. – Ст. 1630.

224. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12 лют. 2007 р. № 105/2007 // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 43.

225. Про схвалення Методичних рекомендацій з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом : Постанова Правління Національного банку України від 30 квіт. 2002 р. № 164 // Зб. поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної та судової практики. – 2002. – № 21.

226. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 берез. 2011 р. № 190-р // Офіційний вісн. України. – 2011. – № 19. – Ст. 803.

227. Про утворення Державного департаменту фінансового моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 січ. 2002 р. № 35 // Офіційний вісн. України. – 2002. – № 3. – Ст. 87.

228. Про утворення міжвідомчої робочої групи з дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовт. 2003 р. № 1565 // Офіційний вісн. України. – 2003. – № 41. – Ст. 2172.

229. Про утворення Ради з питань дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванні тероризму : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 січ. 2010 р. № 25 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 15.

230. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 лип. 2001 р. № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

231. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму : навч. посіб. / С. Г. Гуржій, С. М. Ключке, В. М. Кірсанов та ін. ; Держфінмоніторинг України. – К. : Такі справи, 2008. – 560 с.

232. Прошунин М. М. Финансовый мониторинг (противодействие легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма) : учеб. пособ. / под ред. проф. С. В. Запольского. – М. : РАП ; Статут, 2009. – 224 с.

233. Пустовіт О. В. Запобігання органами внутрішніх справ легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Пустовіт. – К., 2008. – 19 с.

234. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку протягом I півріччя 2011 року. – К. : ДКЦПФР, 2011. – 37 с.

235. Рябошук А. В. Проблеми достовірності фінансової звітності / А. В. Рябошук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/ecnof_2012_9\(3\)__17.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/ecnof_2012_9(3)__17.pdf).

236. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Л. А. Савченко. – Х., 2002. – 24 с.

237. Самсонов В. М. Використання коштів, здобутих від наркобізнесу, як загроза економічній безпеці держави / В. М. Самсонов, С. А. Буткевич // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 249-253.

238. Скрипка Е. Ю. Административная ответственность за нарушение антилегализационного законодательства Украины / Е. Ю. Скрипка // *Leges in viata*. – 2014. – № 5/3. – С. 107-110.

239. Собакарь А. О. Державний контроль за безпекою руху транспортних засобів в Україні : адміністративно-правові засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Собакарь Андрій Олексійович ; Держ. НДІ М-ва внутр. справ. – К., 2012. – 36 с.

240. Собакарь А. О. Організаційно-правові засади державного контролю за безпекою руху наземних транспортних засобів в Україні : монографія / Собакарь Андрій Олексійович ; Донецьк. ун-т економіки та права. – Донецьк : ДонУЕП, 2013. – 253 с.

241. Собакарь А. О. Адміністративно-правова характеристика форм державного контролю за безпекою дорожнього руху / А. О. Собакарь // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки // 2013. – № 1 (2). – С. 139-145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vznu_Jur_2013_1\(2\)__24.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vznu_Jur_2013_1(2)__24.pdf).

242. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом «Властивості та ознаки операцій, пов'язаних з відмиванням коштів шляхом зняття готівки. Тактичне дослідження та практичне розслідування» : Затверджено наказом Державного комітету фінансового моніторингу України від 25 груд. 2009 р. № 182. – К., 2009. – 16 с.

243. Филимонов М. И. Роль Банка России в системе финансового мониторинга в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Филимонов Максим Игоревич. – М., 2006. – 176 с.

244. Финансовый мониторинг потоков капитала с целью предупреждения финансирования терроризма / под ред. С. Годарда, А. Т. Никитина, Л. Л. Фитуни. – М. : Изд-во МНЭПУ, 2005. – 416 с.

245. Фінансовий моніторинг в банку : навч. посіб. / С. О. Дмитров, В. В. Коваленко, А. В. Єжов ; за ред. С. О. Дмитрова, В. В. Коваленко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 336 с.

246. Христинченко Н. П. Застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб / Н. П. Христинченко // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 933-

938 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11xnpdpo.pdf>.

247. Христиненко Н. П. Сутність та значення принципу зв'язаності публічної адміністрації правовим законом / Н. П. Христиненко // Політико-правові реформи та становлення громадського суспільства в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 21 вересня 2013 р.). – Херсон, 2013. – С. 110-113.

248. Чуніхіна Л. М. Легалізація «брудних» коштів як антисоціальне явище / Л. М. Чуніхіна // Право та управління. – 2011. – № 1. – С. 475-481.

249. Чуніхіна Л. М. Первинний фінансовий моніторинг в банках України як засіб запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Л. М. Чуніхіна. – Львів, 2007. – 18 с.

250. Шалумов М. С. Прокурорский надзор и государственный контроль за исполнением законов: разграничение компетенции и ответственность / М. С. Шалумов // Государство и право. – 1999. – № 1. – С. 79-85.

251. Шамара О. В. «Фінансування тероризму» – «фінансування терористичної діяльності»: співвідношення понять та їх розуміння для застосування у правозастосовчій практиці / О. В. Шамара // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 24. – С. 84-90.

252. Шилина О. В. Развитие системы противодействия легализации преступных доходов с использованием финансового мониторинга : дисс. ... канд. эконом. наук : 08.00.05, 08.00.10 / Шилина Оксана Владимировна. – Нижний Новгород, 2009. – 217 с.

253. Шульга Н. П. Інтегрована система контролінгу в управлінні банком : автореф. дис. ... доктора економ. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами» / Н. П. Шульга. – К., 2006. – 31 с.

254. Щеглова Е. В. Криминалистическое обеспечение расследования легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Щеглова Елена Викторовна. – М., 2009. – 195 с.

255. Щеткова Е. С. Организационно-правовые проблемы противодействия легализации преступных доходов в банковской системе Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Щеткова Елена Сергеевна. – Тюмень, 2005. – 241 с.

256. Butkevich S. Combat Against Legalization of the Income Generated as a Result of Criminal Activities (CIS Data) / Sierghej Butkevich // Internal Security. – 2010. – Vol. 2. – P. 29-37.

Автори:

Комісаров Олександр Геннадійович

Скрипка Олена Юріївна

Собакарь Андрій Олексійович

Підписано до друку 19.11.2015. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Ум.друк.арк. 10,2. Наклад 300. Зам. № 162.